

Elatusmaksut taloudellisen väkivallan välineenä

Integroiva kirjallisuuskatsaus

Anna Kaipainen
Pro gradu -tutkielma
Syksy 2024
Sosiaalityö
Lapin yliopisto

LAPIN YLIOPISTO, YHTEISKUNTATIIETEIDEN TIEDEKUNTA

Työn nimi: Elatusmaksut taloudellisen väkivallan välineenä. Integroiva kirjallisuuskatsaus.

Tekijä: Anna Kaipainen

Koulutusohjelma / oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -tutkielma

Sivumäärä: 79, 1 liite

Vuosi: 2024

Tiivistelmä

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkasteltiin elatusmaksujen käyttöä taloudellisen väkivallan välineenä integroivan kirjallisuuskatsauksen keinoin. Tutkielmassa tarkasteltiin erityisesti sitä, millä eri tekotavoin väkivalta ilmenee, ja miten tekotavat jakautuvat aktiiviseen ja passiiviseen toimintaan. Teoreettisena viitekehyksenä toimi taloudellisen väkivallan teoria parisuhteessa ja eron jälkeen.

Tutkimusaineisto koostui yhteensä kolmestatoista vuosina 2020–2024 julkaistusta tieteellisestä, vertaisarvioidusta artikkelista. Tutkimusartikkeleista yksi oli suomalaisten tutkijoiden kirjoittama ja loput kansainvälisiä. Tutkimusaineiston analyysimenetelmänä käytettiin teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä.

Tutkimustulosten mukaan elatusmaksujen käytössä taloudellisen väkivallan välineenä on havaittavissa neljässä pääluokassa yksitoista tekomuotoa, joista yleisin on elatusavun maksamatta jättäminen. Muita tekumuotoja ovat esimerkiksi yhteydenpitoon pakottaminen ja lapsen kanssa asuvan vanhemman ajan ja energian tuhlaus. Tekomuodoista seitsemän vaatii tekijältään aktiivista toimintaa ja loput neljä voidaan toteuttaa myös passiivisesti eli toiminnasta kieltäytymällä tai pidättäytymällä. Analyysin artikkeleissa väkivallan tekijä oli entinen puoliso tai viranomaistaho.

Tutkimuksen yhteenvedona voidaan todeta, että elatusmaksujen käyttö taloudellisen väkivallan välineenä tekotavoiltaan laajempi ilmiö kuin vain elatusavun maksamatta jättäminen. Ilmiön ymmärtämiseen ja sen laajuuden kartoittamiseen tarvitaan lisätutkimusta, joka avaisi ilmiön laajuutta ja vaikutuksia sosiaalityön käytännön työssä sekä mahdollistaisi väkivaltaan puuttumisen myös rakenteellisella tasolla.

Asiasanat: taloudellinen väkivalta, elatusapu, elatustuki, integroiva kirjallisuuskatsaus

Sisällys

1	Johdanto.....	1
2	Taloudellinen väkivalta parisuhteessa ja eron jälkeen	4
2.1	Taloudellinen väkivalta parisuhteessa	5
2.2	Taloudellinen väkivalta eron jälkeen.....	10
3	Elatusmaksut.....	16
3.1	Elatusapu ja -tuki Suomessa ja maailmalla	16
3.2	Elatusavun suuruus	20
3.3	Elatusavun vahvistaminen, maksaminen ja perintä	24
4	Tutkimuksen toteutus	30
4.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymys	30
4.2	Integroiva kirjallisuuskatsaus	31
4.3	Tutkimusaineiston keruu ja aineisto	34
4.4	Aineiston analyysimenetelmä ja analyysi	39
4.5	Tutkimuksen eettiset kysymykset.....	42
4.6	Tutkimuksen luotettavuus	42
5	Tutkimustulokset: millaisia muotoja elatusmaksut ottavat osana eron jälkeistä taloudellista väkivaltaa?	45
5.1	Resurssien epääminen.....	46
5.2	Taloudellinen häirintä.....	52
5.3	Taloudellinen sabotaasi	59
5.4	Varastaminen	64
6	Yhteenveto ja pohdinta.....	66
	Lähteet	73
	Liite.....	80

Taulukot

Taulukko 1: Taloudellisen väkivallan muodot (Kaittila & Nyqvist 2014).....	6
Taulukko 2: Eron jälkeisen taloudellisen väkivallan muodot (Kaittila ym. 2024, 433, käänös oma)	11
Taulukko 3: Yhteenveto tietokantahauista.....	35
Taulukko 4: Kirjallisuuskatsauksen aineistoksi valikoituneet artikkelit.....	39
Taulukko 5: Julkaisujen JUFO-luokitukset (Julkaisufoorumi 5.4.2024).....	39
Taulukko 6: Esimerkki aineiston koodauksesta.....	42
Taulukko 7: Elatusmaksut taloudellisen väkivallan välineenä	45

Kuvat

Kuva 1: Tutkimuksen toista ja kolmatta vaihetta kuvaava PRISMA-kaavio (mukaillen Vilka 2023, 55)	36
--	----

1 Johdanto

Tarkastelen pro gradu -tutkielmassani elatusmaksujen käyttöä taloudellisen väkivallan välineenä. Taloudellinen väkivalta on eräs suoran väkivallan muodoista, ja sitä on tutkittu etenkin parisuhdeväkivallan kontekstissa. Tutkimukseni on kirjallisuuskatsaus 2020-luvun tieteellisiin artikkeleihin ilmiöstä. Sen tehtävänä on kartoittaa tutkimusta aiheesta, ja sen lopputuloksena tuotan kuvailevan yhteenvedon tavoista, joilla elatusmaksuja käytetään taloudellisen väkivallan välineenä. Käytän työssäni taloudellisen väkivallan viitekehyksenä Kaittilan ynnä muiden (2024) eron jälkeisen taloudellisen väkivallan teemoittelua sekä Kaittilan ja Nyqvistin (2014) parisuhteen aikaisen taloudellisen väkivallan kuvausta. Näiden lisäksi käytän kansainvälistä tutkimuskirjallisuutta kuvaillessani taloudellisen väkivallan tekemuotoja.

Kiinnostukseni aiheeseen nousi kandidaatintyöstäni, jonka kirjoitin taloudellisesta väkivallan lasten ja nuorten näkökulmasta: huomasin minulla ja opiskelijatovereillani olevan puutteita tietämyksessä elatusmaksuista. Lisäksi aihevalintaani inspiroi Taloudellinen väkivalta tutuksi -hanke (2021–2024) ja sen tulokset, vaikkakin tämä pro gradu -työn on hankkeesta itsenäinen.

Sosiaalityön näkökulmasta aiheeni on kiinnostava kahdesta näkökulmasta. Hyvinvointialueilla elatussopimusten vahvistamisesta vastaavat lastenvalvojat, jotka usein ovat koulutukseltaan sosiaalityöntekijöitä. Heillä on työssään erinomainen tilaisuus tunnistaa elatusmaksuilla tehtävä taloudellinen väkivalta ja puuttua siihen. Toisaalta lapsiperheiden sosiaalityössä ja lastensuojelussa työskenteleville sosiaalityöntekijöille tietoisuus elatusmaksujen käytöstä taloudellisen väkivallan välineenä voi mielestäni auttaa sekä ymmärtämään eroperheen dynamiikkaa että kohdistamaan oikeanlaisia palveluita perheen auttamiseksi. Yhteiskunnallisesti aiheeni on tärkeä, sillä taloudellinen väkivalta on muita väkivallan muotoja tuntemattomampi ilmiö. Taloudellinen väkivalta tutuksi -hankkeen (2024) mukaan taloudellisen väkivallan kokijat eivät välttämättä tunnista olevansa sen kohteena, ja ilmiöön liittyy myös häpeän tunteita.

On huomattava, että kaikki elatusavun maksamattomuuteen tai pienentämiseen liittyvät teot eivät ole taloudellista väkivaltaa. On mahdollista, että elatusvelvollinen jättää elatusavun maksamatta, koska hänellä ei ole rahaa esimerkiksi palkanmaksun viivästymisen tai vaikeutuneen työ- tai henkilökohtaisen elämäntilanteen vuoksi. Raja sen välillä, pystyykö elatusvelvollinen maksamaan ja haluaako hän maksaa, voikin olla hyvin epäselvä (Smyth ym. 2014, 217).

Keskeisiä käsitteitä työssä ovat taloudellinen väkivalta, elatusapu, elatustuki, ja elatusvelvollinen. **Taloudellisella väkivallalla** tarkoitetaan käyttäytymistä, jotka ”kontrolloivat kokijan mahdollisuuksia hankkia, käyttää ja ylläpitää taloudellisia resursseja, täten vaarantaen tämän taloudellisen turvallisuuden ja mahdollisuuden omavaraisuuteen” (Adams ym. 2008, 565, käännös omani). Suomessa THL on määrittänyt taloudellisen väkivallan seuraavasti: ”väkivalta, joka ilmenee henkilön taloudellisiin asioihin liittyvän itsemääräämisen tahallisen loukkaamisena tai rajoittamisena” (Bildjuschkin 2020, 9). **Elatusavulla** tarkoitetaan Suomessa rahamäärää, ”jonka elatusvelvollinen maksaa lapsen elatusta varten” (Kansaneläkelaitos 2024). Englanninkieliset termit ”child maintenance” ja ”child support” vastaavat tätä termiä; termi ”alimony” viittaa puolison elatusvelvollisuuteen, mitä tämä työ ei käsittele. **Elatustuella** tarkoitetaan viranomaisen, Suomessa Kelan maksamaa etuutta, ”jolla turvataan lapsen elatus, jos lapsi ei saa elatusapua elatusvelvolliselta vanhemmalta” (Kansaneläkelaitos 2024). **Elatusvelvollisella** tarkoitetaan Suomessa vanhempaa, ”joka on elatussopimuksen tai tuomioistuimen päätöksen mukaan velvollinen maksamaan elatusapua” (Kansaneläkelaitos 2024); sitä ei siis käytetä molemmista vanhemmista, vaikka he molemmat ovatkin vastuullisia lapsen elatuksesta (laki lapsen elatuksesta, 5.9.2075/704). Tässä työssä **elatusmaksulla** tarkoitetaan kaikkea lapsen elatukseen tarkoitettua taloudellista tukea maksajasta riippumatta.

Taloudellista väkivaltaa on tutkittu pääasiassa konteksteissa, joissa tekijä on mies tai isä, ja kokija nainen tai lapsi. Tämän työn teoriaosuudessa (luku 2) käytetään lähteiden mukaisia ilmaisuja tekijöiden ja kokijoiden sukupuolista, minkä jälkeen siirryn käyttämään sukupuolineutraaleja termejä oman tutkimukseni raportoinnissa. Elatusmaksun maksajaksi määritetystä vanhemmasta käytän termiä ”**elatusvelvollinen**” ja maksun vastaanottavasta vanhemmasta termiä ”**lapsen kanssa asuva vanhempi**”. Vuoroasumistilanteessa

ensimmäisellä tarkoitetaan lapsen kanssa ajallisesti vähemmän, ja jälkimmäisellä ajallisesti enemmän lapsen kanssa asuvaa vanhempaa. Valitsemalla sukupuolineutraalit termit omassa tutkimuksessani en halua vähätellä sukupuolen roolia ilmiössä, mutta en myöskään korostaa sitä. Kandidaatintyössäni (Kaipainen 2022) minulle kävi lisäksi ilmi, että miehet ja isät eivät ole ainoita väkivallan tekijöitä taloudellisessa väkivallassa.

Pro gradu -työni etenee seuraavasti: luvussa kaksi kerron, millaisia muotoja taloudellinen väkivalta ottaa parisuhteen aikana ja eron jälkeen, perustuen Anniina Kaaitilan ynnä muiden luomiin viitekehyksiin (2014, 2024). Luvussa kolme totean erilaisia elatusapuun ja -tukeen liittyviä näkökulmia ja käytäntöjä Suomessa ja maailmalla. Luvussa neljä kerron tutkimuksen toteutuksesta, ja luvussa viisi selvitän sen tuloksia aiempaan teoriaan vertaillen. Lopulta luvussa kuusi on aika yhteenvedolle, pohdinnalle sekä jatkotutkimusehdotuksille. Lista kirjallisuuskatsaukseni artikkeleista on liitteessä 1.

2 Taloudellinen väkivalta parisuhteessa ja eron jälkeen

Taloudellinen väkivalta on yksi suoran väkivallan muodoista fyysisen, emotionaalisen, henkisen, seksuaalisen ja hengellisen väkivallan ohella. Taloudellinen väkivalta pohjautuu taloudelliseen epätasa-arvoon ja riippuvuuteen. Väkivallan ja ei-väkivallan rajalla, joskus väkivallaksi liitettynä, sijaitsevat ilmiöt kuten vaino, kiusaaminen, häirintä ja ahdistelu (Ronkainen 2017, 21.) Taloudellista väkivaltaa on tutkittu etenkin parisuhdeväkivallan kontekstissa (Adams ym. 2008, Adams ym. 2020; Postmus ym. 2012). Parisuhdeväkivallalla (intimate partner violence) taas tarkoitetaan ”mitä tahansa kahden, toisiinsa tavalla tai toisella intiimissä sidoksessa olevan ihmisen välillä tapahtuvaa väkivaltaa” (Ronkainen 2017, 28). Parisuhde muodostaa kontekstin, jossa väkivalta tapahtuu, oli se sitten fyysistä, henkistä tai esimerkiksi taloudellista. Väkivalta ei välttämättä lopu eroon, vaan parisuhteen päättymiseen liittyy tilastollisesti lisääntynyt väkivallan riski. Parisuhdeväkivalta vaikuttaa lapsiin, vaikka he eivät olisi itse suoran väkivallan kohteena tai näkisi sitä (Hautanen 2017, 99, 103.)

Parisuhdeväkivallan, ja taloudellisen väkivallan, ymmärtämisen taustalla on useita erilaisia teorioita: pakottavan kontrollin (coercive control) teoria ehdottaa, että tekijä pyrkii hankkimaan valtaa ja kontrolloimaan kokijaa monilla eri taktiikoilla. Aviollisen riippuvuuden (marital dependency) ja keskinäisen riippuvuuden (interdependence) teorioiden mukaan miehistä etenkin taloudellisesti riippuvaisiksi pakotetut tai muuten tulleet naiset ovat suuremmassa riskissä joutua kaltoinkohdeksi tai hyväksikäytetyiksi, ja lähtevät suhteesta epätodennäköisemmin. Tekijä pyrkiikin tekemään kokijasta taloudellisesti itsestään riippuvaisen kontrolloimalla tämän varoja ja muita resursseja sekä mahdollisuuksia niiden hankintaan. (Postmus ym. 2012, 412–413.) Kaittila ja Nyqvist (2014, 272) tiivistävätkin tekijän motiivit kahteen tekijään: oman taloudellisen hyödyn tavoittelu sekä pyrkimys kontrolloida ja vahingoittaa kumppania taloudellisesti.

Taloudellinen väkivalta parisuhteessa ja eron jälkeen eivät ilmene tyhjästä. Rahaan liittyvät konfliktit parisuhteessa voidaan Kaittilan (2017) väitöskirjan tulosten mukaan ajatella jatkumona, jossa pienet, arkiset erimielisyydet rahasta kasvavat rahariidoiksi ja sitten eskaloituneiksi konflikteiksi. Näistä viimeisessä on Kaittilan (2017, 71) mukaan piirteitä

taloudellisesta väkivallasta, jossa yksittäisten episodien sijaan on kyseessä kaikkeen rahaan liittyvään keskusteluun ulottuvasta konfliktimallista. (Kaittila 2017, 70–71, 74.)

Taloudellisella väkivallalla ja riippuvuudella voi olla merkitystä siinä, lähteekö toinen osapuoli parisuhteesta. Sandersin (2015) tutkimuksessa kerrotaan esimerkein, että naiset olisivat lähteneet suhteista aikaisemmin, jos heillä olisi ollut hyväpalkkainen työ tai mahdollisuus säästää rahaa parisuhteen aikana. Myös lasten hyvinvointi vaikutti päätökseen: naiset eivät tienneet, kuinka elättäisivät lapset ilman miestä ja missä asuisivat, ja kuinka näiden koulutuksen kävisi muuton jälkeen. Naiset myös jäivät parisuhteeseen, koska tiesivät menettävänsä yhteiseen asuntoon sidotun omaisuutensa, jos lähtisivät. (Sanders 2015, 14–15.)

2.1 Taloudellinen väkivalta parisuhteessa

Tässä luvussa kerron taloudellisesta väkivallasta parisuhteessa Kaittilan ja Nyqvistin (2014) kirjallisuuskatsauksen sekä kolmen eri laadullisen tutkimuksen kautta: Braniganin (2004) parisuhteessa ilmenevää taloudellista väkivaltaa koskevan tutkimuksen aineisto on kerätty keväällä 2004 Australiassa, Sandersin (2015) taloudellista väkivaltaa osana parisuhdeväkivaltaa koskevan tutkimuksen aineisto on kerätty vuosien 2002–2004 aikana Yhdysvaltain Missourissa ja Nymanin, Evertsonin ja Henriksonin (2023) digitaalisten työkalujen käyttöä osana taloudellista väkivaltaa koskevan tutkimuksen aineisto on kerätty talvella 2021–2022 Ruotsissa. Huomattava on, että Braniganin (2004) tutkimus sisältyi Kaittilan ja Nyqvistin (2014) kirjallisuuskatsaukseen. (Kaittila & Nyqvist 2014, 267; Branigan 2004; 13; Sanders 2015, 7; Nyman ym. 2023, 373.)

Taloudellinen väkivalta parisuhteessa voidaan Kaittilan ja Nyqvistin (2014, 268) kirjallisuuskatsauksen mukaan jakaa neljään eri kategoriaan tekemuotojen mukaan. Näitä ovat **työssäkäynnin rajoittaminen ja häiriköinti, rahaan liittyvä kontrollointi, taloudellinen hyväksikäyttö** sekä **eron jälkeinen taloudellinen väkivalta** (ks. taulukko 1), mikä muistuttaa Postmusin ym. (2012, 420) jakoa kolmeen: työssäkäynnin sabotointi, taloudellinen kontrolli ja taloudellinen hyväksikäyttö, sekä Adamsin ym. (2008) alkuperäistä jakoa taloudellisten resurssien hankinnan estämiseen, olemassa olevien resurssien käytön

estämiseen, sekä resurssien hyväksikäyttöön. Taloudellisen väkivallan kokemuksia mittaavassa mittarissa (Scale of Economic Abuse, SEA) on käytössä kaksi kategoriaa: taloudellinen kontrollointi tai rajoittaminen (economic control) ja taloudellinen hyväksikäyttö (economic exploitation). (Adams ym. 2008, 565–567, Adams ym. 2020, 273). Tekomuodot taloudellisessa väkivallassa ovat samankaltaisia niiden jaottelusta huolimatta.

Työssäkäynnin rajoittaminen ja häiriköinti	Rahaan liittyvä kontrollointi	Taloudellinen hyväksikäyttö	Eron jälkeinen taloudellinen väkivalta
<ul style="list-style-type: none"> - mies hankaloittaa naisen töihin pääsyä - mies häiriköi naisen työntekoa 	<ul style="list-style-type: none"> - mies valvoo naisen rahan käyttöä - mies tekee yksin kaikki rahaan liittyvät päätökset - mies salaa naiselta naisen tai omia rahojaan koskevia tietoja 	<ul style="list-style-type: none"> - mies varastaa naiselta - mies saattaa naisen velkakierteeseen - mies kieltäytyy taloudellisesta vastuunkannosta - mies käyttää perheen yhteisiä rahoja omiin tarkoituksiinsa 	<ul style="list-style-type: none"> - mies kieltäytyy maksamasta elatusmaksuja - mies pitkittää tahallaan huoltoriitaan liittyvää oikeudenkäyntiä - mies manipuloi yhteisiä varoja

Taulukko 1: Taloudellisen väkivallan muodot (Kaittila & Nyqvist 2014)

Työssäkäynnin rajoittamiseen ja häiriköintiin kuuluvat Kaittilan ja Nyqvistin (2014) mukaan teot, joissa mies hankaloittaa naisen töihin pääsyä esimerkiksi piilottamalla naisen autonavaimet tai työvaatteet, tai lupaa lastenhoitoapua työn tai työhaastattelun ajaksi, mutta peruukin lupauksensa. Nainen ei näin pääse töihin. Työssäkäyntiä mies voi häiritä pahoinpitelemällä naisen niin, että tämä ei kykene työntekoon, tai uhkailemalla tai häiriköimällä tätä töissä. Taloudellisen väkivallan SEA-mittarissa nämä teot ovat taloudellisen rajoittamisen piirissä. (Kaittila & Nyqvist 2014, 269; Adams ym. 2008, 576.) Sandersin (2015) tutkimuksessa työssäkäynnin rajoittaminen näkyi esimerkiksi miehen tapana saada jotain ”kamalaa” tapahtumaan sinä aamuna, kun naisen oli tarkoitus mennä työhaastatteluun. Miehet myös tulivat työpaikoille huutamaan, kiroilemaan ja häiriköimään asiakkaita, ja oli työnantajasta riippuvaista, saivatko naiset pitää työnsä vai irtisanottiinko heidät miehen käytöksen vuoksi. Joskus miehet sallivat naisen työskennellä, kun perhe tarvitsi rahaa. (Sanders 2015, 17–18.)

Työssäkäynnin rajoittamiseen liittyy myös töihin pääsyn hankaloittaminen estämällä naisen kouluttautuminen (Kaittila & Nyqvist 2014, 269). Sandersin (2015) tutkimuksessa kerrotaan, että mies oli ”tehnyt kaikkensa”, jotta nainen ei saisi opiskeluun liittyviä tehtäviään valmiiksi ja saisi siksi hylättyjä arvosanoja, esimerkiksi aloittaen koko yön kestäviä riitoja, syyllistäen naista tämän opintoihin käyttämästä ajasta, tai ottamalla pois tämän puhelimen tämän pyrkien lähtemään kotoa. Toinen nainen suoritti paikallisen GED-tutkinnon salaa mieheltä, mihin tämä reagoi repimällä todistuksen. (Sanders 2015, 18.)

Rahaan liittyvään kontrollointiin kuuluvat esimerkiksi teot, joissa mies valvoo naisen rahankäyttöä, vaatii saada tietoonsa kaikki naisen tulot ja menot, vaatii kuitteja tämän ostoksista, piilottaa naisen rahoja tai estää tältä pääsyn tämän omalle pankkitilille. Taloudellisen väkivallan SEA-mittarissa nämä teot ovat taloudellisen rajoittamisen piirissä. (Kaittila & Nyqvist 2014, 269; Adams ym. 2008, 576.) Naisen rahankäytön valvonta ilmeni etenkin Nymanin ym. (2023) tutkimuksessa, jossa miehet, joskus väkivallalla uhkailemalla, vaativat saada tietoonsa naisen tiliotteita ja muita talouteen liittyviä tietoja, kuten tarkkoja määriä käytetyistä ja ansaituista rahoista, sekä syitä ja tekijöitä tilisiirroille. Joskus mies hankki pääsyn naisen tietoihin muilla tavoilla, esimerkiksi opettelemalla ulkoa tämän PIN-koodit, ja salaten asian naiselta. (Nyman ym. 2023, 376.)

Rahaan liittyvään kontrollointia on myös miehen kieltäytyminen rahan antamisesta naiselle tämän perustarpeisiin, kuten ruokaan, hygieniatuotteisiin, liikkumiseen tai vaatteisiin. Braniganin (2004) tutkimuksessa nainen kertoo miehen syyttäneen häntä liiallisesta kulutuksesta, mikä johti naisella anemiaan hänen lopetettuaan raskauden aikaisten ravintolisien syömistä. Yleistä tutkimuksessa oli myös miehen vaatimus osallistua viikon ruokaostosten tekemiseen supermarketissa, jotta hän pystyi kontrolloimaan, mitä ostettiin. (Branigan 2004, 21, 23.)

Omalle pankkitilille pääsyn estäminen ilmeni Nymanin ym. (2023) tutkimuksessa, jossa miehet käyttivät naisen älypuhelimien takavarikointia tapana kontrolloida naisen rahankäyttöä ja pääsyä talouden palveluihin, kuten verkkopankkiin ja maksupalveluihin (esimerkiksi PayPal ja GooglePay). Tutkijat huomauttavat, että rahankäytön estämisen

lisäksi mies tässä tilanteessa päättää, kuinka kauan nainen ei pääse käsiksi talouden palveluihinsa. (Nyman ym. 2023, 372, 374–375.)

Rahaan liittyvässä kontrollissa mies voi myös salata perheen taloutta koskevia tietoja (Kaittila & Nyqvist 2014, 269). Sandersin (2015) tutkimuksessa kerrottiin miehen vain ilmoittaneen naiselle, että oli siirtänyt perheen pankkitilit omiin nimiinsä. Braniganin (2004) tutkimuksessa kävi ilmi, että mies oli esimerkiksi yhdistänyt eri lainoja, jolloin parin yhteistä asuntolainaa olikin huomattavasti enemmän kuin nainen luuli. Naiset myös kertoivat, että miehet sanoivat heidän olevan onnekkaita, kun heidän ei tarvinnut miettiä perheiden talousasioita, ja osa naisista tunsikin näin. Tutkimuksessa kävi myös ilmi, että tietyissä kulttuureissa naisten kuului hyväksyä miesten kontrolli raha-asioissa. (Sanders 2015, 12; Branigan 2004, 26.)

Taloudellisen hyväksikäytön tekoihin kuuluvat esimerkiksi rahan tai muun omaisuuden varastaminen naiselta, tämän luottokortin käyttäminen ja naisen velkakierteeseen saattaminen, sekä taloudellisesta vastuunkannosta kieltäytyminen esimerkiksi pitämällä omat tulonsa itsellään ja pakottamalla naisen käyttämään vain tämän omia varoja perheen elättämiseen. SEA-mittarissa nämä teot ovat myös taloudellisen hyväksikäytön piirissä. (Kaittila & Nyqvist 2014, 269; Adams ym. 2008, 576.)

Braniganin (2004) tutkimuksessa tästä on runsaasti esimerkkejä, joista suurin osa koskee taloudellisesta vastuunkannosta kieltäytymistä. Haastateltujen naisten miehet ovat esimerkiksi ostaneet itselleen kalliin tietokoneen, mutta eivät ole antaneet naiselle rahaa perheen ruokiin; tai maksaneet perheen ruoat, mutta jättäneet osallistumatta vuokranmaksuun tai yhteisesti käytetyn auton kustannuksiin. Tyypillistä oli, että mies jatkoi ”poikamieselämää” omilla rahoillaan ja osti esimerkiksi huumeita tai moottoriajoneuvoja itselleen, ja samaan aikaan kyseenalaisti naisen pienetkin omat ostokset. (Branigan 2004, 21–23.)

Taloudellista hyväksikäyttöä ilmeni myös kustannusten tuottamisena naisille, mikä saattoi johtaa nämä velkakierteeseen. Braniganin (2004) tutkimuksessa tämä ilmeni eri tavoin: eräässä tapauksessa mies saapui naisen pahoinpidelytään tämän luokse sairaalaan ja pakotti

tämän ottamaan nimiinsä sähkö- ja muut sopimukset; toisessa esimerkissä mies osti talon naisen nimiin ja pakotti tämän huolehtimaan siihen liittyvistä kustannuksista; sama mies käytti naisen nimissä olevaa puhelinliittymäänsä vedonlyöntiin, jolloin nainen maksoi miehen tappiot. Myös Sandersin (2015) tutkimuksessa kodin laskujen oleminen naisen nimissä oli tyypillistä, ja merkinnän luottotietoihinsa sekä velat sai nainen, ei mies; mies vaikutti velkoihin myös maksamalla perheen laskut myöhässä, jolloin nainen joutui maksamaan perintäkulut. Nymanin ym. (2023) tutkimuksessa mies oli käyttänyt naisen älypuhelimessa olevaa tunnistautumismahdollisuutta ja hankkinut naisen nimiin kaksi luottokorttia ilman tämän hyväksyntää tai tietoa; muissa esimerkeissä mies on väkivallan avulla saanut naisen ottamaan lainan älypuhelimensa avulla, kotona, muiden katseilta piilossa. (Sanders 2015, 19; Branigan 2004, 20–25, 27; Nyman ym. 2023, 377, 379.)

Taloudellisen hyväksikäytön muodoista suora varastaminen naiselta oli Braniganin (2004) tutkimuksessa harvinaisempaa kuin velan ottaminen tämän nimiin, mutta sitäkin esiintyi; toisaalta myös naiset varastivat miehiltä rahaa pakottavassa tarpeessa. Sandersin (2015) tutkimuksessa varastaminen oli yleisempää, ja se tapahtui tyhjentämällä naisen pankkitili, joskus useampaan kertaan; sama ilmeni myös Nymanin ym. (2023) tutkimuksessa, jossa huomioitiin myös miehen tapa painostaa tai kiristää naista siirtämään rahaa tililtään miehelle pienissä erissä, missä ja milloin vain, lopulta tuhoten naisen säästöt. Omaisuuden tuhoaminen tuli esille Sandersin tutkimuksessa osana fyysistä väkivaltaa, kun mies oli alkanut rikkoa kodin tavaroita. (Sanders 2015, 19–20; Branigan 2004, 26–27.; Nyman ym. 2023, 377, 378.)

Kaittilan ja Nyqvistin (2014) neljäs kategoria, **eron jälkeinen taloudellinen väkivalta**, johon palaan luvussa 2.2, poikkeaa taloudellisen väkivallan SEA-mittariston kategorioista ja teonkuvauksista, jotka keskittyvät parisuhteen aikana tapahtuvaan väkivaltaan. Esimerkiksi elatusapua ei ole SEA- tai SEA2-mittareissa mainittu lainkaan (Adams ym. 2008; Adams ym. 2020). Neljännen kategorian lisäys liittyy etenkin huoltoriitoja koskevaan tutkimukseen, jossa oikeudenkäynnin pitkittämällä on kahdenlaisia vaikutuksia: se johtaa kasvaneisiin oikeudenkäyntikuluihin ja voi rasittaa naista niin, että tämän mahdollisuudet työskennellä heikkenevät (Kaittila & Nyqvist 2014, 70.) Nähdäkseni näistä ensimmäinen tämä vastaa SEA-mittariston taloudellista hyväksikäyttöä, jossa vaikutetaan naisella käytössä olevaan rahamäärään aiheuttamalla tälle kustannuksia. Toinen taas nähdäkseni vastaa SEA-

mittariston ensimmäistä kategoriaa, työssäkäynnin rajoittamista ja häiriköintiä. Myös elatusmaksujen laiminlyönti voisi mielestäni vastata taloudellista hyväksikäyttöä, samasta syystä. Toki konteksti on hyvin erilainen. Lisää eron jälkeisestä taloudellisesta väkivallasta luvussa 2.2.

Taloudellista väkivaltaa on tutkittu myös toisesta, erillisestä, mutta itsessään relevantista perspektiivistä: lasten ja nuorten näkökulmasta. Monet sen tekomuodot ovat parisuhteen tekemuotoja vastaavia, mutta vanhemman lapseensa kohdistamia tekoja; näitä ovat esimerkiksi omaisuuden tuhoaminen ja koulutuksen epääminen. Seurustelukumppani voi myös kohdella nuorta aivan samoin kuin aikuinenkin, esimerkiksi kontrolloimalla tämän rahankäyttöä. Kirjallisuuskatsauksessa ilmeni myös elatusapuun liittyviä tekemuotoja: isä esimerkiksi uhkailee lapselle, että ei maksa elatusapua, jolloin äiti ei pysty maksamaan vuokraa ja äidin ja lapsen on muutettava isän luokse asumaan. Isien päätöksiin elatusavun maksamisesta vaikuttavat tutkimuksen mukaan esimerkiksi äidin käytös aiemmassa parisuhteessaan sekä isän mahdollisuudet kontaktiin lapset kanssa; äitien päätös olla vaatimatta elatusapua voi liittyä hyvien välien ylläpitämiseen isän kanssa. (Bruno 2022, 29–38.)

2.2 Taloudellinen väkivalta eron jälkeen

Eron jälkeisellä taloudellisella väkivallalla (postseparation economic abuse, PSEA) tarkoitetaan taloudellista väkivaltaa, joka jatkuu parisuhteen päättymisen jälkeen. Tässä luvussa kerron eron jälkeisestä taloudellisesta väkivallasta Kaittilan ym. (2024) tutkimuksen tuottaman kehyksen sekä kolmen eri laadullisen tutkimuksen kautta: Kaittilan ym. (2024) eron jälkeistä taloudellista väkivaltaa koskevan tutkimuksen aineisto on kerätty vuosien 2013–2015 aikana Suomessa, Toewsin ja Bermean (2017) eron jälkeistä valtaa ja kontrollia koskevan tutkimuksen aineisto on kerätty Yhdysvaltain keskilännessä ilmoittamattomana ajankohtana, ja Watsonin ja Ancisin (2013) valtaa ja kontrollia oikeusjärjestelmässä koskevan tutkimuksen aineisto on kerätty eri puolilla Yhdysvaltoja ilmoittamattomana ajankohtana. (Kaittila ym. 2024, 431; Toews ja Bermea 2017, 2170; Watson & Ancis 2013, 1).

Kaittila ym. (2024) ovat tutkimuksensa tuloksena tuottaneet kehyksen eron jälkeisen taloudellisen väkivallan muodoista. Se on esitetty taulukossa 3. Tekomuodoissa on samankaltaisuuksia Kaittilan ja Nyqvistin (2014) taloudellisen väkivallan parisuhteessa - jaottelussa esitettyihin: esimerkiksi omaisuuden varastaminen, työssäkäynnin sabotointi ja elatusavun maksamattomuus esiintyvät molemmissa jaotteluissa. Toisaalta uusia tekemuotoja ovat taloudellisten asioiden käyttö yhteydenpidon välineenä sekä avioeroprosessin pitkittäminen. (Kaittila ym. 2024, 433; Kaittila & Nyqvist 2014, 268). Eron jälkeisessä taloudellisessa väkivallassa onkin tärkeää huomata, että se, kuten ei muukaan eron jälkeinen väkivalta, tyypillisesti ilmene vasta eron jälkeen, vaan sitä on voinut ilmetä jo suhteen aikana (Toews & Bermea 2017, 2167)

Taloudellinen sabotaasi	Resurssien epääminen	Taloudellinen häirintä	Varastaminen
<ul style="list-style-type: none"> - omaisuuden tuhoaminen - työssäkäynnin sabotoiminen 	<ul style="list-style-type: none"> - avioeroprosessin pitkittäminen ja osituksesta kieltäytyminen - yhteisten laskujen tai ostosten osuuden maksamisesta kieltäytyminen - naisen tämän omaisuuteen pääsyn kieltäminen - elatusavun maksamatta jättäminen 	<ul style="list-style-type: none"> - turhien ja väärien syytösten esittäminen - taloudellisten asioiden käyttäminen yhteydenpidon välineenä - sosiaalisten verkostojen uhkaileminen 	<ul style="list-style-type: none"> - naisen omaisuuden palauttamisesta kieltäytyminen - naisen omaisuuden varastaminen

Taulukko 2: Eron jälkeisen taloudellisen väkivallan muodot (Kaittila ym. 2024, 433, käänös oma)

Taloudellisen sabotaasin tekemuodoista omaisuuden tuhoamisella tarkoitetaan esimerkiksi naisen talon tai henkilökohtaisen omaisuuden tuhoamista. Tuhoamista oli Kaittilan ym. (2024) mukaan kahdenlaista: miehen syyksi luettua (regarded) sekä impulsiivista. Miehen syyksi luetussa omaisuuden tuhoamisessa toiminta on usein jatkuvaa, eikä nainen näe tuhoamisen tapahtuvan, mutta on varma miehen olevan syyllinen – tähän tekemuotoon liittyy myös naisen tarkkailu. Impulsiivisessa tuhoamisessa teko tapahtui koston johonkin, mikä nainen oli sanonut tai tehnyt, fyysisen väkivallan yrityksen yhteydessä, tai esimerkiksi tämän yrittäessä soittaa poliisille. Miehet myös saattoivat pyrkiä

tuhoamaan parin entistä yhteistä asuntoa, jossa nainen edelleen asui, perustellen esimerkiksi sillä, että oli ostanut kyseisen saunankiukaan. Toewsin ja Bermean (2017) tutkimuksessa kerrotaan myös omaisuuden tehoamisesta: eräässä tapauksessa mies puhkoi naisen auton renkaita, mistä aiheutuneiden kustannusten vuoksi naisella ei ollut varaa hakea avioeroa – mies tiesi tämän. Muissa tutkimuksen esimerkeissä mies uhkaili talon räjäyttämällä tai auton ajamisella etuovesta läpi. (Kaittila ym. 2024, 433–434, Toews & Bermea 2017, 2175–2177.)

Kaittilan ym. (2024) tutkimuksessa taloudellisen sabotaasin tekemuotoihin kuuluu myös työnteon sabotointi esimerkiksi häiritsevillä puhelinsoitoilla, tekstiviesteillä ja yrityksen oveen jätetyillä paperisilla viesteillä. Toewsin ja Bermean (2017) tutkimuksessa naiset kertoivat miehen soittavan kesellä yötä herättääkseen naisen, vaikka tiesivät tällä olevan töitä seuraavana päivänä; joskus miehet saivat myös muita ihmisiä soittamaan naisille ja esimerkiksi uhkailemaan näitä. (Kaittila ym. 2024, 433–434, Toews & Bermea 2017, 2176.)

Resurssien epäämisen tekemuodoissa mies viivyttää avioeroa tai kieltäytyy omaisuuden osituksesta, oman osuutensa laskuista maksamisesta, muutosta pois naisen asunnosta tai elatusavun maksamisesta. Kaittilan ym. (2024) tutkimuksessa kävi ilmi esimerkiksi Suomen avioliittolainsäädännön ongelma, jossa nainen sai avioeron vasta kahden vuoden odotuksen jälkeen, koska mies ei suostunut allekirjoittamaan avioeropapereita; sama mies ei myöskään suostunut allekirjoittamaan osituspapereita, joten ositus on edelleen tekemättä. Watsonin ja Ancisin (2013) tutkimuksessa ositusta tehdessä entinen puoliso oli hävittänyt yhteistä omaisuutta, jotta sitä ei olisi jaettavaksi ja hän näyttäytyisi varattomana; toinen väitti avio-omaisuuden osien olevan oikeasti lahjoja hänen perheeltään. Entinen puoliso myös hankki tahallaan parkkisakkoja naisen nimissä olevalla autolla, jolloin naisen tuli maksaa ne. (Kaittila ym. 2024, 434–436, Watson & Ancis 2013, 177–179.)

Oikeuslaitoksen käyttämisen ilmiön kohdanneet myös Toews ja Bermea (2017): heidän esimerkissään nainen kertoi, että mies vei naisen oikeuteen uudestaan ja uudestaan, koska tiesi, että tällä ei olisi varaa asianajokuluihin. Samassa tutkimuksessa kerrottiin miehen venyttävän oikeusprosessia aiheuttaen kustannuksia naiselle, ja jopa vahingoittavan itseään ja väittävän naisen tehneen se, jotta sillä olisi vaikutusta oikeuskäsittelyyn; asioiden

vääristelyä ja suoraa valehtelua oikeudelle valehtelua todettiin myös Watsonin ja Ancisin tutkimuksessa (2013). Watsonin ja Ancisin (2013) tutkimuksessa kerrotaan myös entisten puolisojen tavasta pitkittää avioeron oikeuskäsittelyä esimerkiksi vaatimalla lisä- ja hätäistuntoja tapauksessa, sekä mahdollisuudesta maksaa todistajille näiden lausunnoista. Toisessa Kaittilan ym. (2024) esimerkissä mies käytti yhteisesti omistetun yrityksen tuotot omaan menoihinsa; sama mies teki myös muutoksia naisen edelleen osaomistamaan asuntoon, eikä suostunut huomioimaan tämän osuutta omistuksesta. (Kaittila ym. 2024, 434–436; Toews & Bermea 2017, 2180, 2182, Watson & Ancis 2013, 176, 180.)

Elatusapu näyttäytyy myös Kaittilan ym. (2024) tutkimuksessa resurssien epäämisen tekemuodossa. Tutkimuksen esimerkissä nainen oli hakenut viranomaistahon vahvistuksen elatusapusopimukselle, mutta mies edelleen kieltäytyi maksamasta, jolloin nainen joutui viemään asian oikeuteen. Toewsin ja Bermean (2017) tutkimuksessa naiset kertovat miesten elatusavun maksamatta jättämisestä, miehen keinosta välttää elatusavun periminen palkastaan vaihtamalla työpaikkaa sekä elatusavun suuruuden toistuvasta alentamisesta tuomioistuimessa, pelotteenaan huoltajuuskiista; myös elatusmaksun luontoismaksuna maksettavaksi sovittuja lasten vakuutuksia oli irtisanottu, ja muita lapsen kustannuksia jätetty maksamatta. Samassa tutkimuksessa naiset kertoivat myös miehen tavasta piilottaa rahaa oman tai perheen yritystoiminnan avulla, jotta maksettava elatusapu olisi pienempi; myös Watson & Ancis (2013) kertovat rahan piilottamisesta muiden henkilöiden tai piilotetuille tileille pankkitileille, yrityksen perustamisesta toisen nimiin. Watsonin ja Ancisin (2013) tutkimuksessa entiset puoliset pyrkivät vaikuttamaan elatusapuun sitä vähentävästi tai kasvattavasti, riippuen kumpi vaihtoehto vähentäisi haastatellun naisen käytettävissä olevia varoja, ja riippumatta siitä, että kyseiset entiset puoliset olivat taloudellisesti vakavaraisia. Entiset puoliset myös jättivät elatusavun maksamatta, hakivat lapsen täyttä huoltajuutta välttyäkseen elatusavun maksamiselta, ja veivät elatusavun oikeuteen vain jatkaakseen väkivaltaista suhdetta. (Kaittila ym. 2024, 436; Toews & Bermea 2017, 2179–2180, Watson & Ancis 2013, 176, 178.)

Taloudellisen häirinnän tekemuodoissa mies käyttää talousasioita naisen kiusaamiseksi ja kontrolloimiseksi, ja tekee talouteen liittyviä väitteitä, esimerkiksi väittää naisen varastaneen omaisuuttaan, mistä aiheutuu naiselle seuraamuksia. Kaittila ym. (2024, 437) huomauttavat,

että yhteisessä kodissa voi olla hankalaa todistaa, mikä tavara kuuluu kenellekin. Eräässä tapauksessa nainen oli kerännyt entisestä yhteisestä kodista miehen omaisuuden ja jättänyt sen miehen haettavaksi – mies väitti myöhemmin, että joukosta puuttui tiettyjä esineitä, joita naisen mielestä ei ollut olemassakaan tai mies ei omistanut. Tutkimuksen mukaan miehet käyttävät talousasioita syynä jatkaa yhteydenpitoa naisen kanssa, ja toisaalta välineellistävät sen esimerkiksi uhkailemalla naista taloudellisella ahdingolla, jos tämä ottaa avioeron. Watsonin ja Ancisin (2013) tutkimuksessa entiset puoliset myös uhkailivat haastateltuja omaisuuden menettämislä. (Kaittila ym. 2024, 436–437.)

Resurssien epäämisenä ja taloudellisena häirintänä voidaan mielestäni pitää myös Brunon (2018) ruotsalaistutkimuksessa löydettyjä, yhteiskunnan tukiin liittyviä tekoja. Bruno (2018, 185–186) mukaan on tyypillistä, että eroava äiti ei saa yhteiskunnan tukia avioeroproessin aikaan, sillä tämän entinen puoliso on edelleen elatusvastuussa perheestään; eräässä esimerkissä entinen puoliso ei suostunut muuttamaan virallista osoitettaan äidin luota, jolloin tämä ei saanut yhteiskunnan tukia. Toisessa esimerkissä entinen puoliso oli valehdellut viranomaisille, että äidin luona asui uusi henkilö, jolloin äiti ei saanut asumiseen liittyviä tukia. Molemmissa tapauksissa viranomaisena oli siis uskonut entistä puolisoa. (Bruno 2018, 185–186.)

Varastamisen tekemuodoissa mies aktiivisesti ottaa jotain, joka kuuluu naiselle; ei siis vain esimerkiksi pidätä itsellään elatusapua tai tuhoa naisen omaisuutta. Kattilan ym. (2024) esimerkkitapauksessa nainen on muuttanut pois yhteisestä asunnosta, minkä jälkeen mies oli vaihtanut lukot ja varastanut hänen mittavan, myös tunnearvoa sisältävän elokuvakokoelmansa, ja nainen oli tehnyt rikosilmoituksen varastamisesta. Toisessa tapauksessa mies oli varastanut naisen moottoripyörän, mutta nainen ei hakenut oikeutta rikosilmoituksella, todeten olevan mieluummin elossa ilman moottoripyörää, kuin kuollut, jolla oli moottoripyörä. (Kaittila ym. 2024, 437–438.)

Myös Toewsin ja Bermean (2017) tutkimuksessa ilmenee varastamisen tekemuotoja, mutta he eivät ole määrittäneet niitä taloudelliseksi väkivallaksi, vaan pikkumaiseksi käytökseksi kontrollin ylläpitämiseksi; eräs naisista kutsui sitä lapselliseksi toiminnaksi. Tutkimuksen esimerkeissä näitä tekoja olivat naisen omaisuuden, kuten vaatteiden ja huonekalujen,

palauttamisesta kieltäytyminen ja/tai niiden poisheittäminen. Muita varastettuja esineitä olivat naisen ja lapsen tutkinto- ja syntymätodistukset sekä auton omistajuuteen ja sosiaaliturvaan liittyvät dokumentit. (Toews & Bermea 2017, 2180–2181.)

Eron jälkeisen taloudellisen väkivallan kontekstissa on mielestäni kiinnitettävä huomiota yhteiskunnan ja viranomaisten rooliin sen mahdollistajana. Asiaa on tutkittu etenkin Australiassa, jossa tutkimuskohteena on elatusavun maksamisen tahallinen laiminlyönti ja siitä lapsen kanssa asuvalle vanhemmalle seuraava byrokraattinen taakka (administrative burden, Cook 2021). Natalierin (2018, 132–133) tutkimuksessa naiset kertovat, kuinka velvollisuus ottaa ja pitää yhteyttä paikallisiin viranomaisiin oli heillä, eikä maksut laiminlyöneillä entisillä puolisoilla. Myös maksujen periminen ja entisten puolisojen tulojen selvittäminen oli tutkimuksen mukaan viranomaistoimintana tehotonta, ja eräälle naiselle oli ehdotettu yksityisetsivän palkkaamista miehen tulojen selvittämiseksi. Natalier (2018, 132) toteaa tämän olevan valtion mahdollistamaa taloudellista väkivaltaa. Tästä aiheesta enemmän luvussa 5.3.

3 Elatusmaksut

Ajatus elatusavusta perustuu periaatteeseen, jonka mukaan vanhemmilla on velvollisuus elättää lapsensa. Periaate juontaa juurensa antiikin Roomaan, jossa isänvalta toi miehelle sekä vallan päättää lastensa elämästä, että velvollisuuden huolehtia näiden hyvinvoinnista (Vuolanto 2018). Suomessakin elatusvastuullisia lapsesta ovat vanhemmat kykynsä mukaan. (Laki lapsen elatuksesta 5.9.1975/704, 2 §).

3.1 Elatusapu ja -tuki Suomessa ja maailmalla

Elatusapu (child support, child maintenance) on elatusvelvollisen vanhemman lapsen kanssa asuvalle vanhemmalle maksama rahamäärä, jonka tarkoitus on mahdollistaa lapsen elatus. (Kansaneläkelaitos 2014, Skinner ym. 2009, 26). Suomessa elatusavusta säädetään laissa lapsen elatuksesta (5.9.1975/704), jossa todetaan vanhemman velvollisuus suorittaa lapselle elatusapua, mikäli hän ei muuten huolehdi lapsen elatuksesta, lapsi ei asu hänen luonaan pysyvästi, tai käytössä on vuoroasumismalli. Kerron lisää elatusavusta alaluvuissa 3.2 ja 3.3.

Elatustuki (guaranteed maintenance, advanced maintenance) on yhteiskunnan tuki, jonka tarkoitus on korvata toisen vanhemman elatusavun maksamattomuus tai vähäinen tai vain osittainen maksaminen. Suomessa nykyisenkaltaista elatustukea on maksettu vuodesta 1977, jolloin laissa lapsen elatuksen turvaamisesta (28.1.1977/122, alkup., kumottu) määrättiin elatustuen suorittamisesta lapselle kunnan varoista sekä elatusvastuun toteuttamisen tehostamisesta (1 §). Tätä ennen Suomessa oli kohdeltu lapsia eri tavoin riippuen siitä, olivatko he syntyneet avioliitossa vai sen ulkopuolella (Hakovirta & Hiilamo 2012, 288).

Suomessa elatustukea maksetaan elatustukilain (29.8.2008/580) mukaan Kansaneläkelaitoksen kautta, kun lain kriteereistä yksikin täyttyy. Kriteerit liittyvät elatusvelvollisen elatusavun maksamisen laiminlyöntiin, elatusvelvollisen puutteelliseen elatuskykyyn sekä tapauksiin, joissa lapsella ei ole kahta vahvistettua vanhempaa (Elatustukilaki, 6 §). Elatustuki voidaan maksaa täysimääräisenä, tai vähennettynä, jolloin huomioidaan elatusvelvollisen maksama, täysimääräistä elatustukea pienempi elatusapu. (Elatustukilaki 10 §).

Elatustukimalli on käytössä laajasti Euroopan eri maissa, mutta ei suurissa englanninkielisissä maissa (esimerkiksi Australia, USA, UK) (Skinner & Davidson 2009, 46–48); Pohjoismaissa se on käytössä kaikissa viidessä. Suomessa ja Ruotsissa elatustukea maksetaan vain maksajan pienituloisuuden tai maksamattomuuden vuoksi, kun taas Tanskassa ja Islannissa elatustuen saamisen kriteerit ovat joustavammat kuin muissa Pohjoismaissa. Norjassa ja Ruotsissa elatustuki voidaan maksaa molemmille vanhemmille osittaisena, toisin kuin muissa Pohjoismaissa (Hakovirta & Eydal 2020, 49–50, 54). Suomessa elatustukeen ei nimenomaan ole oikeutta, mikäli lapsi asuu lain tarkoittaman elatusvelvollisen vanhempansa luona (Elatustukilaki 8 §)

Elatustuen yleisyys vaihtelee Pohjoismaiden välillä. Suomessa elatustukea sai vuonna 2022 noin 94 200 lasta noin 65 400 perheessä, mikä vastaa oli 9,2 prosenttia lapsista alaikäisessä väestössä (Kelan lapsiperhe-etuustilasto..., 2023, 13). Pohjoismaisen tutkimuksen mukaan Tanskassa ja Islannissa tukea sai vuonna 2016 noin 17 prosenttia ikäluokan lapsista, Suomessa ja Ruotsissa noin kymmenen prosenttia ja Norjassa noin yhdeksän prosenttia. (Hakovirta & Eydal 2020, 49–50.)

Elatustuen suuruus vaihtelee eri maissa: osassa maita on käytössä kiinteämääräinen (flat rate) etuus, johon myös Suomen täysi elatustuki lasketaan. Norjassa elatustuen määrä muuttuu maksun saajan tulojen mukaan. (Hakovirta & Eydal 2020, 49–50, 54.) Kiinteämääräisen elatustuen maksamista voidaan pitää kustannustehokkaana vaihtoehtona; toisaalta se nähdään ongelmallisena elatustuen saajan työnteon, maksuaikataulujen ja maksajan maksuhalukkuuden kannalta. (Skinner & Davidson 2009, 46–48.) Suomessa täysimääräinen elatustuki oli 196,02 euroa kuukaudessa vuonna 2024 (Kansaneläkelaitos 2024b).

Tutkittaessa elatusmaksuja ja niihin liittyvää problematiikkaa eri maiden välillä on huomioitava, että niiden periaatteet vaihtelevat: monessa eurooppalaisessa maassa elatusmaksut ovat nimenomaan vanhempien velvollisuus lastaan kohtaan, kun taas esimerkiksi Suomessa ja Norjassa kyseessä on lapsen oikeus elatukseen (Corden 2001, 293; Laki lapsen elatuksesta, 1 §). Suomessa näin on ollut vuodesta 1975, jolloin laki lapsen elatuksesta säädettiin; tätä ennen kyseessä oli avioliittolain mukainen perheen elatus avioliitossa tai entisen puolison ja lasten elatus erillään asumisen ajan sekä avioeroon

tuomittaessa (Laki lapsen elatuksesta, alkup., 1 §; avioliittolaki 13.6.1929/234 alkup., 46 §, 51 ja 80 §). Corden (2001, 293) mukaan asia ei ole vanhempien velvollisuuden ja lapsen oikeuden osalta mustavalkoinen, vaan kyseessä on velvollisuuksien ja oikeuksien laillisten ja sosiaalisten konseptien jatkumo, jonka toisessa päässä painotetaan lasta ja tämän oikeuksia, ja toisessa päässä vanhempia ja tämän velvollisuuksia, ja eri maiden elatusapujärjestelmät sijaitsevat eri kohdissa tätä velvollisuuksien ja oikeuksien jatkumoa. (Corden 2001, 294.)

Kysymys siitä, onko elatusapu vanhemman velvollisuus vai lapsen oikeus, jatkuu kysymyksenä siitä, onko elatusapu vanhemman toiselle vanhemmalle vai lapselleen suorittama raha: Corden (2001, 294) ehdottaa, että tällä voi olla vaikutus myös elatusvelvollisen maksuhalukkuuteen. Skinnerin ynnä muiden (2007) neljäntoista maan tutkimuksessa selvitettiin, kenen nimissä elatusapu päätetään. Tutkimuksen maista kahdeksassa, myös Suomessa, elatusapu vahvistetaan tai myönnetään lapsen nimissä; kuudessa maassa, esimerkiksi UK:ssa, se vahvistetaan lapsen kanssa asuvan vanhemman nimissä. Maksun saaja on yleisesti lapsen kanssa asuva vanhempi. (Skinner ym. 2007, 49.)

Toinen huomioitava seikka elatusapututkimuksessa ovat erot maiden perhepolitiikassa (family policies), niiden laajuudessa ja tarkoituksessa. Perhepolitiikkaan kuuluvat esimerkiksi yhteiskunnan tuet perheille, perhe- ja vanhemmuusvapaat sekä lasten päivähoido ja varhaiskasvatus. Perhepolitiikkamallit voidaan jakaa kolmeen ryhmään sen perusteella, millainen perheen oletetaan olevan. Kahden elättäjän mallissa perheen molemmat vanhemmat käyvät töissä (dual-earner support; esimerkiksi Pohjoismaat); perinteisen perheen mallissa mies on perheen elättäjä ja nainen kotiäiti (traditional family; esimerkiksi Belgia ja Ranska); kun taas markkinaorientoituneessa mallissa valtio puuttuu perheen asioihin mahdollisimman vähän (market-oriented; esimerkiksi Australia ja UK). Huomattava on, että vaikka perhepolitiikkamallit ovat yhteyksissä hyvinvointivaltiomalleihin, ne ovat niistä erillisiä. (Hakovirta ym. 2022, 544, 546–547.) Perhepolitiikalla on mielestäni merkitystä elatusapukeskustelussa, sillä se asettaa taustaoletuksia siitä, kuka käy ansiotöissä, ja mahdollisesti maksaa elatusapua toiselle. Valtion rooli näkyy nähdäkseni elatusapua ohjaavana ja elatustukea maksavana tahona.

Perhepolitiikkamalleilla on merkitystä, sillä elatusavun suuruus vaihtelee eri mallien välillä. Hakovirran ja kumppanien (2022) tutkimuksessa on todettu, että kahden elättäjän mallissa elatusavun ostovoimakorjattu taso oli muihin malleihin verrattuna matala: tämä vahvisti tutkijoiden hypoteesin perustelua siitä, että äidillä on lapsen elatukseen tarpeeksi omia tuloja sekä yhteiskunnan tulonsiirtoja, eikä korkeille elatusmaksuille ole syytä. Perinteisen perheen ja markkinaorientoituneessa mallissa elatusavun suuruus vaihteli maittain merkittävästi, ja oli keskimääräisesti korkein perinteisen perheen mallin maissa. Tämä vastaa myös tutkijoiden hypoteesin perustelua, jossa tulonsiirtoa toiselta vanhemmalta tarvitaan, sillä äidillä ei ole tarpeeksi omia tuloja lapsen elatukseen. Markkinalähtöisessä mallissa tutkijoiden korkean elatusavun tason perusteena oli vanhempien velvollisuus huolehtia lapsistaan, ei yhteiskunnan. (Hakovirta ym. 2022, 548, 551–552.)

Elatusapu- ja -tukijärjestelmiä myös muutetaan, kuten Suomessa tehtiin 1970-luvulla (Hakovirta & Hiilamo 2012, 288). Ruotsissa elatustukijärjestelmään tehtiin merkittävä muutos 2016. Tätä ennen Ruotsissa oli käytössä Suomen mallia vastaava järjestely: elatusvelvollinen vanhempi maksaa elatusavun suoraan lapsen kanssa asuvalle vanhemmalle, tai vaihtoehtoisesti lapsen kanssa asuva vanhempi hakee paikalliselta viranomaiselta (SSIA) elatustukea, jolloin viranomaisella maksaa elatustuen tälle vanhemmalle ja perii elatusavun elatusvelvolliselta vanhemmalta. Järjestely oli suosittu, ja sitä käytti noin kolmannes lapsen kanssa asuvista äideistä ja neljännes isistä. Vuonna 2016 järjestelmää muutettiin niin, että viranomaisen välittäjän rooli poistuu automaattisesti, mikäli elatusvelvollinen on maksanut sille elatusavun kuutena peräkkäisenä kuukautena, ja vanhempien odotetaan sen jälkeen hoitavan maksut keskenään. Poikkeuksen muodostavat ”erityiset syyt”, kuten aikaisempi lähisuhdeväkivalta, jolloin maksujen välitys voi jatkua – myös tätä poikkeusta arvioidaan kuuden kuukauden välein. Lainsäätäjien tausta-ajatus uudistuksessa on, että on lapsen kannalta parempi, jos vanhemmat pystyvät tekemään yhteistyötä; myös siirtyvä rahasumma on tällöin suurempi, ja valtion rooli yksilöiden elämässä pienempi. Uudistusta seuraavana vuonna tehdyssä tutkimuksessa (Fernqvist and Sépulchre 2022) todettiin, että se lisäsi lapsen kanssa asuvan vanhemman haavoittuvuutta taloudelliseen väkivaltaan, loi jaon ”normaalien” ja ”väkivaltaisten” perheiden välille sekä aiheutti epävarmuutta ”erityisten syiden” hyv  ksynt  prosessista vanhemmille ja

työntekijöille. (Fernqvist and Sépulchre 2022, 432–443.) Tästä tutkimuksesta lisää luvussa 5.3.

Aiemman parisuhdeväkivallan vaikutus elatusapuun ja -tukeen on mahdollinen Ruotsin lisäksi myös Australiassa. lapsen kanssa asuvan vanhemman on haettava elatusapua toiselta vanhemmalta saadakseen tiettyjä yhteiskunnan tukia. Tähän on kuitenkin poikkeus (exemption), mikäli lapsen kanssa asuva vanhempi pelkää oman tai perheensä turvallisuuden puolesta tilanteessa, jossa hakisi elatusapua tai määräyksen sen maksamisesta. Poikkeuslupaa ei myönnetä automaattisesti, ja uhkan tasoa arvioidaan säännöllisesti. Australialaistutkimuksessa on todettu, että poikkeuslupa on väliaikainen ratkaisu, ja vaatii lapsen kanssa asuvan vanhemman kertovan yksityisel am ast aan viranomaistaholle; kaikki eivät my osk aan ole tietoisia poikkeusluvasta. Tutkimuksen haastateltavat kertovat myös, kuinka väkivaltainen entinen puoliso pystyi pakenemaan vastuutaan lapsen elatuksesta, ja rahamäärä, jonka he saivat poikkeusluvun ansiosta, oli pienempi kuin elatusapu olisi ollut. (Patrick ym. 2008, 752–753, 757–762.)

3.2 Elatusavun suuruus

Elatusavun suuruus m a ritet aan eri tavoin eri maissa. Maat jakautuvat Skinnerin ja Davidsonin (2009) mukaan kahteen ryhm aan. Ensimmäisessä ryhmässä, johon kuuluvat esimerkiksi UK, Australia ja Uusi-Seelanti, k aytet aan s a nt oj a, virallista ohjeistusta tai tiukkaa laskentakaavaa. Toisessa ryhmässä, johon kuuluvat esimerkiksi Suomi, Ruotsi ja Ranska, elatusavun suuruuden m a ritt amisess a k aytet aan harkintaa ja erilaisia suosituksia. (Skinner ym. 2007, 48). Suomessa tavanomaisia elatustilanteita varten on laadittu Oikeusministeriön ohjeita (Ohje lapsen elatusavun suuruuden arvioimiseksi 2007) sekä Elatusapu vuoroasumistilanteessa (2023), jotka ovat luonteeltaan suosituksia, eivätkä siis sido vanhempia tai elatussopimusta vahvistavaa tahoa. Niistä ensimmäinen sisältä lomakkeita, joiden avulla elatusavun suuruuden voi laskea.

Lapsen ikä ja tarpeet ovat yleinen elatusavun suuruuteen vaikuttava seikka maailmalla: ne vaikuttavat Suomen lisäksi esimerkiksi Ruotsissa ja Saksassa. Lapsen iällä ei ole vaikutusta esimerkiksi Australiassa, Tanskassa tai Uudessa-Seelannissa. (Skinner ym. 2007, 57.)

Suomessa oikeusministeriön ohjeen mukaan elatusavun suuruus määritetään huomioiden lapsen elatuksesta aiheutuvat kustannukset ja niihin tehtävät vähennykset, sekä vanhempien elatuskyky. Elatuksesta aiheutuvia kustannuksia ovat yleiset kustannukset, kuten ravinto, vaatteet ja jalkineet sekä tavanomainen virkistys- ja harrastustoiminta, sekä erityiset kustannukset kuten lapsen osuus asumiskustannuksista, koulutuskustannukset sekä vakuutusmaksut. Yleisistä kustannuksista on ohjeessa annettu Tilastokeskuksen kulutustutkimuksen pohjalta lasketut vuoden 2007 euromäärät, jotka vaihtelevat lapsen iän mukaan: 0–6-vuotiailla se on 250 euroa, 7–12-vuotiailla 290 euroa ja 13–17-vuotiailla 390 euroa kuukaudessa. Erityiset kustannukset huomioidaan tapauskohtaisesti, huomioiden niiden tosiasialliset kustannukset, kohtuullisuus sekä vanhempien yhteisymmärrys asiasta, josta kustannukset aiheutuvat. Vähennyksinä huomioidaan esimerkiksi lapsilisiä ja lapsen tulot ja varallisuus. (Ohje lapsen elatusavun... 2007, 6–9.)

Vanhempien elatuskyky huomioidaan osana elatusavun suuruuden määrittämisestä Suomessa ja monessa muussa maassa. Suomessa lain lapsen elatuksesta (5.9.1975/704) mukaan huomioidaan ”heidän ikänsä, työkykynsä ja mahdollisuutensa osallistua ansiotyöhön, käytettävissä olevien varojen määrä sekä heidän lakiin perustuva muu elatusvastuunsa.” Toisin sanoen, sen sijaan että huomioitaisiin suoraan vain vanhemman tosiasialliset tulot, huomioidaan myös vanhemman mahdollisuudet hankkia tuloja sekä avustuksia ja etuuksia. Ajatus on, että vanhempi ei voi vältellä osuuttaan lapsen elatusmaksuista olemalla käyttämättä ansiomahdollisuuksiaan tai jättämällä hakematta hänelle kuuluvia etuuksia, kuten työttömyyspäivärahaa. Vähennyksinä huomioidaan esimerkiksi vanhemman kohtuulliset elinkustannukset sekä vanhemman muu elatusvastuu; vanhemman yksilölliset tarpeet huomioidaan rajoitetusti, sillä lapsen elatuksen katsotaan olevan ensisijaista esimerkiksi vanhemman harrastuksiin nähden. Vanhemman varallisuus huomioidaan siltä osin, kun se ylittää perusturvan. (Ohje lapsen elatusavun... 2007, 10–12, 34–35.)

Vanhemman tulojen ja menojen merkitys on samankaltainen eri maissa. Pohjoismaista Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa, samoin kuin esimerkiksi Australiassa ja Ranskassa, elatusavun suuruutta laskettaessa huomioidaan molempien vanhempien tulot ja kustannukset. Toisissa maissa, kuten Tanskassa, lapsen kanssa asuvan vanhemman tuloja ei

huomioida. Islannissa on käytössä minimimaksu, jonka vanhemman on maksettava huolimatta omista tuloistaan tai muista seikoista – mikäli toinen vanhempi vaatii tätä enemmän elatusapua, huomioidaan maksajan tulot. Vanhemman menoissa huomioidaan tämän omat asumiskustannukset sekä henkilökohtaisia kuluja myös esimerkiksi Ruotsissa ja Ranskassa, kun taas vanhemman uuden perheen kustannuksia huomioidaan vaihdellen. (Hakovirta & Eydal 2020, Skinner ym. 2007, 51, 57; Skinner & Davidson 2009, 39.)

Lapsen vuoroasuminen, jota kutsutaan myös jaetuksi huolloksi (shared care) voi myös vaikuttaa elatusavun määrään. Hakovirran ja Eydalin (2020, 51–52) mukaan on huomioitavaa, että jaetun huollon käsitteen määrittely vaihtelee eri maissa: joissain maissa vaaditaan lapsen yhtäläinen asuminen eri vanhempien kodeissa, toisissa voidaan jo 30 prosentin asumista pitää jaettuna huoltona. Pohjoismaissa vuoroasuminen viittaa lapsen yhtäläiseen asumiseen vanhempiensa luona (50 prosenttia vanhempaa kohden, vuoroviikkoasuminen tai puhekielellä ”viikko–viikko”). (Hakovirta & Eydal 2020, 51–52).

Vuoroasuminen voi periaatteessa lakkauttaa elatusavun kokonaan, ja näin on Skinnerin ja Davidsonin (2009, 38) tutkimuksen maista esimerkiksi Ruotsissa ja Norjassa; toisaalta Islannissa elatusavun minimimäärä on maksettava lapsen vuoroasumisesta huolimatta. Suomessa vuoroasumisen vuoksi tehty vähennys on tutkimuksen mukaan suurimmillaan, jos lapsi viettää maksajan luona vähintään kolmetoista yötä kuukaudessa; Norjassa maksimivähennys voidaan tehdä lapsen viettäessä maksajan luona 14–15 yötä kuukaudessa. Tutkijat toteavat, että Suomessa vähennys on pieni ja Norjassa merkittävä. (Hakovirta & Eydal 2020, 54–55.) Suomessa vuoroasumista koskevan oikeusministeriön ohjeen (2023) mukaan tutkimuksessa mainittua luonapitovähennystä ei tehdä, vaan esimerkiksi lapsen yleiset kustannukset jaetaan vanhempien kesken puoliksi tai sopimuksen mukaan, ja lapsen asumiskustannuksiin jyvitetään lapsen osuus molempien vanhempien asumiskustannuksista. Elatusapua voi maksaa kumpi tahansa vanhemmista, mutta elatustukea voidaan myöntää vain sille vanhemmalle, jonka luona lapsi ei virallisesti asu. (Elatusapu vuoroasumistilanteessa 2023, 12–14, 21.)

Muutoksen hakeminen elatusavun suuruuteen on kaikissa Skinnerin ja Davidsonin (2009) tutkimuksen maissa mahdollista, ja joissain maissa on käytössä aikaan sidottu ohjeistus

tarkastaa elatusavun määrää. Artikkelin mukaan muutoksia tapahtuu harvoin. Elatusavun ja -tuen määriin voidaan tehdä inflaatiokorotuksia useissa maissa. (Skinner & Davidson 2009, 48.) Suomessa elatusavun indeksikorotuksesta ohjeistaa sosiaali- ja terveysministeriö vuosittain, ja elatustuen suuruus tarkistetaan automaattisesti; myös elatusapuohjeessa olevien yleisten kustannusten euromäärää indeksikorotetaan vuosittain (Sosiaali- ja terveysministeriö 2023, 1) Toisin kuin Skinnerin ja Davidssonin (2009) artikkelissa yleisesti todetaan, Suomessa vahvistetun elatusavun määrää muutetaan: esimerkiksi vuonna 2022 kaikista vahvistetuista elatussopimuksista noin 19 prosenttia koski euromäärän muutosta. Reilussa neljänneksessä euromäärää korotettiin ja loppuissa sitä alennettiin. (Perheoikeudelliset palvelut... 2023, 7–8.)

Vahvistettu elatusapu voi olla suuruudeltaan erilainen kuin ohjeet ja laskentakaavat antaisivat ymmärtää. Suomessa sosiaalitoimen vahvistamissa elatussopimuksissa euromäärää ei vahvistettu tai se vahvistettiin alle 67,28 euron suuruiseksi yhteensä 62,2 prosentissa vahvistetusta sopimuksesta; yhteenlaskulla huomioon tässä kuntien erilaiset tilastointimenetelmät. Seuraavaksi yleisin elatusavun määrä oli 168,19–235,45 euroa ja esimerkiksi yli 302,73 euron maksettiin vain 2,4 prosentissa elatusapusopimuksia. (Perheoikeudelliset palvelut... 2023, 7–8, 11.)

Toteutunutta elatusapua Suomessa vuosina 2009–2013 tutkittaessa tehdyssä pitkittäistutkimuksessa on todettu, että toisin kuin oikeusministeriön ohjeessa 2007 suositellaan, lapsen iän karttumisella ei ollut keskimääräistä elatusapua suurentavaa vaikutusta ylimmän tuloluokan ulkopuolella. Toisin sanoen, vaikka suositus lapsen yleisten kustannusten laskennallisesta suuruudesta kasvaa, todellisuudessa näin ei elatusavun kohdalla tapahdu. Lapsen sukupuolella ei havaittu olevan vaikutusta elatusavun suuruuteen. Huomattavaa on, että tutkimuksessa ei huomioitu lasten vuoroasumista tai kontaktia maksajavanhemman kanssa. (Rissanen & Aaltonen 2019, 132–135.)

Toteutuneessa elatusavussa on toinenkin erikoinen seikka: lasten lukumäärän kasvu nostaa elatusvelvollisen vanhemman kokonaiselatusavun määrää vain viidenteen lapseen saakka, minkä jälkeen kokonaissumma pienenee. Tutkimuksessa selvisi myös, että suurituloisemmat vanhemmat maksoivat enemmän elatusapua kuin pienituloisimmat, vaikka heillä ei ollut

enemmän lapsia. Samoin selvisi, että miehet maksoivat enemmän elatusapua kuin naiset, ja iäkkäät vanhemmat enemmän kuin nuoret – nämä toteutuivat myös silloin, kun tulotasot huomioitiin. (Rissanen & Aaltonen 2019, 132–133.)

3.3 Elatusavun vahvistaminen, maksaminen ja perintä

Elatusavusta päättämisen tavoissa ja tekijöissä on vaihtelua eri maiden välillä. Suomessa vuonna 2024 vanhemmilla on kolme vaihtoehtoa: yksityinen sopimus, hyvinvointialueen (viranomaistahon) vahvistama sopimus tai tuomioistuimen vahvistama sopimus. Näistä kaksi viimeisintä ovat sitovia ja täytäntöönpanokelpoisia, eli puhekielellä ”ulosottokelpoisia” (Elatusvelvollisten liitto 2024). Virallisesti vahvistettu elatussopimus on Suomessa myös vaatimus elatustuen saamiseen (Kansaneläkelaitos 2024b). Kansainvälisesti tarkasteltuna Suomi kuuluu päätöksenteon hybridimallin maihin, joita ovat Skinnerin ja Davidsonin kahdentoista maan tutkimuksessa (2009) myös Alankomaat ja Yhdysvallat. Muualla elatusapu vahvistetaan joko viranomaistahon tai tuomioistuimen päätöksellä, minkä lisäksi yksityisen sopimisen malli on käytössä useissa maissa. (Skinner & Davidson 2009, 33.)

Suomessa elatussopimuksesta säädetään laissa lapsen elatuksesta (5.9.1975/704), jossa todetaan sopimukset sisällön vaatimukset (7 §), sekä hyvinvointialueen velvollisuus vahvistaa vanhempien laatima ja hyvinvointialueen kohtuulliseksi katsoma sopimus (8.2 §). Myös tuomioistuin voi vahvistaa sopimuksen (9 §). Elatussopimuksella ei voida luopua lapsen oikeudesta saada elatusta vastaisuudessa (7 §). Vuonna 2022 kuntien sosiaalitoimet (nykyisin hyvinvointialueet) vahvistivat yhteensä lähes 45 000 elatusapusopimusta, joka vastaa 4,4 prosentin osuutta alle 18-vuotiaasta väestöstä. Näistä kokonaan uusia sopimuksia oli reilut 80 prosenttia ja loput edellisen sopimuksen muuttamista koskevia uusia sopimuksia. (Perheoikeudelliset palvelut... 2023, 7–8.)

Viranomaispäätöksellä elatusapu vahvistetaan Skinnerin ja Davidsonin (2009) tutkimuksen mukaan esimerkiksi UK:ssa, Norjassa ja Australiassa. Viranomaisten rooli voi olla laajempi kuin vain ennalta laaditun sopimuksen vahvistaminen, sillä esimerkiksi Uudessa-Seelannissa viranomaistaho määrittää elatusavun suuruuden, rekisteröi yksityiset sopimukset, vastaanottaa ja maksaa elatusapumaksuja sekä huolehtii niiden perinnästä. Australiassa

viranomaistaho toimii läheisessä yhteistyössä maan veroviranomaisten kanssa. Norjassa viranomaisella voi puuttua elatusavun maksuun, mikäli maksun suorittamisessa käytetään kyseistä viranomaista ja se katsoo, että maksun määrä on liian vähäinen suhteessa maksajan elatuskykyyn (Skinner ym. 2007, 36–38; Skinner & Davidson 2009, 34–36.)

Tuomioistuimen päätöksellä elatusapu vahvistetaan Skinnerin ja Davidsonin (2009) tutkimuksen mukaan esimerkiksi Belgiassa, Ranskassa ja Ruotsissa. Tuomioistuimen päätös liittyy usein vanhempien riitaisuuteen: Belgiassa vain tuomioistuimen päätöksillä on lainvoima ja seuraamuksia, ja vanhempien ollessa riitaisia, tuomioistuin myös osallistuu elatusavun määrän laskemiseen. Saksassa tuomioistuin päättää elatusavun määrän vanhempien ollessa erimielisiä, jos elatusapua ei makseta tai jos elatusavusta sovitaan osana avioeroa. (Skinner ym. 2007, 35–36; Skinner & Davidson 2009, 33–36.)

Yksityisen, ilman tuomioistuinta tai viranomaistahoa tehtävän elatusapusopimuksen tekeminen on mahdollista useissa maissa, kuten Suomessa. Skinnerin ja kumppanien (2007) mukaan se on esimerkiksi Norjassa suositeltava tapa sopia elatusmaksusta. Tutkijoiden mukaan tavoitteena on tällöin edesauttaa vanhempien sopuisia välejä ja vähentää valtiovallan puuttumista perhe-elämään. Yksityinen sopiminen ei kuitenkaan ole mahdollista esimerkiksi Australiassa ja Alankomaissa, mikäli toinen tai molemmat vanhemmat saavat tiettyjä sosiaalietuuksia. (Skinner & Davidson 2009, 34, 36–39; Skinner ym. 2007, 34.) Myös Suomessa elatusavun ja -tuen hakeminen on toimeentulotuen ehto (Kansaneläkelaitos 2024c).

Suomessa viranomaisen vahvistamien elatusapusopimusten määrä on vähentynyt viime vuosina: vuonna 2022 sopimuksia tehtiin lähes 45 000, joka on yhdeksän prosenttia vähemmän kuin edellisellä vuonna. Tämä selittyy lasten määrän vähennyksellä. Suhteutettuna alaikäisten lasten määrään, vuonna 2022 elatussopimus tehtiin 4,4 prosentille lapsista; vastaava luku oli 2018 vielä 5,3 prosenttia. (Perheoikeudelliset palvelut... 2023, 7–8.) Avioeron yhteydessä tehtävien elatusapusopimusten (child support orders) vähenemistä on tutkittu myös Yhdysvaltain Wisconsinissa 1990-luvun lopun ja 2000-luvun alun elatusapusopimuksista (Meyer ym. 2015). Tutkimuksessa todettiin, että yhtäläisesti jaetun huoltajuuden (equal-shared custody, vuoroasuminen) tapauksissa elatusapusopimus tehtiin huomattavasti pienemmällä todennäköisyydellä, kuin jos äidillä on yksinhuoltajuus. Myös

tapauksissa, jossa isä on lasten päähuoltaja tai ainoa huoltaja, elatusapusopimuksia tehtiin vähemmän; samoin kun vanhemmilla oli yhtäläiset tulot. Myös lasten lukumäärällä ja vanhemmalla iällä oli vähentävä vaikutus elatussopimusten määrään. (Meyer 2014, 323, 328.)

On myös täysin mahdollista, että vanhempien erotessa lasten elatuksesta ei tehdä minkäänlaista taloudellista järjestelyä. Ruotsalaisen tilaston (2014) mukaan pääsyy, miksi osa vanhemmista ei pyri sopimukseen lapsensa elatuksesta, on näiden näkemys siitä, että elatusapua tärkeämpää on lapsen hyvät välit molempiin vanhempiinsa; toinen merkittävä syy on, että elatusvelvollinen ei halua maksaa elatusapua (Statistiska centralbyrån 2014, 52).

Elatusapu maksetaan Suomessa kuukausittain etukäteen, ellei toisin ole sovittu tai määrätty, sopimuksessa määritetylle henkilölle. Elatusapu voidaan suorittaa myös kertamaksuna, mikäli se on lapsen elatuksen turvaamiseksi tarpeen. Elatusapusopimuksia, joissa elatusapu maksetaan kertasuoritteisena tai osittain kertasuoritteisena, vahvistettiin Suomessa 38 kappaletta vuonna 2022, kun samaan aikaan elatusapusopimuksia vahvistettiin vajaat 45 000. (Laki lapsen elatuksesta 5.9.1975/704, 6 §; Perheoikeudelliset palvelut... 2023, 7–8.) Maailmalla muita vaihtoehtoja elatusavun maksuun on kahden viikon välein sekä vaihtelevasti kuun alussa tai lopussa (Ha ym. 2011, 406).

Elatusavun maksamisen tavat voidaan Skinnerin ja Davidsonin (2009) kansainvälisen tutkimuksen mukaan jakaa kahteen luokkaan: yksityiset siirrot ja välitetyt maksut. Yksityisillä siirroilla tarkoitetaan maksujen suorittamista vanhempien välillä ilman välikäsiä, ja välitetyillä maksuilla rahan kauttakulkua esimerkiksi paikallisen viranomaisen kautta: näin toimitaan esimerkiksi UK:ssa ja Uudessa-Seelannissa, maksun saaja saa myös sosiaalietuuksia. Arviot siitä, kuinka suuri osa maksuista hoidetaan yksityisinä tai välittäjätahon kautta, vaihtelevat suuresti, eikä kaikista tutkimusmaista ole aiheesta tietoa. (Skinner & Davidson 2009, 44–45.) Suomessa elatusapu on tarkoitettu maksettavaksi vanhempien välillä yksityisesti, ja vastaava välitystoimintaa tapahtuu elatustuen yhteydessä, kun Kela perii elatusavun elatusvelvolliselta ja maksaa sen lapsen kanssa asuvalle vanhemmalle. (Kansaneläkelaitos 2024b ja 2024d).

Rahassa maksettavan elatusavun lisäksi osa vanhemmista osallistuu lapsensa elatukseen muilla tavoin, luontoissuorituksina (in-kind support), joita voivat olla esimerkiksi lelujen, vaatteiden tai koulutarvikkeiden hankinta lapselle tai harrastusten ja leirien maksaminen. (Garasky ym. 2010, 363–364.) Luontoissuoritukset on huomioitu myös Suomessa ohjeessa elatusavusta vuoroasumistilanteessa: mikäli toinen vanhemmista huolehtii lapsen yleisistä kustannuksista, kuten vaatteista, puhelimesta ja harrastustoiminnasta, ja toinen ainoastaan ruokaan ja henkilökohtaiseen hygieniaan liittyvistä kuluista lapsen asuessa hänen luonaan, voidaan se huomioida elatusavun määrässä. (Elatusapu vuoroasumistilanteessa 2023, 14.)

Muodollisen elatusavun, luontoissuorituksena maksetun elatusmaksun sekä lapsen ja elatusvelvollisen vanhemman kontaktin välillä olevaa yhteyttä on tutkittu yhdysvaltaistutkimuksessa (Garasky ym. 2010) on 2000-luvun alussa. Tutkimuksen tuloksena todetaan, että elatusapua saavat lapset todennäköisemmin myös saavat luontoissuorituksia ja tapaavat elatusvelvollista vanhempaa kuin ne, jotka eivät saa elatusapua; samoin luontoissuorituksia saavat lapset todennäköisemmin saavat elatusapua ja tapaavat elatusvelvollista vanhempaa kuin ne, jotka eivät saa luontoissuorituksia; ja lopulta elatusvelvollista vanhempaa tapaavat lapset saavat todennäköisemmin elatusapua ja luontoissuorituksia kuin ne, jotka eivät tapaa elatusvelvollista vanhempaa. Kun perheen tulotasoja tarkasteltiin, todettiin tämän olevan tilastollisesti merkittävää ylemmän tuloluokan perheissä. Kun tutkimuksessa kontrolloitiin muut tekijät, luontoissuoritukset sekä lapsen ja elatusvelvollisen vanhemman tapaaminen korreloivat eniten. (Garasky ym. 2010, 363–364, 374–375)

Garaskyn ja kumppanien (2010) yhdysvaltalaistutkimuksessa selvitettiin myös elatusavun saamisen todennäköisyyksiä, ja todetaan, että lapsi saa elatusapua suuremmalla todennäköisyydellä, jos perhe oli hyvätuloinen, lapsen äiti oli vanhempi tai valkoihoinen, tai maksajavanhempi asui lähellä tai oli maksuaikaan naimisissa. Todennäköisyys pieneni, mikäli lapsen äiti kävi töissä enemmän, omisti asunnon, sai tiettyjä sosiaalietuuksia tai oli tummaihoinen, lapsen isällä oli muita lapsia tai lapsi asui taloudessa, jossa oli muita aikuisia. Luontoissuorituksina maksettujen elatusmaksujen kohdalla todennäköisyydet erosivat elatusavun vastaavista: silloin positiivinen vaikutus oli äidin koulutuksella, äidin ja isän viimeaikaisella asumisella yhdessä, ja isän asuminen lähellä lasta. (Garasky ym. 2010, 385.)

Elatusavun maksamisen toteutumisen säännöllisyyttä on tutkittu Yhdysvaltojen Wisconsinissa rekisteritutkimuksella 2000-luvun alussa. Tutkimuksen tuloksena todetaan, että tutkituista maksun vastaanottajavanhemmista noin 56–59 prosenttia sai jonkin summan elatusapua 10–12 kuukautena vuodessa viitenä seurantavuotena; edes yhtenä kuukautena elatusapua sai yhteensä 89 prosenttia. Kuukauden aikana saatu rahasumma pysyi suurin piirtein samana noin 40–44 prosentilla saajista kaikkina näinä 10–12 kuukautena seurantavuosien aikana. (Ha ym. 2011, 410.) Toisin sanoen, elatusavun saaminen oli reilulla 40 prosentilla epävarmaa, ja saatu summa oli hyvin epävarma jopa 60 prosentilla saajista. Valkoihoiset äidit saivat elatusapua todennäköisemmin kuin muiden ihonvärien edustajat, mutta säännöllisen elatusavun saamisessa ei ollut eroa. Lasten määrä ei vaikuttanut elatusavun saamisen todennäköisyyteen muuten, kuin kolmen tai useamman lapsen äidin saadessa säännöllistä elatusapua epätodennäköisemmin kuin yhden lapsen äidin. (Ha ym. 2011, 410–411.)

Elatusavun ja luontoissuoritusten maksamisessa on todettu muutoksia ajan kuluessa. Yhdysvalloissa 2000-luvun alussa tehdyssä, avoerojen jälkeistä elatusmaksujen maksua koskevassa pitkittäistutkimuksessa todettiin, että isien maksaman epävirallisen elatusavun dollareissa laskettu suuruus vähenee merkittävästi eron jälkeisellä 15 kuukauden ajanjaksolla: tutkimuksessa se oli eron hetkellä yli 300 dollaria kuukaudessa, ja reilua vuotta myöhemmin enää reilut 100 dollaria. Samaan aikaan virallisen elatusavun suuruus pysyy kasvaa hitaasti, kunnes ylittää epävirallisen elatusavun suuruuden noin 36 kuukauden kohdalla. Tutkimuksen mukaan tämä 15 kuukauden viive johtuu elatusapusopimuksen voimaantulosta. Huomattavaa on, että maksettu kokonaissumma ei nouse enää samalle tasolle kuin eron hetkellä, ainakaan tutkimuksen aikajänteellä: teorian mukaan isien halu maksaa elatusmaksuja laskee ajan kuluessa. Tutkimuksen mukaan virallisen elatusavun maksuhalukkuuteen ovat yhteydessä isän vierailu äidin ja lapsen luona synnytysairaalla sekä äidin toive isän läsnäolosta lapsen elämässä. (Nepomnyaschy & Garfinkel 2010, 341, 359, 365–366.)

Elatusavun maksujen täytäntöönpano, eli käytännössä maksamattoman elatusavun perintä, on Suomessa Kelan tehtävä, mikäli lapsen kanssa asuva vanhempi saa elatustukea; mikäli vanhempi ei saa elatustukea mutta sopimus on hyvinvointialueen tai oikeuden

vahvistama, hän voi myös itse viedä asian ulosottoon. Kelan perinnästä säädetään elatustukilaissa (29.8.2008/580). Mikäli vahvistettu elatusavun määrä on korkeampi kuin maksetun elatustuen määrä, lapsella on oikeus saada elatustuen ylittävä osa elatusavusta itselleen (19 §): käytännössä näin tapahtuu, kun Kela saa perittyä summan elatusvelvolliselta. Kela voi siirtää elatusapuvelan perinnän ulosottoon ilman ilmoitusta velalliselle (Kansaneläkelaitos 2024d). Ulosotto voi pidättää velalliselta rahaa suoraan palkasta tai eläkkeestä, tai myydä velallisen omaisuutta velkojen maksamiseksi. (Takuusäätiö n.d.). Elatusapuvelka vanhenee viidessä vuodessa erääntymisestään, ja viimeistään viidessä vuodessa siitä, kun elatusavun saaja on täyttänyt 18 vuotta (laki lapsen elatuksesta 5.9.1975/704, 16 c §). Vuoden 2022 lopussa elatusapuvelkaa omaavia elatusvelvollisia Suomessa oli reilut 27 000, ja velan suuruus oli yhteensä lähes 159 miljoonaa euroa (Kelan lapsiperhe-etuustilasto... 2023, 57).

Skinnerin ja Davidsonin (2009, 34–35) kansainvälisen tutkimuksen mukaan perintävastuu eri maissa vaihtelee tuomioistuimen, viranomaistahon ja näiden yhdistelmän välillä. Monissa maissa tuomioistuin tai viranomaistaho pystyy perimään maksamatonta elatusapua elatusvelvollisen tuloista ja sosiaalietuksista, ja myöhemmässä vaiheessa myös näiden pankkitileiltä ja säästöistä. Esimerkkeinä voidaan mainita, että Australiassa elatusvelvollisen ajokortti voidaan peruuttaa ja passi takavarikoida; Itävallassa tämä voidaan saattaa rikossyytteesen, Belgiassa ja Kanadassa tuomita vankeuteen. (Skinner & Davidson 2009, 47.)

4 Tutkimuksen toteutus

Tässä luvussa kerron, kuinka tekemäni tutkimus on toteutettu. Luku etenee seuraavasti: luku 4.1 käsittelee tutkimustehtävää ja tutkimuskysymyksiä, ja luku 4.2 kertoo kirjallisuuskatsauksesta menetelmänä. Luvussa 4.3 kuvaan tutkimusaineiston keruun ja aineiston, huomioiden myös sen laadullisen arvioinnin. Luvussa 4.4. kuvaan aineiston analyysimenetelmän ja kerron analyysivaiheesta. Lopuksi otan luvussa 4.5 tutkimuksen eettisiin kysymyksiin ja luvussa 4.6 tutkimuksen luotettavuuteen.

4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymys

Kirjoitin kandidaatintyöni (Kaipainen 2022) taloudellisesta väkivallasta lasten ja nuorten näkökulmasta, inspiraationani Linnéa Brunon vuonna 2022 julkaistu kirjallisuuskatsaus aiheesta. Kandidaatintyötä kirjoittaessani minulle selvisi, että minulla ja opiskelijatovereillani on puute yleissivistyksessä, mitä tulee elatusapuun ja elatustukeen. Vielä vähemmän hahmotimme sitä, miten niitä voidaan käyttää taloudellisen väkivallan välineenä. Tästä syystä, ja Brunon (2022) inspiroimana, tämän tutkimuksen tavoitteena on kartoittaa integroivan kirjallisuuskatsauksen keinoin olemassa olevaa tutkimusta elatusmaksujen käytöstä taloudellisen väkivallan keinona sosiaalityön käytännöntyön tueksi. Tutkimustavaksi olen valinnut kirjallisuuskatsauksen, sillä koen tarpeelliseksi tuottaa synteessin ilmiöstä, jota on tutkittu Suomessa ja maailmalla verrattain vähän: pelkästään elatusavun käyttöön taloudellisen väkivallan välineenä keskittyvää kirjallisuutta on hyvin vähän. Kirjallisuuskatsaus soveltuu ilmiön tutkimiseen, koska sen avulla voin tuottaa kuvailevan koonnin eri tavoista, joilla elatusmaksuja käytetään taloudellisessa väkivallassa. Tiedonintressi on tällöin hermeneuttinen, sillä pyrin kuvailemaan ja ymmärtämään ilmiötä (Huttunen 2012, 209–210).

Tutkimuksen **tarkoitus** on selvittää aiheen tutkimuksen painotuksia ja tunnistaa mahdollisia katvealueita, **tehtävä** selvittää mitä tutkimusta on, **tiedonintressi** on hermeneuttinen, ja **tutkimusstrategia** on monimenetelmätutkimus. Tutkimuksen tutkimuskysymys on: millaisia muotoja elatusmaksut ottavat osana eron jälkeistä taloudellista väkivaltaa?

4.2 Integroiva kirjallisuuskatsaus

Kirjallisuuskatsaus on tutkimustapa, jossa tutkitaan jo olemassa olevaa tutkimusta. Tavoitteena on koota tutkimusten tuloksia yhteen ja luoda tästä uusia tutkimustuloksia. Kirjallisuuskatsauksessa tunnistetaan, arvioidaan, tulkitaan ja yhdistetään aiempien tutkimusten tuloksia, ja niistä muodostetaan kriittisesti tarkasteltu synteesi (Vilka 2023, 10; Salminen 2011, 1). Vilka (2023, 11) kertoo, että kirjallisuuskatsaus on luonteeltaan monimenetelmällinen ja analyyttinen tutkimustapa, jossa yhdistyvät järjestelmällinen hakuprosessi, tutkimusten valikointi, niiden kriittinen lukeminen ja arviointi, muistiinpanojen tekeminen sekä tutkimusten analyysi. Hän korostaa tutkimuksen kurinalaisuutta, kriittisyyttä ja systemaattisuutta. Salminen (2011, 2) taas kertoo, että kirjallisuuskatsauksen on täytettävä tieteen metodille asetettavat yleiset vaatimukset: näitä ovat hänen mukaansa julkisuus, kriittisyys, itsekorjaavuus ja objektiivisuus. (Vilka 2023, 10–11; Salminen 2011, 1–2.)

Kirjallisuuskatsauksia on neljää eri päätyyppiä: narratiivinen, integratiivinen ja systemaattinen kirjallisuuskatsaus sekä meta-analyysi (Vilka 2023, 17); Salminen (2011, 6) jakaa tyypit kolmeen, joista kuvailevalla kirjallisuuskatsauksella on kaksi alatyyppeä, narratiivinen ja integroiva katsaus, minkä lisäksi on olemassa systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja meta-analyysi.

Narratiivisella kirjallisuuskatsauksella luodaan yleiskatsaus ilmiöön ja kuvataan se laaja-alaisesti; sillä voidaan kuvata myös tiedon asteittaista laajentumista. Sen vahvuutena on Vilkan (2023, 17) mukaan mahdollisuus mukauttaa hakuprosessia saatujen havaintojen suuntaamana, ja heikkoutena tutkimuksen tekijän omien ennakkoluulojen vaikutus sekä aineiston rajoittuminen paljon viitattuun kirjallisuuteen. Salminen (2011, 6) toteaa, että narratiivinen katsaus on metodisesti kevyin, ja sillä pystytään myös kuvailemaan käsiteltävän aiheen historiaa tai kehitystä. (Vilka 2023, 17; Salminen 2011, 6–7).

Integratiivista eli integroivaa kirjallisuuskatsausta käytetään Salmisen (2011, 8) mukaan silloin, kun tutkittavaa ilmiötä halutaan kuvata mahdollisimman monipuolisesta, ja sen avulla voidaan tuottaa uutta tietoa jo tutkitusta aiheesta. Vilka (2023, 22) kertoo integroivan

kirjallisuuskatsauksen etenevän monella tapaa samoin kuin systemaattinen kirjallisuuskatsaus, ja on ”onnistuneimmillaan samaan tapaan läpinäkyvä, tarkka ja toistettavissa” kuin systemaattinen katsaus. Salminen (2011, 8) kuvaakin integroivaa katsausta yhdyssiteeksi narratiivisen ja systemaattisen katsauksen välillä. Erotuksena narratiiviseen katsauksen integroiva katsaus tarjoaa laajemman kuvan aihetta käsittelevästä kirjallisuudesta; erotuksena systemaattiseen katsaukseen, se ei ole yhtä valikoiva tutkimusaineiston seulonnessa. Vilkan (2023, 22) mukaan integroivaan katsaukseen voidaan ottaa mukaan sekä vertaisarvioituja tutkimuksia sekä ammatillisia materiaaleja, ja siinä voidaan tunnistaa, mistä aiheesta ei vielä ole tutkimusta ja tieteellistä keskustelua; sillä voidaan myös yhdistää määrällisin ja laadullisin menetelmin tehdyt tutkimukset, sekä teoreettiset tutkimukset, oman analyysin pohjaksi. Integroivassa kirjallisuuskatsauksessa voidaan myös yhdistää tutkimusten metodologisia ja teoreettisia lähtökohtia uusien näkökulmien kehittämiseksi: siinä voidaan päättää, koskeeko tutkimus esimerkiksi aineistossa ilmeneviä teoreettisia lähtökohtia vai empiirisiä tuloksia, vai huomioiko se molemmat. Tämä määritellään Vilkan (2023, 22–23) mukaan sen perusteella, mihin katsaus on tarkoitettu. (Salminen 2011, 8; Vilka 2023, 22–23.) Valitsin nimenomaan integroivan kirjallisuuskatsauksen kahdesta syystä: halusin sisällyttää aineistooni paljon erityyppisiä artikkeleita, ja toisaalta halusin hieman vapautta niiden valinnassa.

Systemaattinen kirjallisuuskatsaus on Salmisen (2011, 9) mukaan tiivistelmä aiempien tutkimusten olennaisesta sisällöstä, ja sillä voidaan testata hypoteeseja, esittää tutkimusten tuloksia ja arvioida niiden johdonmukaisuutta. Kuten integroivassa katsauksessa, myös systemaattisessa katsauksessa voidaan tuoda esiin puutteita aikaisemmassa tutkimuksessa. Vilkan (2023, 24) mukaan systemaattisella kirjallisuuskatsauksella pyritään löytämään ”kattavalla hakuprosessilla tarkoituksenmukaisimmat ja laadukkaimmat alkuperäistutkimukset” ja luomaan synteesi siitä, mitä aiheesta tiedetään ja ei tiedetä. (Salminen 2011, 9; Vilka 2023, 24.)

Meta-analyysi on Vilkan (2023, 26) mukaan systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tyyppi; Salmisen (2011, 12) mukaan se on kolmas kirjallisuuskatsauksen perustyyppi. Meta-analyysin voidaan tehdä määrällisenä tai laadullisena, ja yksinkertaisesti ilmaistuna siinä pyritään yhdistämään pienen otoskoon tutkimuksia yhdeksi kokonaisuudeksi; näiden

tutkimusten tulee olla homogeenisiä eli niiden tutkimuskysymysten, tulosten ja tutkimusasetelman tulee olla samankaltaisia. (Vilka 2023, 26–27)

Kirjallisuuskatsauksen tekeminen on prosessi, kuten kaikki muukin tutkimus. Vilkan (2023, 33) esittelemän mallin mukaan prosessissa on kolme vaihetta. Vaiheessa yksi aineiston aihepiiri ja tutkimuskysymys muotoillaan, tehdään hakusuunnitelma ja toteutetaan haut. Vaiheessa kaksi aineisto tunnistetaan, sen laatu arvioidaan ja se analysoidaan, mistä syntyvät tutkimuksen tulokset. Vaiheessa kolme kirjoitetaan katsaus ja julkaistaan se. Toisen Vilkan esittelemän SALS-kehyksen mukaan vaihteita on neljä: haku (search), arviointi (appraisal), synteesi (synthesis) ja analyysi (analysis). (Vilka 2023, 15–16, 33.)

Ensimmäisessä vaiheessa tehdään suunnitelma aineiston hankkimiseksi ja hankitaan se. Vilka (2023, 11–12) kertoo, että kirjallisuuskatsauksessa aineisto hankitaan ”ennalta luotujen sääntöjen mukaisesti harkitusti, rajatusti, järjestelmällisesti ja johdonmukaisesti”. On tärkeää, että ennen aineiston hakua on määritelty tutkimuskysymys, sillä Vilkan (2023, 36) mukaan ilman sitä ei voida tehdä hakusanoja ja -kriteereitä eikä toteuttaa hakuprosessia. Tutkimuskysymyksen kautta määritetään asia- ja avainsanat, joista syntyvät hakutermit ja fraasit, kun niitä yhdistellään Boolean-logiikalla eli AND-, OR- ja NOT-operaattoreilla. Käytännössä on siis kyse sisällyttämisen- ja poissulkemiskriteereistä, ja Vilka varoittaaakin NOT-operaattorin tavasta sulkea pois mahdollisesti katsauksen kannalta tärkeät tutkimukset. Tämän jälkeen haut suoritetaan ennalta määritetyistä tietokannoista. Boolean-logiikan lisäksi voidaan käyttää sanojen katkaisua (usein *-merkillä), laajentaa hakua, ja lainausmerkkejä, jolloin tietokannat tunnistavat niiden sisällä olevat termit lauseeksi. Myös läheisyshakua voidaan käyttää. (Vilka 2023, 36, 46–48). Tämän vaiheen jälkeen tutkijalla on käytössään laaja aineisto, joka sisältää vielä paljon materiaalia, joka ei päädy varsinaiseen tutkimukseen.

Toisessa vaiheessa laaja aineisto ensin käydään läpi, määritellen sisällytettävät ja poissuljettavat tutkimukset sekä nimetään tutkimukseen valitut tutkimukset. Tässä vaiheessa aineisto käydään läpi otsikko- ja tiivistelmätasolla. On tärkeää, että jokaisen poissuljetun tai mukaan otetun tutkimuksen kohdalla perustellaan, millä perusteella valinta on tehty: näitä kriteerejä voivat olla esimerkiksi tutkimuksen ajankohtaisuus, saatavuus, kattavuus tai laajuus, tutkijan auktoriteettiasema tai tutkimuksen soveltuvuus kysymyksen asetteluun.

Myös kriteerejä, joissa ei oteta kantaa julkaisun sisältöön, voidaan käyttää. Näitä ovat esimerkiksi julkaisun kieli tai julkaisun JUFO-luokitus. Lopulta otetaan kantaa aineiston laatuun. (Vilka 2023, 55–57.) Tämän vaiheen jälkeen tutkijalla on käytössään lopullinen aineisto, jonka jokaisen valinnan hän on perustellut muistiinpanoissaan.

Kolmannessa vaiheessa kirjallisuuskatsausta tulokset analysoidaan, kirjoitetaan ja raportoidaan. Vilkan (2023, 33) mukaan tässä vaiheessa käydään läpi muistiinpanot edellisistä vaiheista, hankitaan kirjallisuuskatsaukseen soveltuva lähdeaineisto, määritellään keskeiset käsitteet ja kirjoitetaan kirjallisuuskatsaus. Lopuksi pyydetään palautetta tekstistä ja viimeistellään se. (Vilka 2023, 33–34.)

4.3 Tutkimusaineiston keruu ja aineisto

Tein tämän tutkimuksen kolmessa osassa, kuten Vilka (2023, 33–34) ehdottaa, mutta eri järjestyksessä. Tutkimuksen ensimmäisessä osassa kirjoitin tutkimuksen teoreettisen osuuden (luvut 2 ja 3), joka Vilkan (2023, 33–34) mallissa olisi vasta vaiheessa kolme. Sen jälkeen siirryin hankkimaan oman tutkimusaineistoni Vilkan ensimmäisen vaiheen mukaisesti, ja seulomaan sen Vilkan toisen vaiheen mukaisesti, minkä jälkeen jatkoin kirjallisuuskatsauksen kirjoittamisella Vilkan kolmannen vaiheen mukaisesti. (Vilka 2023, 33–35.)

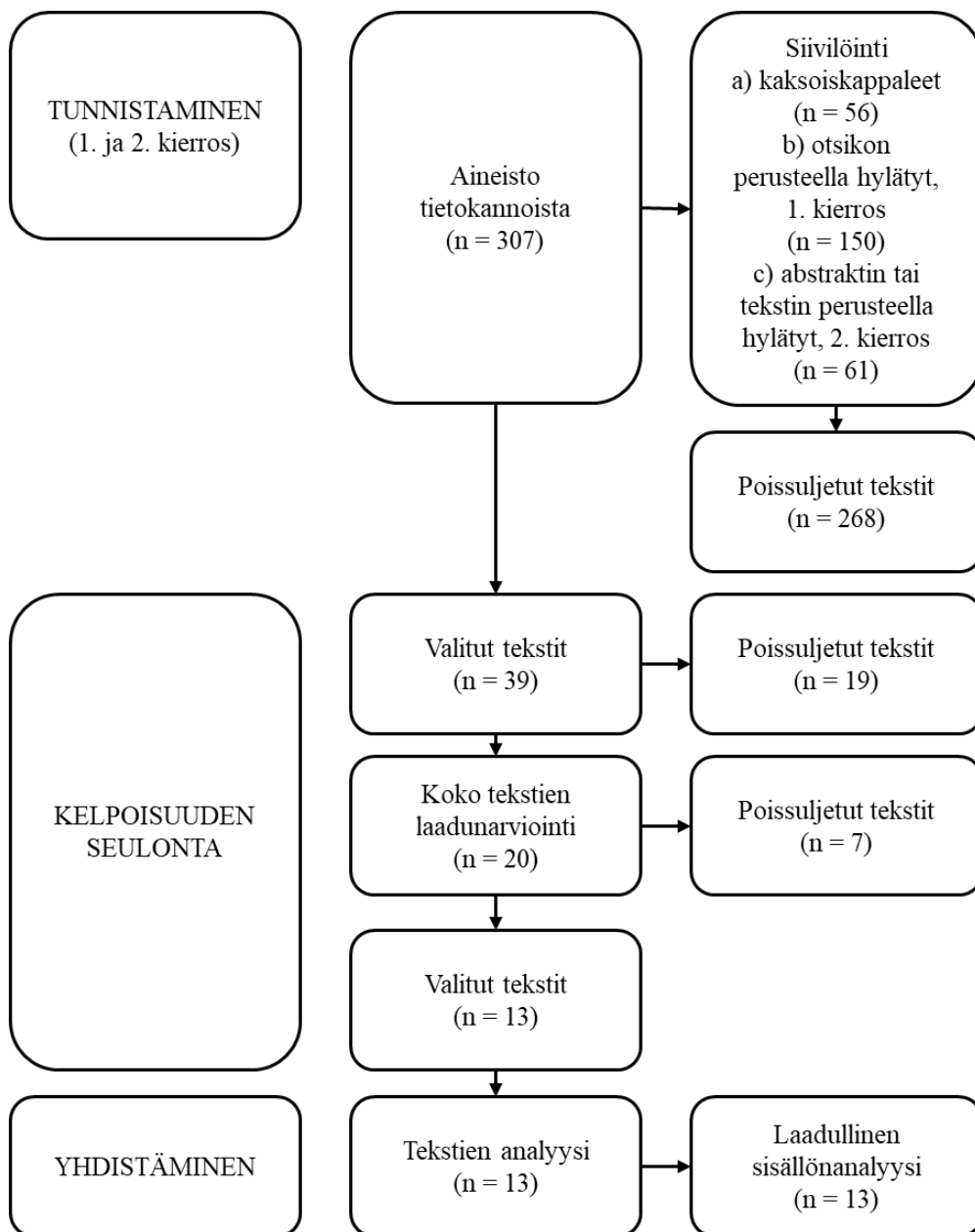
Aineistonkeruvaiheen alussa valitsin tutkimusaineistoni lähteeksi kansainväliset tiedonhakupalvelut ProQuest, Ebsco, Scopus ja Web of Science pro gradu -ohjaajan suosituksesta. Hakupalveluissa pyrin käyttämään mahdollisimman montaa sen sisältämää tietokantaa mahdollisimman laajan haun saavuttamiseksi. Tietokannat on lueteltu taulukossa 3. Hakulausekkeen termit valitsin Kahtilan ja Nyqvistin (2014) sekä Brunon (2018) töiden innoittamina, ja lopulliseen laajuuteensa lauseke kasvoi Lapin yliopiston informaation ohjauksessa. Lopullinen hakulauseke oli: ("economic control" OR "economic violence" OR "financial abuse" OR "economic abuse" OR "financial violence" OR "financial control" OR "taloudellinen väkivalta") AND ("child support" OR "child maintenance" OR elatus*). Haku rajattiin koskemaan vain vertaisarvioituja julkaisuja, mikä näkyi ProQuest-haun hakutermissä, joka sisälsi myös PEER-termin. Hain hakulauseketta ProQuest-, Ebsco-, ja

Scopus -palveluista koko tekstistä. Web of Sciencessä tämä ei ollut mahdollista, joten haku kohdistettiin kaikkiin mahdollisiin kenttiin. Yhteenveto aineiston hausta on esitetty taulukossa 3. Olen sisällyttänyt taulukkoon vain ne tietokannat, joista tuloksia löytyi.

Hakupalvelu	Tietokanta	Tulosten lukumäärä	Huomioitavaa
ProQuest	ABI/INFORM Collection Accounting, Tax & Banking Collection Asian & European Business Collection Social Science Premium Collection	142	haettu koko tekstistä
Ebsco	Academic Search Elite Art Full Text (H.W. Wilson) Business Source Elite CINAHL with Full Text	91 (104 sisältäen tuplat)	haettu koko tekstistä
Scopus		68	haettu koko tekstistä
Web of Science	Core collection	6	haku koko tekstistä ei mahdollinen, haettu annetuista kaikista kentistä

Taulukko 3: Yhteenveto tietokantahauista.

Tein tietokantahaut 7.3.2024, ja sain kokoon yhteensä 307 julkaisun ryhmän, jonka seuloin suunnitelmallisesti, käyttäen apunani Excel-tilukkolaskentaohjelmaa sekä Mendeley-lähteidenhallintaohjelmaa. Seuraavassa kuvallinen ilmaisu seuloaprosessista, jonka inspiraationa toimi Vilkan (2023, 55) esittelemä PRISMA-kaavio.



Kuva 1: Tutkimuksen toista ja kolmatta vaihetta kuvaava PRISMA-kaavio (mukaiillen Vilkka 2023, 55)

Tutkimuksen toisessa vaiheessa kävin läpi aineistoa kahdella kierroksella: ensimmäisellä tunnistamisen kierroksella rajasin ensin ryhmästä ulos kaksois- ja kolmoiskappaleet (yht. 56 kpl), minkä jälkeen kävin läpi artikkelien otsikot ja päättelin niistä, olisiko artikkeli soveltuva tutkimukseeni. Olin jo tutkimussuunnitelmassa todennut alustaviksi poissulkukriteereiksi kielen, sillä oma kielitaitoni on rajattu; alueena muut kuin länsimaat, sillä eri maantieteellisillä alueilla väkivallan ja elatustuen merkitys voi olla erilainen kuin Suomessa; julkaisuvuoden, sillä tarkoitukseni oli keskittyä uusimpaan tietoon aiheesta; sekä julkaisun

tyypin, joka olisi tieteellinen journal-artikkeli. Lisäksi totesin, että erittäin laajan haun vuoksi minun kannatti jo tässä vaiheessa rajata ulos selkeästi epärelevantit julkaisut. Ensisijaiset poissulkukriteerit olivat seuraavat, suuruus-, ei käyttöjärjestyksessä: aihe on epärelevantti taloudelliseen väkivaltaan ja elatusmaksuihin nähden (62 kpl), tutkimus kohdistuu muuhun kuin länsimaahan (37 kpl), julkaisu on kirjan luku tai muu kuin varsinainen tutkimusartikkeli (29 kpl), julkaisuvuosi on ennen 2000 (13 kpl), julkaisu on kirjallisuuskatsaus (6 kpl), ja julkaisu on kirjoitettu muulla kielellä kuin suomi, ruotsi tai englanti (3 kpl). Ensimmäisen kierroksen jälkeen julkaisuja oli jäljellä 101 kappaletta.

Tunnistamisen toisella kierroksella seuloin jäljelle jääneet artikkelit otsikon ja abstraktin perusteella kysyen niiltä, koskevatko ne elatusapua (child support, child maintenance); mikäli eivät, selvitin artikkeleita lukemalla, viittaako mikään niissä aiheeseen. Julkaisuissa, joissa elatusapu oli suoraan mainittu, selvitin sen ilmenemiskohdan. Jos elatusapu oli mainittu julkaisun tutkimustuloksissa, se pääsi jatkoon; jos esimerkiksi vain julkaisun teoriaosuudessa tai lähteissä, se rajautui ulos. Tässä vaiheessa julkaisuista rajautuivat ulos myös julkaisut, jotka olivat lähinnä koonteja lainsäädännöstä, eivätkä kuvanneet varsinaista tutkimusta. Toisen kierroksen jälkeen julkaisuja oli jäljellä 41 kappaletta, minkä lisäksi totesin, että kaksi julkaisua on rajattava tutkimuksen ulkopuolelle, sillä niiden kokotekstiversiot eivät olleet hakuhetkellä (7.3.–15.3.2024) saatavilla Lapin tai Helsingin yliopistojen kirjastojen kautta.

Seulontavaiheessa rajasin aineistosta ulos vielä ennen vuotta 2020 julkaistut artikkelit (19 kpl), keinona rajoittaa aineiston määrää. Tein tämän keskusteltuani aiheesta ohjaajani kanssa yksilöohjauksessa. Näin aineistoni edustaa tuoreinta tutkimusta aiheesta. Tämän jälkeen luin jäljelle jääneet 20 artikkelia huolellisesti ja rajasin vielä viisi artikkelia pois aineistosta sen perusteella, että ne eivät varsinaisesti vastanneet ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni elatusmaksujen käytöstä taloudellisen väkivallan välineenä, vaan keskittyivät aiheeseen jossain muussa kontekstissa (esim. pankissa), tai niiden maininnat elatusavusta olivat ohimeneviä. Lisäksi laadunvalvonnassa poistin kaksi artikkelia siksi, ettei niiden Tieteellisen seurain valtuuskunnan julkaisuforumilla ilmoitettu JUFO-luokitus ollut vähintään 1. Yhteensä 307 julkaisuista poistin siis 56 tekstiä kaksoiskappaleina ja 238 muista syistä. Jäljelle jäi 13 artikkelia, joista syntyi valittujen tekstien ryhmä. En lähtenyt etsimään lisää

aineistoa esimerkiksi löytämieni artikkeleiden lähdeluetteloista, kuten esikuvani Kaittila & Nyqvist (2014) ja Bruno (2022) tekivät, sillä totesin 13 artikkelin riittävän pro gradu -työn kirjallisuuskatsaukseen.

Lopullinen aineistoni koostuu kolmestatoista tutkimusartikkelista, jotka on esitetty seuraavassa taulukossa:

Tutkimuksen tekijä, nimi ja vuosi	maa, jossa tutkimus on toteutettu
Archer-Kuhn, B., Hughes, J., Saini, M., Tam, D., Beltrano, N., & Still, M. (2024). A Balancing Act When Children Are Young: Women's Experiences in Shared Parenting Arrangements as Survivors of Domestic Violence.	Kanada
Campo, M., Fehlberg, B., Natalier, K., & Smyth, B. (2020). Mothers' understandings of 'home' after relationship separation and divorce.	Australia
Carman, M. J., Kay-Lambkin, F., & Burgman, I. (2023). Long-Term Recovery from Intimate Partner Violence: Definitions by Australian Women.	Australia
Cook, K. (2021). Gender, malice, obligation and the state: Separated mothers' experiences of administrative burdens with Australia's child support program.	Australia
Douglas, H., & Nagesh, R. (2021). Domestic and family violence, child support and 'the exemption.'	Australia
Dragiewicz, M., Woodlock, D., Salter, M., & Harris, B. (2022). "What's Mum's Password?": Australian Mothers' Perceptions of Children's Involvement in Technology-Facilitated Coercive Control.	Australia
Fernqvist, S., & Sépulchre, M. (2022). Guaranteed or conditional child maintenance? Examining the 2016 reform in Sweden.	Ruotsi
Fernqvist, S., Flinkfeldt, M., & Tegler, H. (2023). "He Won't Pay": The Entanglement of Financial Abuse and Negligence in Swedish Child Maintenance Processes.	Ruotsi
Jabbaz Churba, M. (2021). Custody and Care of Children in Spain: Can the Two Rights be Reconciled?	Espanja
Kaittila, A., Hakovirta, M., & Kainulainen, H. (2024). Types of Economic Abuse in Postseparation Lives of Women Experiencing IPV: A Qualitative Study from Finland.	Suomi
Keil, M., & Elizabeth, V. (2022). "It's not like I ever use the money for me to go out and live the café lifestyle": Pacific mothers talk about child support money.	Uusi-Seelanti
Royal, K. (2022). 'Coronavirus has been the perfect excuse for him to just stop paying': child maintenance and economic abuse in the UK during the COVID-19 outbreak.	UK

Tegler, H., Fernqvist, S., & Flinkfeldt, M. (2023a). “And all Hell Broke Loose”: How Child Maintenance Regulations Contribute to Re-actualizing Intimate Partner Violence between Separated Parents in Sweden.	Ruotsi
--	--------

Taulukko 4: Kirjallisuuskatsauksen aineistoksi valikoituneet artikkelit

Arvioin aineiston laatua kahdessa vaiheessa: ensin aineistonhakuvaiheessa valitsemalla mukaan vain vertaisarvioidut (peer review) tieteelliset julkaisut ja sitten tarkastamalla artikkelien aineistonkeruu- ja analyysimenetelmien kuvaukset itse artikkelista; nämä kriteerit täyttyivät kaikissa artikkeleissa. Lisäksi valittujen julkaisusarjojen JUFO-luokituksen Tieteellisten seurain valtuuskunnan julkaisuforumista: julkaisujen tuli olla vähintään tasolla JUFO 1.

Julkaisu	Aineiston artikkelit	JUFO-luokitus
Australian Journal of Public Administration	Cook 2021	1 = perustaso
Critical Social Policy	Fernqvist & Sépulchre 2022	2 = johtava taso
Feminist Legal Studies	Jabbaz Churba 2021	2 = johtava taso
Journal of Family Studies	Douglas & Nagesh 2021 Keil & Elizabeth 2022	1 = perustaso
Journal of Family Violence	Archer-Kuhn ym. 2020 Carman ym. 2023 Dragiewicz ym. 2022 Tegler ym. 2023	1 = perustaso
Journal of Gender-Based Violence	Royal 2022	1 = perustaso
Journal of Social Welfare and Family Law	Campo ym. 2020	2 = johtava taso
Violence against Women	Fernqvist ym. 2023 Kaittila ym. 2024	2 = johtava taso

Taulukko 5: Julkaisujen JUFO-luokitukset (Julkaisuforum 5.4.2024)

4.4 Aineiston analyysimenetelmä ja analyysi

Tässä tutkimuksessa on käytetty analyysimenetelmänä teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Teoriaohjaava analyysi sijoittuu tutkimusperinteessä aineistolähtöisen ja teorialähtöisen analyysin välille. Aineistolähtöisessä analyysissä tutkimusaineistosta nousee teorettinen kokonaisuus, jolloin analyysiyksiköitä ei ole etukäteen päätetty, eikä aikaisemmillä havainnoilla, tiedoilla tai teorioilla asiasta ole analyysin kanssa mitään tekemistä. Teorialähtöisessä analyysissä taas nojaa aiempaan teoriaan tai malliin, ja siinä usein testataan

aiempaa tietoa uudessa kontekstissa: aineisto analysoidaan vain suhteessa aiempaan teoriaan. Tässä tutkimuksessa käytetty teoriaohjaava analyysi käyttää apunaan aikaisempaa teoriaa, mutta analyysi ei suoraan pohjautu siihen; analyysissä edetään ensin aineistolähtöisesti, mutta lopputuloksissa se tuodaan aiemmin määritettyyn viitekehykseen. Analyysistä on tunnistettavissa aikaisemman tiedon vaikutus. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 82–83).

Valitsin teoriaohjaavan sisällönanalyysin, sillä taloudellisesta väkivallasta on jo olemassa teoriaa, ja pidin tärkeänä rakentaa oman työni samaan perinteeseen, hyödyntäen kokeneiden tutkijoiden tutkimusta ja raportointia. Olin myös kirjoittanut kandidaatintyöni taloudellisesta väkivallasta, ja totean, että aineistolähtöinen analyysitapa olisi kohdallani ottanut runsaasti vaikutteita aiemmasta teoriasta: tästä syystä teoriaohjaava analyysi on mielestäni rehellisempi valinta. Toisaalta teoriaohjaava analyysi mahdollistaa uusien taloudellisen väkivallan muotojen löytämisen, kun teorialähtöinen pikemminkin toteaisi, miten aineiston havainnot sopivat aiempaan viitekehykseen.

Sisällönanalyysi on tapa analysoida dokumentteja systemaattisesti ja objektiivisesti, ja sen tavoite on tuottaa kuvaus tutkittavasta ilmiöstä tiivistetyssä muodossa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 87). Tuomen ja Sarajärven (2018, 87) mukaan sisällönanalyysiä kritisoidaan siitä, se ei tuota johtopäätöksiä, vaan keskittyy esittelemään aineistoa.

Sisällönanalyysini koostui tutkimussuunnitelmani mukaisesti ja Vilkan (2023) viitoittamalla tiellä kolmesta vaiheesta: a) valmistelu, b) organisointi ja c) raportointi. Valmisteluvaiheessa järjestin artikkelit Excel-taulukkolaskentaohjelman avulla taulukoksi, jossa ilmaistiin artikkelin tekijät, otsikko sekä muut lähdeviitteen tiedot APA6-mallin mukaisesti, tutkimuskysymys, tutkimusmenetelmä, tutkimusmaa, sekä kuvaus haastatteluista (haastateltujen määrä, tapa). Lisäksi annoin artikkeleille koodinimet helpottamaan niistä kirjoittamista. Tämän yhteenvedon esitän kokonaisuudessaan liitteessä 1.

Valmisteluvaiheessa luin artikkelit huolellisesti läpi eli tutustuin aineistoon. Sitten valitsin tutkimusmateriaalini niistä: totesin olevan tarkoituksenmukaisinta, että se olisi artikkelien tutkimustuloksia esittelevät luvut (Findings, Results). Tämän jälkeen siirryin koodaukseen, jossa tunnistin ja nimesin aineistosta löytämiäni sisällöllisiä elementtejä (Vuori. n.d.): tein

tämän aineistolähtöisesti. Kuten Vuori (n.d.) ilmaisee, toimiva koodausrunko rakentuu vasta useamman läpikäynnin jälkeen, ja minunkin tapauksessani koekoodausten jälkeen jäljelle jäi noin kolmenkymmenen aiheen (koodin) joukko. Koodien stilisoinnissa osa niistä hienojakoistui alaluokiksi: esimerkiksi ”tieto” muuttui ”tiedon jakamiseksi viranomaisille” ja ”tiedon jakamiseksi vanhempien välillä” (Juhila n.d.). Koodit todettuani vaiheessa siirryin käyttämästäni Excel-taulukkolaskentaohjelmasta käyttämään tutkimukseen tarkoitettua Atlas.ti-ohjelmaa.

Seuraavaksi kävin läpi aineistoni ja systemaattisesti merkitsin niiden tuloslukujen teksteihin koodit. Taulukossa 6 on havainnollistava esimerkki koodauksesta, havainto artikkelista Cook 2021. Artikkelin kertoo elatusmaksu-uudistuksen naisille aiheuttamasta hallinnollisesta taakasta. Käytännössä en jakanut jokaista havaintoa palasiin, vaan merkitsin yhden tekstikappaleen kohdalle monta aihetta. Tämän jälkeen yhdistelin koodit toisiinsa liittyviksi kokonaisuuksiksi, joille annoin tekemuotoja kuvaavat nimet. Lopulta ryhmittelin tekemuodot Kaittilan ynnä muiden (2024) esittelemiin kategorioihin tai teemoihin.

Teksti	Koodi (oma)	Tekemuoto (oma)	Kategoria (Kaittila ym. 2024)
“I’ve had my whole life subpoenaed, I don’t care anymore with things like – there is no privacy.	tietojen jakaminen viranomaisille	tietojen jakaminen	taloudellinen häirintä
So I gave her [administrator] five years’ worth so she could see	tietojen jakaminen viranomaisille; hallinnollinen taakka	tietojen jakaminen JA lapsen kanssa asuvan vanhemman ajan ja energian tuhlaus	taloudellinen häirintä JA taloudellinen sabotaasi
when the payments started, and the payments started later than what he was meant to pay,	elatusmaksujen viivästyminen	elatusavun maksuaikataulun ja suuruuden muutokset	resurssien epäminen
and that’s what she needed to see, the consistency of it, and the payments.	elatusavun epäsäännöllinen tai epäluotettava maksu		
Also, she was able to see how it goes up and down according to his rent.	elatusavun suuruus;		

	elatusavun muutokset		
Yeah, I'd do that, but I wasn't happy when she said if he appeals this again, then I'll need to show it [her bank statements] to him. At that point I was like, no, come on that's enough (Vicky)."	tietojen jakaminen elatusvelvollisen kanssa; hallinnollinen taakka	tietojen jakaminen JA lapsen kanssa asuvan vanhemman ajan ja energian tuhlaus	taloudellinen häirintä JA taloudellinen sabotaasi

Taulukko 6: Esimerkki aineiston koodauksesta

4.5 Tutkimuksen eettiset kysymykset

Noudatan tässä tutkimuksessa hyvää tieteellistä käytäntöä sellaisena, kuin tutkimuseettinen neuvottelukunta (2023) siitä ohjeistaa. Otin tutkimuksessani ja sen raportoinnissani vastaan ohjausta ja aktiivisesti hain ohjausta minua askarruttavissa kysymyksissä. Suunnittelin, toteutin ja dokumentoin työni huolellisesti. Otin huomioon aiemman tutkimustiedon ja viittasin siihen asianmukaisesti. Kirjallisuuskatsaukseni ei vaatinut tutkimuslupaa, suostumuksia tai eettistä ennakoarviointia, eikä tutkimusmateriaalini sisältänyt tietosuojalainsäädännön piirissä olevaa tietoa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023).

Vilkan (2023, 81) mukaan kirjallisuuskatsauksessa korostuu ”rehellinen ja vilpitön toiminta toisen tutkimustyötä kohtaan”, ja olen pyrkinyt olemaan tutkijana kriittinen, kunnioittava ja rakentava aineistoani kohtaan. Osana tutkimukseni eettisesti olen pyrkinyt kuvailemaan aineistonhaku- ja rajausperiaatteet riittävällä tarkkuudella, muistiinpanoja tehden. Kriittisyyttä olen mielestäni osoittanut huomaamalla tutkimuksen katveet, kunnioitusta asianmukaisilla lähdeviitteillä sekä sanavalinnoilla, ja rakentavuutta ehdottamalla uusia tutkimuskohteita. Olen pyrkinyt välttämään virhetulkintoja lukemalla aineistoani läpi otteiden lisäksi kokonaisuutena, jolloin mahdolliset virheet lainausten konteksteissa tulevat ilmi.

4.6 Tutkimuksen luotettavuus

Tuomen ja Saranojan (2018, 122) mukaan tutkimuksen luotettavuuden arviointiin ei ole olemassa yksiselitteisiä ohjeita, ja että määrällisen tutkimuksen parissa syntyneet validiteetin

ja reliabiliteetin käsitteet eivät sellaisenaan sovellu laadulliseen tutkimukseen. Totean kuitenkin seuraavassa tiettyjä Tuomen ja Saranojan (2022, 122–123) listaamia asioita, jotka voivat vaikuttaa tutkimuksen luotettavuuteen. Ensin totean, että minulla tutkimuksen tekijänä ei ole omakohtaisia kokemuksia elatusmaksuista tai taloudellisesta väkivallasta, mutta lähipiirissäni ilmiötä on esiintynyt. Minusta on maksettu elatusapua lyhyen aikaa 1990-luvulla, tietojeni mukaan riidattomasti.

Tutkimuksen kohteena on akateeminen tutkimus elatusmaksuista ja taloudellisesta väkivallasta. Osa kirjallisuuskatsaukseen valituista artikkeleista ei varsinaisesti käsittele näitä aiheita, vaan asia on mainittu niissä muuten kuin satunnaisesti. Ne on sisällytetty tähän katsaukseen siksi, että ne edustavat oman ilmaisuni mukaan ”häivähdyksiä taloudellisesta väkivallasta”, jota ei aina sellaiseksi tunnisteta. Tämän kirjallisuuskatsauksen integratiivisen luonteen vuoksi mielestäni oli tärkeää, että ne sisällytettiin siihen. Tutkimuksen olisi voinut tehdä vain artikkeleista, jotka koskevat taloudellista väkivaltaa ja elatusmaksuja, sillä näitä oli 13 kappaletta viimeisen 39 artikkelin joukossa. Tällöin Australian osuus tutkimusmaista olisi korostunut (8 julkaisua 13:sta, nyt 4 julkaisua 13:stä), samoin kuin tiettyjen tutkijoiden (Kay Cook, 5 julkaisua 13:sta, nyt 1 julkaisu 13:sta). On todettava, että aineiston valinnan vaikutus tutkimuksen luotettavuuteen on sen suurin sudenkuoppa: toinen tutkija olisi voinut valita tutkimukset hyvinkin eri tavalla.

Aineiston keruun menetelmänä toimi tiedonhauk eri tiedonhakupalveluista, jotka valittiin esikuvien innoittamana ja pro gradu -työn ohjaajan hyväksymänä. Valitsemalla eri palvelut olisi mahdollisesti saatu erilaisia tuloksia. Tiedonhakupalveluissa valittiin kaikki mahdolliset tietokannat, jotta myös muiden tieteenalojen julkaisujen sisältämiä ”häivähdyksiä taloudellisesta väkivallasta” saataisiin mukaan. Tässä mielestäni onnistuttiin, sillä myös valitut artikkelit sisälsivät runsaasti eri alojen tieteellisiä julkaisuja, kuten *Critical Social Policy* (Fernqvist & Sépulchre 2022), *Feminist Legal Studies* (Jabbaz Churba 2021) ja *Journal of Family Violence* (Archer-Kuhn ym. 2020, Carman ym. 2023, Dragiewicz ym. 2022, Tegler ym. 2023). Aineiston keruun luotettavuutta ja tutkimuksen toistettavuutta pyrittiin parantamaan lisäksi dokumentoimalla aineiston keruun ajankohta ja siivilöinnin kriteerit tutkimuksen kuvauksessa. Aineiston laatu pyrittiin varmistamaan valitsemalla

analyysin kohteeksi vain vertaisarvioituja journal-julkaisuja, ja arvioimalla niitä luvussa 4.3 esitetyillä tavoilla.

Aineiston analyysi toteutettiin luvussa 4.4 kuvatulla tavalla. Pro gradu -työn yksilösuorittamisen vuoksi koodaamista ei voitu toteuttaa kahden tai useamman henkilön rinnakkaisena työnä. Tällainen työskentely saattaa lisätä analyysin luotettavuutta, mutta yksilötyönä pro gradua tehdessä rinnakkainen analyysi ei ole mahdollista. Teorian lisäksi omat ajatukseni siitä, mikä on tai voisi olla taloudellista väkivaltaa ja mikä ei, vaikuttivat analyysiin sen teoriaohjaavuuden valinnan vuoksi: teorialähtöisessä analyysissä vaikutus olisi voinut olla pienempi. Tutkimuksen teon läpinäkyvyyttä ja sitä kautta tutkimuksen luotettavuutta pyrin lisäämään myös pro gradu -työn säännöllisellä yksilö- ja ryhmäohjauksella kevään 2024 aikana.

5 Tutkimustulokset: millaisia muotoja elatusmaksut ottavat osana eron jälkeistä taloudellista väkivaltaa?

Tässä luvussa erittelen ja kuvailen tutkimukseni tuloksia ja teoriaohjaavan analyysin ajatuksen mukaisesti suhteutan niitä Kaaitilan ynnä muiden (2024) eron jälkeisen taloudellisen väkivallan teoriaan. Seuraan viitekehyksen jakoa tekumuotojen kategorioista: resurssien epääminen, taloudellinen häirintä, taloudellinen sabotaasi ja valehtelu. Tämän lisäksi selvitän, miten myös Kaaitilan ja Nyqvistin (2014) teoria taloudellisesta väkivallasta parisuhteessa selittää osan ilmiöistä.

Seuraavassa taulukossa esitän tutkimukseni tulokset Kaaitilan ynnä muiden (2024) luomassa eron jälkeisen taloudellisen väkivallan kategorioissa: otsikot ovat heidän, tekotavat tutkimukseni tuloksia. Tulosten järjestys poikkeaa Kaaitilan ynnä muiden (2024) järjestyksestä: kuten hekin, esittelen yleisimmän tutkimustuloksen ensin. Taulukossa merkintä (A) viittaa tekemisen aktiivisuuteen, (P) tekemisen passiivisuuteen ja (AP) molempiin tekumuotoihin.

Resurssien epääminen	Taloudellinen häirintä	Taloudellinen sabotaasi	Varastaminen
<ul style="list-style-type: none"> - elatusavun kokonaan maksamatta jättäminen (AP) - elatusavun maksuaikataulun ja suuruuden muutokset (A) - elatusavun käytön kyseenalaistaminen ja luontoissuoritusten käyttö (A) 	<ul style="list-style-type: none"> - yhteydenpitoon pakottaminen (A) - viranomaisille valehtelu lapsen kanssa asuvan vanhemman tilanteesta (A) - tiedon jakamiseen liittyvät teot (A) - oikein maksaminen (A) 	<ul style="list-style-type: none"> - lapsen kanssa asuvan vanhemman ajan ja energian tuhlaus (AP) - elatusvelvollisen työskentelyn muutokset ja työstä, tuloista ja omaisuudesta valehtelu (AP) - lapsen asumiseen ja luonapitoon vaikuttaminen (AP) 	<ul style="list-style-type: none"> - lapsen asumiseen ja luonapitoon vaikuttaminen (A)

Taulukko 7: Elatusmaksut taloudellisen väkivallan välineenä

5.1 Resurssien epääminen

Kaittila ynnä muut (2024) kuvaavat eron jälkeisen taloudellisen väkivallan teemoista resurssien epäämistä tekemisestä pidättäytymisenä tai tekemisestä kieltäytymisenä. Sen tekemuotoihin kuuluvat, kuten luvussa 2.2 on kerrottu, esimerkiksi yhteisten laskujen tai ostosten maksamisesta kieltäytyminen ja elatusavun maksamatta jättäminen. Tässä työssä liitän resurssien epäämisen kategoriaan aineistostani nousseet ilmiöt, joissa on kyse elatusavun maksamatta jättämisestä ja siihen läheisesti liittyvistä teemoista. Ilmiöt ovat seuraavat: elatusavun kokonaan maksamatta jättäminen, johon liittyy elatusavusta luopumisen tuottaminen sekä elatusapuvelka; elatusavun maksuaikataulun ja suuruuden muuttaminen itsenäisesti; sekä elatusavun käytön kyseenalaistaminen ja luontoissuoritusten käyttö virallisen, rahana maksettavan elatusavun sijaan.

Elatusavun kokonaan maksamatta jättäminen oli tutkimustuloksissani selkein ja toistuvuin teema oli, joka ilmeni lähes kaikissa (10/13: Archer-Kuhn ym. 2020; Campo ym. 2020; Carman ym. 2023; Cook 2021; Douglas & Nagesh 2021; Fernqvist ym. 2023; Jabbaz Churba 2021; Kaittila ym. 2024; Royal 2022; Tegler ym. 2023) aineiston artikkeleissa. Elatusavun maksamatta jättämisellä tarkoitan tässä sekä selkeää maksamisesta kieltäytymistä että maksamatta jättämistä ilman viestintää asiasta, ja siitä seuraa elatusapuvelka. Teemaan liittyy myös elatusavusta luopumisen tuottaminen, jossa elatusvelvollinen saa lapsen kanssa asuvan vanhemman luopumaan elatusavun hakemisesta tai perimisestä, joko sopimuksella tai hiljaisesti.

Maksamattomuus ilmeni aineistossa selkeänä kieltäytymisenä (Archer-Kuhn ym. 2020, Fernqvist ym. 2023, Kaittila ym. 2024, Tegler ym. 2023): suomalaistutkimuksen esimerkissä (Kaittila ym. 2024, 435) kerrotaan, kuinka elatusvelvollinen kieltäytyi maksamasta elatusapua, vaikka elatusapusopimus oli viranomaistahon vahvistama. Ruotsalais-tutkimuksessa (Tegler ym. 2023, 133–135) kerrotaan lapsen kanssa asuvien vanhempien sanoneen, että elatusvelvolliset ovat suoraan kieltäytyneet antamasta näille rahaa. Maksamattomuuden ilmiöön liittyy aineistossa vahvasti myös yhteydenpito. Aineistosta ilmenee, että elatusvelvollinen jättää avun maksamatta, koska haluaa lapsen kanssa asuvan vanhemman ottavan yhteyttä itseensä (Royal 2022, 270). Toisessa esimerkissä lapsen kanssa

asuva vanhempi ihmettelee, miten saa elatusvelvollisen maksamaan avun, kun tämä ei edes suostu puhumaan hänelle (Fernqvist ym. 2023, 12). Toisaalta lapsen kanssa asuva vanhempi saattoi kieltää elatusvelvolliselta tapaamiset lapsen kanssa, mikäli tämä ei maksanut (Carman ym. 2023, 750–751). Palaan yhteydenpidon ilmiöön luvussa 5.2.

Eron jälkeisen taloudellisen väkivallan viitekehyksessä (Kaittila ym. 2024, 434–435) elatusavun kokonaan maksamatta jättäminen on sijoitettu resurssien epäämisen alle omaksi tekemuodokseen. Resurssien epäämisestä kerrotaan esimerkein, kuinka kyse on aktiivisen tekemisen sijaan tekemisestä pidättäytymisestä tai kieltäytymisestä: elatusapua ei vaan makseta, osituksesta kieltäydytään. Kutsun tätä passiiviseksi toiminnaksi. Samassa kategoriassa on myös yhteisten laskujen tai ostosten osuuden maksamisesta kieltäytyminen. Parisuhteen aikaisen taloudellisen väkivallan (Kaittila & Nyqvist 2014, 269) hyväksikäytön tekemuodoissa on elatusavun maksamatta jättämistä hieman vastaavia tekoja. Eräässä niistä parisuhteen toinen osapuoli kieltäytyy taloudellisesta vastuunkannosta, minkä näen resurssien epäämistä vastaavana toimintana: artikkelin esimerkki siitä kertoo työssäkäynnin kieltäytymisestä, johon palaan luvussa 5.3. Lapsen vertaaminen laskuihin tai ostoksiin saattaa kuulostaa tökeröltä, mutta nähdäkseni kyseessä on sama ilmiö, vastuunkannosta kieltäytyminen, olettaen lapsen olevan hankittu yhteisymmärryksessä.

Parisuhteen aikaisen taloudellisen väkivallan viitekehyksen taloudellisessa hyväksikäytössä, vastuunkannon tekemuodossa, on Kaittilan ja Nyqvistin (2014, 269) artikkelissa myös toinen esimerkki: omien palkkatulojen pitäminen itsellään. Tällöin toinen puoliso käyttää perheen yhteisiä, välttämättömiin menoihin tarkoitettuja rahoja omiin tarkoituksiinsa, jolloin väkivallan uhri vastaa perheen taloudellisesta hyvinvoinnista. Mielestäni elatusavun maksamatta jättämisessä on nimenomaan kyse omien palkkatulojen pitämisessä itsellään, ja yhdistän elatusavun ja ajatuksen perheen yhteisistä rahoista, vaikka aineistossa (esimerkiksi Keil & Elizabeth 2022, 192) painotetaankin, kuinka rahaa käytetään lapsen menoihin.

Elatusavusta luopumisen ilmiö, joka toistui muutamassa artikkelissa (4/13: Campo ym. 2020; Cook 2021; Douglas & Nagesh 2021; Tegler ym. 2023), liittyy tiiviisti elatusavun kokonaan maksamatta jättämiseen. Luopuminen, joka voi olla lapsen kanssa asuvan vanhemman oma, itsenäinen päätös, voi olla myös elatusvelvollisen tahallaan tuottama ratkaisu. Aineistossa

syyt elatusavusta luopumisen olivat moninaisia, mutta pääosin ne liittyivät sen hakemisen aiheuttamaan vaivaan (Cook 2021, 924; Douglas & Nagesh 2021, 547; Fernqvist ym. 2023, 12; Tegler ym. 2023, 134). Toinen toistuva syy luopumiseen oli väkivalta tai sen uhka, joka ilmeni aineiston ruotsalaisartikkeleissa (Tegler ym. 2023, 132; Fernqvist ym. 2023, 9). Lapsen kanssa asuvat vanhemmat eivät halunneet olla tekemisissä elatusvelvollisen kanssa, sillä pelkäsivät elatusvelvollisen olevan väkivaltainen itseään tai lasta kohtaan. Kahdessa aineiston artikkelissa (Tegler ym. 2023, 134; Fernqvist ym. 2023, 9) kerrottiin samasta tapauksesta, jossa elatusvelvollinen oli saanut lapsen kanssa asuvan vanhemman luopumaan elatusavusta uhkailemalla itsemurhalla. Toisaalla yhden artikkelin kahdessa eri tapauksessa (Campo ym. 2020, 468 ja 470) aiempi taloudellinen väkivalta suhteessa oli johtanut siihen, että elatusvelvollinen oli erossa painostanut lapsen kanssa asuvan vanhemman suostumaan sopimukseen, jossa tämä ei hakisi elatusapua.

Taloudellisen väkivallan viitekehyksissä (Kaittila ym. 2024, Kaittila & Nyqvist 2014) ei suoraan mainita tekemuotoa, jossa väkivallan tekijä saa uhrinsa vahingoittamaan itseään taloudellisesti. Toisin kuin muut resurssien epäämisen alle valitsemani tekemuodot, elatusavusta luopumaan saaminen on aineiston mukaan aktiivista tekemistä. Tietyllä tapaa se muistuttaa parisuhteen aikaisen taloudellisen väkivallan työssäkäynnin rajoittamista ja häiriköintiä: puoliso voi pahoinpidellä toisen puolison niin, että tämä ei fyysisesti kykene työntekoon; tai puoliso esimerkiksi lupaa lastenhoitoapua, mutta ei sitä tuotakaan, mistä syystä toinen puoliso ei pääse esimerkiksi työhaastatteluun (Kaittila & Nyqvist 2014, 269). Näen tässä yhteyden siihen, että taloudellisella väkivallalla pahoinpidelty, nyt lapsen kanssa asuva puoliso ei halua tai kykene hakemaan elatusapua, koska sen hakeminen olisi vaivalloista, tai voisi johtaa lisäväkivaltaan. Työhaastatteluvertaus on hieman ontuvampi, sillä teoriassa ei ole mainintaa siitä, että toistuvien rikottujen lupauksen vuoksi toinen puoliso päättäisi jättää työpaikat hakematta, koska ei kuitenkaan pääsisi haastatteluun. Näen tässä silti yhteyden siihen, että lapsen kanssa asuva vanhempi luopuu elatusavusta, kun ei sitä kuitenkaan saisi: lopputulos on sama, hän ei saa rahaa.

Elatusapuvelasta aineistossa oli useita ohimeneviä mainintoja (Cook 2021, Fernqvist ym. 2023, Douglas & Nagesh 2021, Jabbaz Churba 2021, Royal 2022, Tegler ym. 2023). Mielenkiintoista kyllä, elatusapuvelkaa ei mainita jokaisen elatusavun viivästystä koskevan

tekstikohdan yhteydessä, ja on mielestäni epävarmaa, nähdäänkö maksamatta jäänyttä tai viivästynyttä elatusapua kumuloituvana summana, joka voidaan periä, vai unohdetaanko edellisen tai edellisten maksujen puuttuminen seuraavan maksun tapahduttua. Aineistossa keskitytään enemmän siihen, millaiset vaikutukset maksamattomuudella lapsen kanssa asuvan vanhemman talouteen. Elatusapuvelka saattoi syntyä myös viranomaistahoa kohtaan, kun viranomainen maksoi elatustukea lapsen kanssa asuvalle vanhemmalle ja peri elatusavun elatusvelvolliselta. Tästä on aineistossa yksi selkeä tapaus ja toinen hieman samankaltainen tapaus. Ruotsalaisartikkelissa (Tegler ym. 2023, 135) kerrotaan, kuinka elatusvelvollinen oli hakenut elatustukea ilman lapsen kanssa asuvan vanhemman tietoa ja valehdellut hakemuksessaan lapsen asumisesta. Sen jälkeen elatusvelvollinen oli piilottanut asiaa koskevat kirjeet ja laskut. Tästä oli aiheutunut lapsen kanssa asuvalle vanhemmalle merkittävä elatusapuvelka viranomaistahoa kohtaan. Hieman vastaavassa tapauksessa australialaisartikkelissa (Cook 2021, 924) kerrotaan, kuinka elatusvelvollinen oli ottanut lapsen luokseen vastoin oikeuden määräystä ja hakenut ajalta elatusapua; lapsen kanssa asuva vanhempi oli onnistunut silti saamaan yhteiskunnan tuen itselleen ja välttänyt elatustuen perinnän itseltään.

Eron jälkeisen taloudellisen väkivallan viitekehyksessä (Kaittila ym. 2024) ei mainita velan tuottamista väkivallan uhrille, mutta se mainitaan parisuhteen aikaisena taloudellisen väkivallan muotona, jossa osana taloudellista hyväksikäyttöä puoliso saattaa henkilön velkakierteeseen. Kaittilan ja Nyqvistin (2014, 269) mukaan tekemuodossa puoliso saattaa ottaa velkaa naisen nimiin tai jättää tämän nimissä olevat laskut maksamatta, eli siinä kyseessä ei niinkään ole viranomaisille valehtelusta tai olosuhteiden muuttamisesta. Näen silti yhteyden tekemuotoon nimenomaan velan tuottamisen vuoksi. Viitaten aiempaan huomiooni taloudellisen hyväksikäytön aktiivisuudesta ja resurssien epäämisen passiivisuudesta, näen, että elatusapuelan toiselle tuottamisen tekemuodossa on kyse aktiivisesta tekemisestä: siinä tehdään toimia, joiden vuoksi elatusapuvelkaa syntyy.

Elatusavun maksuaikataulun ja suuruuden muutokset esiintyivät myös toistuvasti aineistossa (8/13 artikkelissa: Cook 2021; Douglas & Nagesh 2021; Dragiewicz ym. 2022; Fernqvist & Sépulchre 2022; Fernqvist ym. 2023; Jabbaz Churba 2021; Royal 2022; Tegler ym. 2023). Elatusapua maksettiin aikataulullisella viipeellä, epäsäännöllisesti tai

satunnaisesti, tai sen summa vaihteli ilman ennakkovaroitusta tai virallista päätöstä. Olen erottanut elatusavun maksamisen aikataulu- ja suuruusmuutokset kokonaan maksamattomuudesta sillä, että lapsen kanssa asuvan vanhemman näkökulmasta muutokset vaikuttavat aineiston (esimerkiksi Tegler ym. 2023, 133) perusteella epävarmuuden kokemuksena, toisin kuin tieto siitä, että elatusapua ei ole tulossa.

Maksun viivästymiseen liittyy aineistossa kommunikointia siitä, että maksu oli kyllä tulossa, mutta myöhemmin. Aineistosta ei ilmene, miten pitkiä viivästykset olivat, ja missä vaiheessa lapsen kanssa asuva vanhempi katsoi, että maksua ei ole tulossa. Maksun viivästymiseen liittyy aineistossa myös viranomaistahon maksujen viivästykset. Aineistossa oli kaksi mainintaa (Carman ym. 2023, 751) taloudellisesta ahdingosta, johon elatustuen ja muiden yhteiskunnan tukien käsittelyajat johtivat.

Eron jälkeisen taloudellisen väkivallan viitekehyksessä (Kaittila ym. 2024) elatusavun maksuaikataulun ja suuruuden muutokset sopivat mielestäni edelleen resurssien epäämisen kategoriaan ja elatusavun maksamatta jättämisen tekotapaan. Tekemisenä se on nähdäkseni aktiivista, mikäli ei ole kyse unohtuksesta – tätä ei aineistossa ilmennyt, vaan teko oli nimenomaan tahallinen. Parisuhteen aikaisen taloudellisen väkivallan teoriassa näen yhteyden rahan liittyvään kontrolliin, jossa toinen puoliso tekee yksin kaikki rahan liittyvät päätökset (Kaittila & Nyqvist 2014, 269): tässäkin elatusvelvollinen päättää, milloin ja paljonko maksaa, ja minkälaista yhteydenpitoa vaatii maksaakseen.

Elatusavun käytön kyseenalaistaminen ja luontoissuoritusten käyttö ovat aihe, joka nousi aineistossa esiin muita tämän teeman aiheita vähemmän, mutta silti useina esimerkkeinä (6/13 artikkelissa: Archer-Kuhn ym. 2020; Douglas & Nagesh 2021; Fernqvist ym. 2023; Jabbaz Churba 2021; Keil & Elizabeth 2022; Royal 2022). Mainintoja rahankäytöstä oli uusiseelantilaisessa elatusavun käyttöön liittyvässä artikkelissa (Keil & Elizabeth 2022) ja satunnaisesti myös muissa (Jabbaz Churba 2021, Royal 2022, Tegler ym. 2023). Uusiseelantilaisartikkelissa lapsen kanssa asuvat vanhemmat kertoessaan elatusavun käytöstä puhuvat usein myös siitä, miten elatusvelvollinen haluaa ja odottaa rahojen käytöltä. Artikkelin kirjoittajat kiinnittävät huomiota siihen, paljonko lapsen kanssa asuvat vanhemmat painottavat rahan menevän lasten ja perheen kuluihin, ei vanhempien omiin. He

sitovat tämän aikaisempaan teoriaan: kun elatusvelvollinen painottaa avun käyttöä lapsen (ja vain lapsen) suoriin kuluihin, hän toisaalta näyttäytyy vastuullisena ja rakastavana vanhempana, mikä auttaa hallitsemaan vanhempi-lapsi-suhdetta. Toisaalta elatusvelvollinen voi näin säilyttää osan perinteisen ydinperhemallin mukaisesta vallasta ”omien” rahojensa käytöstä. (Keil & Elizabeth 2022, 192–193).

Eron jälkeisen taloudellisen väkivallan viitekehyksessä myös käytön kyseenalaistaminen kuuluu mielestäni resurssien epäämisen kategoriaan ja elatusavun maksamatta jättämiseen. Se ovat kuitenkin luonteeltaan aktiivista, sillä elatusvelvollinen kommunikoi lapsen kanssa asuvalle vanhemmalle, miten haluaa rahat käytettävän. Tästä yhteydenpidosta lisää luvussa 5.2. Lisäksi yhdistän nämä tekemuodot parisuhteen aikaisen taloudellisen väkivallan viitekehyksessä rahaan liittyvään kontrollointiin, jossa parisuhteen aikaisen taloudellisen väkivallan viitekehyksessä rahaan liittyvään kontrollointiin, jossa mies valvoo tai estää naisen rahan käyttöä esimerkiksi vaatimalla saada tietää, kuinka nainen käyttää rahansa ostoksista (Kaittila & Nyqvist 2014, 269, Adams ym. 2008, 576). Aineistossa ei ole merkkejä siitä, että elatusvelvolliset vaatisivat esimerkiksi kuitteja elatusavun käytöstä. Näen silti, että käyttöä kyseenalaistavalla puheella voi olla kontrolloiva vaikutus. Aineistossa (Keil & Elizabeth 2022, 192) ilmeni esimerkki siitä, että lapsen kanssa asuvan vanhemman mukaan elatusvelvollinen väitti elatusavun kuluvan myös lapsen kanssa asuvan vanhemman ruokiin ja vuokraan. Voidaankin pohtia, onko taustalla ajatusmalli siitä, että lapsen kanssa asuvan vanhemman tulisi pystyä elättämään lapsensa yksinkin, ilman elatusapua; vai olisiko kyse elatusvelvollisen tarpeesta tehdä itse rahaan liittyvät päätökset.

Luontoissuoritukset, eli elatusavun suorittaminen rahan sijaan tai sen lisäksi lapsen harrastuksia ja muita menoja maksamalla, esiintyi aineistossa kolmessa artikkelissa (Fernqvist ym. 2023, Douglas & Nagesh 2021, Jabbaz Churba 2021). Luontoissuoritusten tyypit aineiston esimerkeissä ovat ruoan ostaminen (Fernqvist ym. 2023, 9; Douglas & Nagesh 2021, 548) sekä joulu- ja muiden lahjojen ostaminen (Douglas & Nagesh 2021, 548; Jabbaz Churba 2021, 367), ja näin tehdään tai ehdotetaan tehtäväksi nimenomaan elatusavun sijasta. Lisäksi Douglasin ja Nageshin artikkelissa (2021, 547 ja 548) mainitaan muita erittelemättömiä luontoissuorituksia, ja Jabbaz Churban artikkelissa (2021, 363) lapsen harrastuksen maksaminen. Artikkeleissa ei ole aiheena luontoissuoritukset, eikä niissä

käsitellä luontoissuorituksia elatusmaksuina tämän enempää. Ainoastaan Jabbaz Churba artikkelissa (2021, 363) kerrotaan lapsen joutuvan vanhempansa mikroaggression kohteeksi: lapsen kanssa asuva kertoo, että elatusvelvollinen haluaa pitää kaikki lapsen taideharrastuksen tuotokset omassa kodissaan, sillä hän on maksanut harrastuksen; samoin on elatusvelvollisen ostamien pehmolelujen laita.

Kuten elatusavun käytön kyseenalaistaminen, myös luontoissuoritusten käyttö kuuluu mielestäni eron jälkeisen taloudellisen väkivallan resurssien epäämisen kategoriaan ja elatusavun maksamatta jättämiseen. Toisaalta siinä on myös yhteydenpidon teema, johon palaan luvussa 5.2. Kaiken kaikkiaan näen teot aktiivisina, ei passiivisina. Eron jälkeisen väkivallan tekemuotoja merkittävämpänä asiana yhdistän luontoissuoritusten käytön parisuhteen aikaisen taloudellisen väkivallan rahaan liittyvään kontrolliin, ja sen tekotapoihin, jossa toinen puoliso estää toisen mahdollisuudet käyttää rahaa, ja tekee yksin kaikki rahaan liittyvät päätökset. Asia nostetaan esiin aineistossani osana sukupuolittuneita valta-asetelmiä: entinen puoliso yrittää saada takaisin osan siitä vallasta, joka hänellä oli parisuhteen aikana (Jabbaz Churba 2021, 367). Näen, että virallisen elatusavun sijasta maksettavat luontoissuoritukset kontrolloivat kahta asiaa: mitä lapsi saa syödä tai tehdä, ja kuka tekee päätöksen näistä asioista. Ruohonjuuritasolle purettuna kyseessä on siitä, syökö lapsi banaani- vai mansikkajogurttia, ja harrastaako jääkiekkoa vai balettia. Mielestäni käyttämällä luontoissuorituksia rahamuotoisen elatusavun sijaan elatusvelvollinen tekee kaikki nämä päätökset, mikä mahdollistaa lapsen kanssa asuvan vanhemman pienemmän päätösvallan lapsensa elämästä.

5.2 Taloudellinen häirintä

Kaittila ynnä muut (2024) kuvaavat eron jälkeisen taloudellisen väkivallan teemoista taloudellista häirintää tekoina, joissa tekijä käyttää taloudellisia asioita kiusatakseen ja kontrolloidakseen uhria. Sen tekemuotoihin kuuluvat esimerkiksi taloudellisten asioiden käyttäminen yhteydenpidon välineenä ja turhien ja väärin väitösten esittäminen (Kaittila ym. 2024, 433), kuten olen luvussa 2.2 kirjoittanut. Tässä työssä liitän taloudellisen häirinnän kategoriaan aineistostani nousseet ilmiöt, joissa on kyse yhteydenpitoon pakottamisesta, lapsen kanssa asuvan vanhemman tilanteesta valehtelemisestä viranomaisille, tiedon

jakamiseen liittyvistä teoista, sekä oikein maksamisesta. Huomattava on, että olen sijoittanut elatusvelvollisen omasta tilanteesta viranomaisille valehtelun lukuun 5.3.

Yhteydenpitoon pakottaminen elatusavun ja -tuen varjolla on teema, joka toistui läpileikkaavana teemana suuressa osassa aineiston artikkeleista (8/13: Archer-Kuhn ym. 2020; Douglas & Nagesh 2021; Dragiewicz ym. 2022; Fernqvist & Sépulchre 2022; Fernqvist ym. 2023; Jabbaz Churba 2021; Royal 2022; Tegler ym. 2023); muista artikkeleista kolmessa (Carman ym. 2023; Cook 2021; Kaittila ym. 2024) muussa yhteydenpitoon pakottaminen mainitaan muussa yhteydessä. Tämäkin ilmiö saa kaksi muotoa: toisaalta elatusvelvollinen voi pakottaa elatusavun varjolla lapsen kanssa asuvan vanhemman pitämään yhteyttä itseensä (Royal 2022, 270; Fernqvist & Sépulchre 2022, 437), toisaalta viranomaistaho voi pakottaa lapsen kanssa asuvan vanhemman pitämään yhteyttä elatusvelvolliseen (Royal 2022, 271; Fernqvist ym. 2023, 14; Tegler ym. 2023, 131).

Elatusvelvollisen tuottama pakollinen yhteydenpito näkyy useissa artikkeleissa, ja viittasin siihen jo luvussa 5.1. Brittiartikkelissa on esimerkkejä siitä, kuinka elatusvelvollinen ei maksa elatusapua, ellei lapsen kanssa asuva vanhempi kerjää sitä häneltä, ja kuinka kyseessä on pyytämiseen pakottaminen ja kontrolli (Royal 2022, 270). Lapsen kanssa asuvat vanhemmat myös pitävät viranomaistahoa syyllisenä tähän väkivaltaan (Royal 2022, 270). Viranomaisten tuottama pakollinen yhteydenpito näkyi etenkin ruotsalaisartikkelissa (Fernqvist ym. 2023), jossa tutkittiin paikalliselle sosiaaliviranomaiselle soitettuja puheluita elatustukiudistuksen yhteydessä. Artikkelissa tutkijat toteavat, että työntekijät eivät tunnista elatusavun maksutapahtumaa yhteydenpitona, ja ehdottavat tai antavansa elatusvelvolliselle lapsen kanssa asuvan tilinumeron, tai maksua puhelinsovelluksen kautta (Fernqvist ym. 2023, 14–15). Dragiewiczin ynnä muiden (2022, 144) artikkelin esimerkissä poliisi on syyttänyt lapsen kanssa asuvaa äitiä tämän saamista viesteistä, koska tämä on jakanut sähköpostiosoitteensa elatusvelvollisen kanssa lasten asioista sopiakseen. Artikkelissa Tegler ynnä muut kertovat (2023, 271) artikkelissan kahdessa esimerkissä, kuinka viranomaistaho oli toiminnallaan pakottanut lähisuhdeväkivaltaa kohdanneen ja nyt lapsen kanssa asuvan vanhemman ottamaan yhteyttä väkivallan tekijään, jotta saisi rahaa lastensa elatukseen.

Käytännössä ongelma yhteydenpitoon pakottamisessa on se, että lapsen kanssa asuva vanhempi ei voi tietää, millaista viestintää elatusvelvollinen hänen suuntaansa osoittaa. Archer-Kuhnin ynnä muut (2020, 225) kertovat artikkelissaan, kuinka aiemmin suhteessa lähisuhdeväkivaltaa kokenut ja nyt lapsen kanssa asuva vanhempi joutuu suunnittelemaan ja aikatauluttamaan kaiken viestintänsä elatusvelvollisen kanssa, sillä tämä reagoi niihin, eikä hän halua lastensa altistuvan sille. Toisessa esimerkissä lapsen kanssa asuva vanhempi joutuu valitsemaan sanansa hyvin tarkkaan, sillä vastauksena niihin voi olla väkivaltainen reaktio (Archer-Kuhn ym. 2020, 225). Elatusvelvollinen voi myös käyttää yhteydenpitoa saattaakseen lapsen kanssa asuvan vanhemman vahvan tunnereaktion valtaan, jolloin hän voi kyseenalaistaa tämän mielenterveyden tilan (Archer-Kuhn ym. 2020, 226).

Eron jälkeisen taloudellisen väkivallan viitekehyksessä Kaittä ynnä muut kuvaavat (2024, 437), että taloudellisen häirinnässä raha ei välttämättä ole pääsyy entisten puolisojen yhteydenotoille, vaan myös väline oman mielipiteen ilmaisuun. Raha ei ole syy, se on tekosyy ja väline jatkaa yhteydenpitoa ja entisen puolison kontrollointia eron jälkeen, ja tekona mielestäni hyvin aktiivinen. Kaittä ynnä muut (2024, 433) ovat sijoittaneet tämän teon taloudellisen häirinnän alle, tekemuotona taloudellisten asioiden käyttö yhteydenpidon mahdollistajana. On mielestäni huomattava, että kaikki yhteydenpito eronneiden vanhempien välillä ei voi olla taloudellista väkivaltaa, vaan tarpeellista kommunikaatiota lapsen asioista. Tässä kyse on siitä, että elatusapua käytetään tavalla, joka tuottaa ahdistusta lapsen kanssa asuvalle vanhemmalle.

Yhteydenpitoon pakottaminen nähdäkseni mahdollistaa myös turhien ja väärin syytösten esittämisen, joka on yksi eron jälkeisen taloudellisen väkivallan taloudellisen häirinnän muoto (Kaittä ym. 2024, 433). Tällä viitataan esimerkiksi Archer-Kuhnin ynnä muiden (2020, 226) artikkelissa, jossa yhteydenpidolla ärsytettiin lapsen kanssa asuvaa vanhempaa. Arvelen, että näitä ärsyttämällä saatuja reaktioita voidaan käyttää lapsen toista vanhempaa vastaan elatusavusta ja/tai lapsen huoltajuudesta neuvotellessa viranomaisten tai oikeuslaitoksen kanssa. On todettava, että Kaittä ynnä muut (2024, 434 ja 436) viittaavat turhilla ja väärillä syytöksillä nähdäkseni vain taloudellisiin asioihin, ei entisen puolison käytökseen. Suhteessa parisuhteen aikaiseen taloudelliseen väkivaltaan, näen yhteydenpitoon pakottamisen olevan yhteydessä rahaan liittyvään kontrolliin ja siinä

rahankäytön valvontaan. Yhteys on toki heikko, mutta ajattelen, että myös rahankäytön seuranta ja kaikkien menojen ja tulojen tietämisen vaatiminen (Kaittila & Nyqvist 2014, 269), on tietynlaista yhteydenpitoa ja kommunikointia.

Viranomaisille valehtelu lapsen kanssa asuvan vanhemman tilanteesta esiintyi aineistossa minusta yllättävän vähän, vain kahdessa artikkelissa (Douglas & Nagesh 2021 ja Tegler ym. 2023). Douglasin & Nageshin (2021, 548) artikkelissa ilmiö esiintyi muodoissa, joissa elatusvelvolliset olivat tehneet ilmoituksia lapsen kanssa asuvista vanhemmista viranomaistaholle, joka huolehtii elatusmaksuista Australiassa. Joskus nämä ilmoitukset sisälsivät valheita lapsen kanssa asuvan vanhemman väkivaltaisuudesta tai muutoksista tämän tuloissa. Näillä teoilla oli potentiaali vaikuttaa elatusavun suuruuteen. Teglerin ynnä muiden (2023, 135) artikkelissa elatusvelvollinen oli saanut lapsen kanssa asuvan vanhemman valehtelemaan viranomaistaholle, että elatusvelvollinen oli muuttanut takaisin hänen ja lapsen luo, ja elatusapu voitiin lakkauttaa. Tämän hän saavutti istumalla lapsen kanssa asuvan vanhemman vieressä puhelinkeskustelun aikana. Toisaalta vääriä syytöksiä voidaan esittää myös vanhemmalta toiselle, kuten olen luvussa 5.1 kertonut: elatusvelvollinen voi esimerkiksi väittää lapsen kanssa asuvan vanhemman käyttävän elatusavun omiin menoihinsa.

Eron jälkeisen taloudellisen väkivallan viitekehyksen taloudellisen häirinnän kategoriassa liitän nämä tekemuodot tämän turhien ja väärin syytösten esittämiseen. Kaittila ym. (2024, 436–437) eivät tosin mainitse kumpaakaan artikkelissaan, jossa esimerkkinä käytetään tavaroista valehtelua, ja jossa päälöydöksenä on yhteydenpidon mahdollistuminen. Näen silti yhteyden viranomaisille valehtelun ja väärin syytösten esittämisessä: käytännössä elatusvelvollinen voi aktiivisesti väittää viranomaisille, että lapsen kanssa asuva vanhempi huijaa häntä tai heitä vaatimalla tietyn suuruista elatusapua, ja esittää näin väärän syytteen. Turhia syytteet voivat mielestäni olla, kun ne eivät johda mihinkään. Parisuhteen aikaisen taloudellisen väkivallan teoriassa yhdistän viranomaisille valehtelun ja syytösten tekemisen toisaalta taloudelliseen hyväksikäyttöön, jossa toinen puoliso kieltäytyy taloudellisesta vastuunkannosta; toisaalta näen syytösten esittämisen tapana valvoa lapsen kanssa asuvan vanhemman rahankäyttöä, sillä se voi pakottaa tarkastelemaan elatusavun suuruutta uudelleen. (Kaittila & Nyqvist 2014, 269.)

Tiedon jakamiseen liittyvät teot voidaan aineistossani jakaa kahteen ryhmään: tiedon jakamiseen vanhempien välillä (5/13 artikkelia: Archer-Kuhn ym. 2020; Cook 2021; Dragiewicz ym. 2022; Fernqvist ym. 2023; Tegler ym. 2023) ja tiedon jakamiseen viranomaisille (5/13 artikkelia: Cook 2021; Fernqvist & Sépulchre 2022; Fernqvist ym. 2023; Royal 2022; Tegler ym. 2023). Elatusavun ja -tuen suuruuden määrittäminen ja niiden maksaminen vaativat aineiston mukaan runsasta tiedon jakamista sekä viranomaisille että vanhempien välillä, ja lapsen kanssa asuvat vanhemmat kokivat ahdistavana jakaa tietoa elämästään elatusvelvollisen kanssa. Aineistossa nämä teot ilmenivät eniten artikkeleissa Cook 2021 ja Tegler ym. 2023.

Tiedon jakaminen vanhempien välillä esiintyy aineistossa kahdessa eri muodossa. Toisaalta lapsen kanssa asuva vanhempi joutuu jakamaan tietoja itsestään ja taloudellisesta tilanteestaan toiselle vanhemmalle elatusavun laskemisen yhteydessä; toisaalta elatusavun maksamiseen tarvittavien tilitietojen, tai jopa sähköpostiosoitteen, jakaminen voi lapsen kanssa asuvalle vanhemmalle olla riski. Ensimmäinen näistä ilmenee esimerkiksi australialaisartikkelissa (Cook 2021, 926), jossa lapsen kanssa asuva vanhempi on hakenut uutta arviointia elatusavun määrästä toimittamalla pitk  n hakemuksen ja tarvittavat todisteet viranomaiselle. Elatusvelvollinen oli saanut nämä luettavakseen ja todennut muutamalla rivillä, että lapsen kanssa asuva vanhempi valehtelee ja on laiska. Toinen muoto, jossa jo yhteystietojen jakaminen on riski, liittyy h  iritsev  n käytökseen ja aiempaan väkivaltaan. Australialaistutkimuksen (Cook 2021, 144) esimerkissä lapsen kanssa asuva vanhempi oli hankkinut lähestymiskiellon elatusvelvolliselle, mutta tämä silti lähetti hänelle loukkaavia sähköpostiviestejä – yhteystiedot elatusvelvollinen tarvitsi lapsen asioiden järjestelyn vuoksi. Sama ilmiö toistui toisessa australialaistutkimuksessa (Archer-Kuhn ym. 2020, 226). Aineistossa on myös maininta, että elatusavun maksamisen yhteydessä elatusvelvollinen on voinut kirjoittaa tilisiirron viestikenttään loukkaavan ja uhkaavan viestin (Tegler ym. 2023, 134).

Tiedon jakaminen viranomaisille sai aineistossa kaksi myös eri ilmenemä: omien tietojen jakaminen, sekä elatusvelvollisen tietojen etsiminen viranomaisille. Elatusapua, -tukea ja muita yhteiskunnan tukia saadakseen lapsen kanssa asuvan vanhemman oli usein jaettava tietoja ja todisteita viranomaisille tietoja omasta ja elatusvelvollisen elämästä, vaikka eivät

näin haluaisikaan. Australialaistutkimuksessa (Cook 2021) lapsen kanssa asuva vanhempi kertoo, kuinka on joutunut antamaan viranomaiselle kaiken tiedon elämästään, ja on menettänyt kaiken yksityisyytensä. Hän on joutunut jakamaan esimerkiksi viiden vuoden tiliotteensa viranomaisen kanssa, ja arvelee joutuvansa tekemään niin uudestaan, kun elatusvelvollinen kiistää päätöksen. Ruotsalaistutkimuksessa (Fernqvist & Sépulchre 2022, 441) arvioidaan, että elatustuen uudistuksen (ks. luku 3.3) ja siihen liittyvän ”erityisten syiden” arviointiprosessin, käytännössä tiedon jakamisen, tunkeilevuus ja siitä aiheutuva stigma voivat vaikuttaa jatkossa elatustuen hakemiseen. Lopulta australialaistutkimuksessa (Cook 2021, 921) kerrotaan, kuinka lapsen kanssa asuva vanhempi joutuu hankkimaan viranomaistaholle tietoja elatusvelvollisen olinpaikasta, tuloista ja lapsen luonapidosta elatusavun suuruuden m aritt miseksi.

Eron jälkeisen taloudellisen väkivallan viitekehyksessä liitän tietojen jakamisen molemmat puolet taloudellisen häirinnän kategoriaan, ja taloudellisten asioiden käyttämisen yhteydenpidon välineenä, tekomuotoon. Kaittila ynnä muut (2024) eivät mainitse tietojen jakamisen problematiikkaa omassa artikkelissaan. Pidän kuitenkin tiedon jakamista osana yhteydenpitoa: elatusavun suuruutta m aritetess  aineistossa ilmenee, että lapsen kanssa asuvan vanhemman tietoja jaetaan elatusvelvolliselle, ja näen tämän elatusvelvollisen mahdollisuutena k ytt   elatusapua tiedonhankintansa lähteenä. Mielestäni tekomuoto muistuttaa myös parisuhteen aikaisen taloudellisen väkivallan viitekehyksessä rahaan liittyvässä kontrolloinnissa sijaitsevaa puolison valvontaa toisen rahankäytöstä (Kaittila & Nyqvist 2014, 269). Elatusvelvollinen voi valvoa lapsen kanssa asuvan vanhemman rahank ytt   ja muuta el m  , kuten asumista, työntekoa, jopa uusia parisuhteita, hankkimalla tietonsa elatusapulaskennan kautta. Kaiken kaikkiaan pidän tiedon jakamiseen liittyviä tekoja aktiivisina, oli niiden pyytäjänä elatusvelvollinen tai viranomaistaho.

Oikein maksamisen tekomuoto liittyy Ruotsin vuonna 2016 uudistuneeseen elatusapu- ja elatustukij rjestelm  n, josta kerroin luvussa 3.3. Uudistuksen vaikutuksista kerrotaan artikkeleissa Fernqvist & Sépulchre 2022 ja Tegler ym. 2023. Fernqvistin ja S epulchren (2022, 437) artikkelissa lapsen kanssa asuva vanhempi kertoo, kuinka elatusvelvollinen ei ole vihainen viranomaistaholle, vaan haluaa tapella hänen kanssaan. Artikkelissa ehdotetaankin, että elatusvelvollinen vanhempi voi elatusavun oikein maksamalla ja hyvällä

käytöksellä ilmentää taloudellista valtaa ja väkivaltaa. Sen mukaan elatusavun maksaminen oikein sosiaaliviranomaiselle voi olla strategia päästä uudelleen yhteyteen lapsen kanssa asuvan vanhemman kanssa, sillä kuuden kuukauden oikein maksamisen jälkeen sosiaaliviranomaisen välitystoiminta lakkaa. (Fernqvist & Sépulchre 2022, 437.) Myös Tegler ynnä muut (2023, 134–135) kertovat, kuinka ovat havainneet aineistossaan kontrolloivan käytöksen naamiointia: elatusvelvolliset voivat esiintyä vastuuntuntoisina, luotettavina ja lakia kunnioittavina henkilöinä ja esittää lapsen kanssa asuvan vanhemman epäluotettavana. Ongelma on, että ilman poikkeuslupaa viranomaistaho ei voi puuttua elatusavun maksuun vanhempien välillä.

Eron jälkeisen taloudellisen väkivallan viitekehyksessä (Kaittila ym. 2024) ei ole mainintaa oikein maksamisen tai oikein tekemisen problematiikasta. Liitän sen silti taloudellisen häirinnän kategoriaan ja siinä taloudellisten asioiden käyttämisen yhteydenpidon välineenä tekemuotoon, sillä siinä on jatkuvan yhteydenpidon elementti. Maksamalla oikein elatusvelvollinen saa jälleen suoran yhteyden lapsen kanssa asuvaan vanhempaan, ja voi jatkaa taloudellisen väkivallan tekemistä esimerkiksi muuttamalla elatusavun maksuaikataulua tai suuruutta ja/tai pakottamalla lapsen kanssa asuvan vanhemman kyselemään elatusavun perään. Tekeminen on luonteeltaan aktiivista, ja näen siinä myös yhteyden parisuhteen aikaiseen taloudelliseen väkivaltaan: siinä yksi väkivallan seurauksista on väkivaltaisen suhteen jatkuminen, kun parisuhteesta lähteminen on haastavaa. (Kaittila & Nyqvist 2014, 271). Hieman kuin parisuhteessa taloudellinen väkivalta voi pitää puolisoa suhteessa, eron jälkeen se voi vetää entisen puolison takaisin kanssakäymiseen väkivallan tekijän kanssa. Ruohonjuuritasolla elatusvelvollinen voi nähdäkseni aiheuttaa näin lapsen kanssa asuvalle vanhemmalle myös esimerkiksi asunnottomuuden uhan, jos tämä on aiemmin maksanut osan omasta ja lapsen vuokrastaan elatustuella, ja nyt elatusapuun siirryttäessä ei kykenekään sitä maksamaan. Tästä on esimerkki australialaisartikkelissa (Carman ym. 2023, 751), jossa yhteiskunnan taloudellisen tuen viivästyminen johti haastatellun asunnottomuuteen. Suomalaisartikkelissa (Kaittila ym. 2024, 436) haastateltu oli välttänyt asunnottomuuden muuttamalla takaisin samaan asuntoon entisen puolisonsa, taloudellisen väkivallan tekijän, kanssa.

5.3 Taloudellinen sabotaasi

Kaittila ynnä muiden (2024) teoriassa eron jälkeisestä taloudellisesta väkivallasta eräs teemoista on taloudellinen sabotaasi. Tällä tarkoitetaan väkivallan uhrin omaisuuden tuhoamista sekä työssäkäynnin häiritsemistä (Kaittila ym. 2024, 433–434). Tässä työssä taloudellisen sabotaasin tekemuodot ovat näitä hieman vastaavia, mutta kuitenkin erilaisia, sillä ne kohdistuvat entisen puolison lisäksi tekijään itseensä. Tekemuotoja ovat tässä työssä lapsen kanssa asuvan vanhemman ajan ja energian tuhlaus, lapsen asumiseen ja luonapitoon vaikuttaminen sekä elatusvelvollisen työskentelyn muutokset ja työstä, tuloista ja omaisuudesta valehtelu.

Lapsen kanssa asuvan vanhemman ajan ja energian tuhlauksella tarkoitan tilanteita, joissa elatusvelvollinen tai viranomaistaho tuottaa lapsen kanssa asuvalle vanhemmalle aikaa vievää byrokraattista taakkaa (administrative burden), jotta tämä saisi elatusavun tai -tuen tai muun yhteiskunnan tuen. Tekemuotoja katson olevan kaksi: toisaalta elatusvelvollinen itse vie lapsen kanssa asuvan vanhemman oikeuteen (yksi artikkeli: Archer-Kuhn ym. 2020), ja toisaalta elatusavun maksamattomuus aiheuttaa hallinnollista taakkaa (8/13 artikkelia: Cook 2021; Douglas & Nagesh 2021; Fernqvist & Sépulchre 2022; Fernqvist ym. 2023; Jabbaz Churba 2021; Kaittila ym. 2024; Royal 2022; Tegler ym. 2023).

Elatusvelvollisen aloittamat oikeusprosessit ilmenevät kanadalaisartikkelissa (Archer-Kuhn ym. 2020), joka kertoo lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten kokemuksista lasten vuoroasumisesta. Ensimmäinen esimerkki on sivuhuomautus, että kaiken muun lisäksi entinen puoliso tapaa haastaa lapsen kanssa asuvan vanhemman oikeuteen. Osana k r j innin v ärink ytt   (litigation abuse) entiset puoliset voivat viedä lapseen liittyvän asian oikeuteen useita kertoja huolimatta siitä, ovatko noudattaneet aikaisempaa sopimusta. Samaan aikaan lapsen kanssa asuvat vanhemmat kokevat, että jos he jättäisivät noudattamatta sopimuksia, heitä rangaistaisiin (Archer-Kuhn ym. 2020, 228–229).

Aineistossa australialaisartikkeli (Cook 2021) kertoo byrokraattisesta taakasta (administrative burden): siinä viranomaistaho vaatii lapsen kanssa asuvaa vanhempaa toimittamaan viranomaiselle tietoa omasta ja elatusvelvollisen taloustilanteesta ja

tulomahdollisuuksista, osallistumaan oikeusprosesseihin lapsen luonapitosopimuksen muutosten tai toimeenpanon vuoksi, täyttämään lomakkeita asiasta ja olemaan yhteydessä eri viranomaistahoihin asian vuoksi. Tämä vaatii lapsen kanssa asuvalta vanhemmalta huomattavasti aikaa ja vaivaa. (Cook 2021, 921–922.) Sama ilmiö toistui suomalaistutkimuksessa, jossa lapsen kanssa asuva vanhempi joutui viemään elatusmaksuasian oikeuteen (Kaittila ym. 2024, 436); ruotsalaistutkimuksessa, jossa lapsen kanssa asuvan vanhemman oli todistettava elatusvelvollisen aikaisempi väkivaltaisuus oikeuden päätöksellä (Fernqvist & Sépulchre 2022, 439); brittitutkimuksessa, jossa lapsen kanssa asuva vanhempi joutui jonottamaan tunteja puhelimesta viranomaisille soittaessaan (Royal 2022, 270); ja espanjalaistutkimuksessa, jossa todetaan elatusmaksuasian viemisen oikeuteen olevan lapsen kanssa asuvalle vanhemmalle kallista ja stressaavaa (Jabbaz Churba 2021, 368).

Huomattava seikka byrokraattisessa taakassa on mielestäni todistustaakka, mistä myös Cookin (2021, 923) artikkelissa huomautetaan. On lapsen kanssa asuvien vanhempien vastuulla todistaa, että elatusvelvollinen vanhempi ei ole maksanut sovitusti, sen sijaan, että olisi elatusvelvollisen vastuulla todistaa maksaneensa. Cookin (2021, 923) artikkelissa myös huomautetaan, että elatusvelvolliset käyttävät elatusapuj rjestelm  tuottaakseen lapsen kanssa asuvalle vanhemmalle harmia riippumatta siitä, onko taustalla lähisuhdeväkivaltaa vai ei: siitä on enemmän todisteita kuin siitä, että lapsen kanssa asuvat vanhemmat valehtelisivat aiemmasta lähisuhdeväkivallasta est kseen lasta näkemästä toista vanhempaansa.

Eron jälkeisen taloudellisen väkivallan teoriassa (Kaittila ym. 2024), taloudellisen sabotaasin kategoriassa, on kaksi tekomuotoa: omaisuuden tuhoaminen ja työssäkäynnin sabotoiminen. Niistä jälkimmäisessä väkivallan tekijä sabotoi uhrin työssäkäyntiä esimerkiksi h irik im ll  tämän työntekoa esimerkiksi jatkuvilla puhelinsoitoilla tai viesteillä. Tällaista toimintaa ei aineistossa ilmennyt; sen sijaan työssäkäynnin sabotoimiseen viittaavaa toimintaa mielestäni esiintyi juuri väkivallan uhrin ajan ja energian tuhlaamisen muodossa, mitä Kaittila ynnä muut (2024) eivät sellaisenaan tunnista eron jälkeiseksi väkivallaksi. Aineistossa ei tosin ilmene, että lapsen kanssa asuvat vanhemmat olisivat joutuneet jättämän työpaikkansa tai pienent m n työaikaansa elatusmaksujen hakemisen vaatiman ajan ja energian vuoksi.

Parisuhteen aikaisen taloudellisen väkivallan teoriassa (Kaittila & Nyqvist 2014) ei siinäkään ole mainintaa puolison ajan ja energian tuhlaamisesta, mutta työssäkäynnin rajoittamisen ja häiriköinnin tekemuodoissa puoliso hankaloittaa toisen työssäkäyntiä tai häiriköi sitä. Näistä esimerkkejä ovat hereillä pitäminen sekä pahoinpitely. Voi olla liian laajentavaa sanoa, että paperitöiden teettäminen vastaa pahoinpitelyä, mutta näen yhteyden näiden tekemuotojen välillä. Katson tekemisen olevan luonteeltaan kaksinaista: toisaalta se on aktiivista, kun elatusvelvollinen vie lapsen kanssa asuvan vanhemman oikeuteen tai viranomaistaho vaatii lapsen kanssa asuvaa vanhempaa etsimään elatusvelvollisen ja täyttämään lomakkeita; toisaalta se voi olla passiivista, kun elatusvelvollinen ei vastaa yhteydenottoihin, tai kun viranomaistaho ei itse työskentele löytääkseen elatusvelvollisen ja saadakseen tämän maksamaan.

Elatusvelvollisen työskentelyn muutokset sekä työstä, tuloista ja omaisuudesta valehtelu voivat monissa maissa vaikuttaa elatusavun suuruuteen pienentävästi: vähemmän ilmoitettuja tuloja, pienempi elatusmaksu. Aineistossa työskentelyn muutokset esiintyivät pari kertaa (3/13 artikkelia: Campo ym. 2020; Cook 2021; Douglas & Nagesh 2021). Ruotsalaisartikkelissa (Campo ym. 2020, 468) kerrotaan entisen puolison ottaneen vastaan matalapalkkaisen työn, jotta ei joutuisi maksamaan elatusapua; ja kahdessa australialaisartikkelissa (Cook 2021, 926; Douglas & Nagesh 2021, 548) kerrotaan elatusvelvollisen ryhtyneen yrittäjäksi; toisessa näistä tämä oli sisältänyt palkkatyöstä irtisanoutumisen (Douglas & Nagesh 2021, 548). Myös työnteon lopettaminen kokonaan elatusavun välttelemiseksi esiintyy aineistossa (Douglas & Nagesh 2021, 548.)

Tuloista, työstä ja omaisuudesta valehtelu ja kertomatta jättäminen esiintyi aineistossa työn muutoksia useammin (6/13 artikkelissa: Cook 2021; Douglas & Nagesh 2021; Dragiewicz ym. 2022; Jabbaz Churba 2021; Royal 2022; Tegler ym. 2023). Aineistosta käy ilmi, että Australiassa elatusvelvollinen voi ilmoittaa itse arvionsa tuloistaan ja työkyvystään viranomaistaholle, eikä siitä vaadita todisteita (Cook 2021, 924). Australiassa myös veroilmoitusten laiminlyönti oli tapa piilotella todellisia tuloja (Cook 2021, 925; Douglas & Nagesh 2021, 549) – tätä ilmiötä ei ilmennyt muita maita koskevissa artikkeleissa, joskin espanjalaisartikkelissa mainitaan mahdollisuus naamioida tuloja (Jabbaz Churba 2021, 367) ja brittiartikkelissa mainitaan tulojen raportoinnin manipulointi (Royal 2022, 268). Toisaalta

elatusvelvollinen saattoi myös valehdella maksamansa elatusavun suuruudesta viestinnässään viranomaistahon kanssa (Dragiewicz ym. 2022, 142). Muita keinoja pakoilla elatusavun maksamista olivat matkustelu ja maasta lähteminen (Douglas & Nagesh 2021, 548), tilinumeron vaihtaminen (Cook 2021, 927) sekä omaisuuden siirtäminen toisen henkilön nimiin (Douglas & Nagesh 2021, 548).

Tuloista valehtelun käytännön toteutus siis vaihtelee eri maissa, sillä eri maiden viranomaistahoilla on erilaisia valtuuksia määrätä elatusavusta (ks. luku 3.3). Aineistosta ilmenee että, veroilmoituksen tekemättä jättäminen on Australiassa tapa vähentää maksettavan elatusavun määrää (Cook 2021, 925; Douglas & Nagesh 2021, 549). Aineistossa mainitaan myös yritystoiminnan käytöstä maksettavaksi määrättävän elatusavun pienentämisessä (Douglas & Nagesh 2021, 548; Cook 2021, 926). Käytännössä kyse on siitä, että yrittäjä ei nosta palkkana tai osinkona itselleen yrityksestä tuloja tai nostaa niitä hyvin vähän, jolloin elatusapu jää pieneksi vanhemman tulojen vähäisyyden vuoksi. Säästyneet varat yrittäjä voi esimerkiksi sijoittaa yrityksen kautta, ja tulouttaa itselleen elatusavun maksamisvelvoitteen lakkaamisen jälkeen.

Eron jälkeisen taloudellisen väkivallan teoriassa (Kaittila ym. 2024) ei mainita elatusvelvollisen työskentelyn muutoksia tai valehtelua lainkaan, ja onkin oma valintani, että kerron siitä taloudellisen sabotaasin yhteydessä. Näen nimittäin elatusvelvollisen oman taloustilanteen heikentämisen taloudellisena sabotaasina tekijä itseään kohtaan: elatusvelvollinen irtisanoutuu, tyytyy pienempään palkkaan, jättää veroilmoituksensa tekemättä tai luopuu omaisuudestaan vain siksi, ettei joutuisi maksamaan elatusapua. Yritystoiminnan osalta ei ole yhtä selvää, että kyseessä olisi taloudellisen sabotaasin tekemuoto: mikäli yritystoiminta ei ole kovin kannattavaa, näin voi olla, mutta kyseessä voi olla myös resurssien epääminen ja yhteisten laskujen tai ostosten maksamisesta kieltäytyminen (ks. luku 5.1). Parisuhteen aikaisen taloudellisen väkivallan teoriassa on viitteitä työskentelyn muutoksia vastaavasta käytöksestä: puoliso voi taloudellisesti hyväksikäyttää toista kieltäytymällä työnteosta ja siten taloudellisesta vastuunkannosta. Toisaalta yritystoiminnan kohdalla kyse voisi olla rahaan liittyvästä kontrolloinnista, jossa puoliso salaa toiselta tätä tai omia rahojaan koskevia tietoja, kuten varallisuutta (Kaittila & Nyqvist 2014, 269). Näen tekemisen sekä aktiivisena että passiivisena: toisaalta

irtisanoutuminen ja yritystoiminnan aloittaminen ovat aktiivisia tekoja, toisaalta veroilmoituksen laiminlyönti on enemmänkin passiivinen teko.

Lapsen asumiseen ja luonapitoon vaikuttamisen tekemuodossa elatusvelvollinen pyrkii vaikuttamaan elatusavun suuruuteen muuttamalla lapsen vuoroasumisen järjestelyjä. Käytännössä enemmän aikaa lapsen kanssa tarkoittaa monissa maissa summaltaan pienempää maksettavan elatusapua. Tämä tekemuoto ilmeni aineistossa kolmessa artikkelissa (Cook 2021; Douglas & Nagesh 2021; Royal 2022). Sama tekemuoto esiintyy myös luvussa 5.4.

Vuoroasumiseen liittyvät muutokset esiintyivät artikkeleista eniten brittiartikkelissa (Royal 2022), joka kertoi koronapandemian aikaisesta taloudellisesta väkivallasta. Elatusvelvolliset pyrkivät pienentämään elatusapua esimerkiksi ehdottamalla, että pitävät lasta luonaan enemmän yhteiskunnan sulkujen aikana, tai käyttämällä rajoituksia syynä siihen, mikseivät voineet pitää lasta luonaan, silti pienentäen elatusapua. Eräs elatusvelvollinen oli pahoinpidellyt lapsen kanssa asuvan vanhemman, jotta tämä ei voisi lähettää lasta luokseen yhteiskunnan sulkujen aikana (Royal 2022, 268). Australialaisartikkeleissa kerrotaan, kuinka elatusvelvollinen sai elatussopimukseen kirjattua suuremman lapsen luonapitoajan, kuin todellisuudessa olivat lapsen kanssa, ja tämä vaikutti elatusavun määrään (Douglas & Nagesh 2021, 548; Cook 2021, 924); myös brittiartikkelissa kerrotaan viranomaiselle valehtelusta lapsen asumisen suhteen (Royal 2022, 268). Artikkelissa Cook 2021 kerrotaan elatusvelvollisen kidnappanneen lapsensa, jotta saisi nostettua tästä elatusapua (Cook 2021, 924).

Eron jälkeisen taloudellisen väkivallan teoriassa (Kaittila ym. 2024) ei mainita lapsen vuoroasumista tai siinä tehtyjä muutoksia lainkaan. Yhdistän sen silti taloudellisen sabotaasin tekemuotoon, sillä luen aineistosta mahdollisuuden työssäkäynnin sabotoimiseen, vaikka mainintoja Kaittilan ynnä muiden (2024, 434) mainitsemasta työpaikalle soittamisesta tai niillä vierailuista ei aineistossa ollutkaan. Parisuhteen aikaisessa taloudellisessa väkivallassa työssäkäynnin rajoittamisen ja häiriköinnin kategoriassa puoliso hankaloittaa toisen puolison töihin pääsyä esimerkiksi lupaamalla lastenhoitoa apua ja perumalla lupauksensa. Näen saman ilmiön toistuvan lapsen luonapidon kanssa:

elatusvelvollinen virallisesti lupaa elatussopimuksessa, että pitää huolta lapsesta tiettyinä aikoina, ja siksi maksaa vähemmän elatusapua. Todellisuudessa hän ei huolehdi lapsesta tällöin, vaan lapsen kanssa asuvan vanhemman on järjestettävä elämänsä niin, että lapsi ei jää vaille huolenpitoa. Aineistosta tätä ei ilmennyt, mutta näen tässä mahdollisuuden, että lapsen kanssa asuva vanhempi ei voi ottaa vastaan työvuoroja, tai joutuu perumaan niitä viime hetkellä, elatusvelvollisen tekojen vuoksi. Siksi väitän, että luonapidon sopimusmuutokset, kun niitä ei viedä käytäntöön, ovat esimerkki työssäkäynnin häiritsemisestä. Tekoina ne ovat aktiivisia siinä, kun liittyvät sopimuksen muuttamiseen tai viranomaisille valehteluun – toisaalta ne voivat olla myös passiivisia, jos lapsi ei voi viettää aikaansa elatusvelvollisen kanssa esimerkiksi koronarajoitusten vuoksi. Tällöinkin näen tekosyiden keksimisen olevan aktiivista.

5.4 Varastaminen

Kaaitila ynnä muut (2024) kuvaavat eron jälkeisen taloudellisen väkivallan teemoista varastamista tekoina, joissa entinen puoliso tarkoituksellisesti pyrkii aktiivisesti tuhoamaan uhrinsa taloudelliset resurssit. Sen tekemuotoina entinen puoliso kieltäytyy toisen puolison omaisuuden palauttamisesta tai varastaa toisen puolison omaisuutta (Kaaitila ym. 2024, 437–438), kuten olen luvussa 2.2 kirjoittanut. Tässä työssä yhdistän varastamisen tekemuotoon lapsen asumiseen ja luonapitoon vaikuttamisen, kun sen tarkoituksena on muuttaa asetelmia niin, että lapsen kanssa enemmän asuva vanhempi joutuukin muutoksen jälkeen maksamaan elatusapua toiselle vanhemmalle. Tekotapana tämä eroaa siis mielestäni siitä, kun lapsen asumiseen ja luonapitoon vaikutetaan elatusavun suuruutta pienentävästi: tässä tekemuodossa maksaja vaihtuu.

Aineistossa maksajan vaihtamisesta on kolme mainintaa (Cook 2021; Fernqvist ym. 2023; Tegler ym. 2023), joista kaksi ilmeisesti koskee samaa tapausta. Australialaisartikkelissa (Cook 2021, 924) kerrotaan tapauksesta, jossa lapsen huolto oli määrätty 60-prosenttisesti lapsen kanssa asuvalle vanhemmalle ja 40-prosenttisesti toiselle vanhemmalle. Kun toinen vanhempi ei ollut töissä ja lapsen kanssa asuva vanhempi oli hyväpalkkaisessa työssä, joutui lapsen kanssa asuva vanhempi maksamaan elatusapua toiselle vanhemmalle siltä ajalta, kun lapsi oli sopimuksen mukaan tämän luona. Tässä tapauksessa todellisuus ei kohdannut

sopimusta, vaan lapsi oli toisen vanhemman luona vähemmän kuin sopimukseen oli merkitty. Ruotsalaisartikkeleissa (Fernqvist ym. 2023, 10; Tegler ym. 2023, 135) kerrotaan tapauksesta, jossa elatusvelvollinen oli hakenut elatustukea viranomaistaholta valheellisin perustein, jolloin lapsen kanssa todellisuudessa asuvalle vanhemmalle oli kertynyt tämän tietämättä merkittävä elatusapuvelka.

Eron jälkeisen taloudellisen väkivallan teoriassa (Kaittila ym. 2024) ei mainita lapsen vuoroasumista tai siinä tehtyjä muutoksia lainkaan. Yhdistän silti siihen tehdyt muutokset eron jälkeisen taloudellisen väkivallan varastamisen tekemuotoon siitä mielestäni ilmenevän motiivin vuoksi: entinen puoliso pyrkii tuhoamaan uhrin taloudelliset resurssit. Kaittilan ynnä muiden (2024, 437–438) varastamisen esimerkeissä on kyse tavarasta, ja aineistoni teoissa rahasta, mutta näen nämä samankaltaisena asiana, ja hyvinkin aktiivisena tekona. Parisuhteen aikaisessa taloudellisessa väkivallassa on vastaava tekemuoto, taloudellisen hyväksikäytön alla oleva puolisolta varastaminen sekä tämän velkakierteeseen saattaminen (Kaittila & Nyqvist 2014, 269). Aineistossa oli yksi tapaus, jossa elatustuen avulla tuotettiin velkaa; sen sijaan mainintoja siitä, että elatusavun maksaminen olisi itsessään aiheuttanut velkaantumista, ei ole. Tässä tapauksessa on mielestäni huomautettava, että kaikki muutokset lapsen asumisessa ja luonapidossa eivät voi olla taloudellista väkivaltaa: joskus lasten asumisessa on syytä tehdä muutoksia lapsen tai muiden olosuhteiden muuttuessa. Aineiston esimerkeissä kuitenkin on kyse siitä, että asiaa on vääristelty viranomaisille, eikä lapsi ollut todellisuudessa asunut elatussopimuksen määrittämää aikaa toisen vanhemman luona.

6 Yhteenveto ja pohdinta

Tässä graduni viimeisessä luvussa esitän yhteenvedon tutkimukseni tuloksista ja peilaan niitä Kautilan ynnä muiden (2024) esittämään eron jälkeisen taloudellisen väkivallan tutkimukseen. Tämän jälkeen heijastan niitä suomalaisen elatusmaksujärjestelmään, sekä tuon esiin tutkimuksestani esiin nousseita elatusapuun liittyviä mahdollisia uusia tutkimusaiheita. Olen esittänyt yhteenvedon taulukkomuodossa luvun viisi alussa. Lopuksi pohdin tutkimukseni antia taloudellisen väkivallan tutkimukselle, suomalaiselle sosiaalityölle ja yhteiskunnalle.

Resurssien epäämisen kategoriaan olen analyysissä asettanut Kautilan ynnä muidenkin (2024) esittelemän elatusavun kokonaan maksamatta jättämisen (withholding child support payments), ja lisännyt elatusavun maksuaikataulun ja suuruuden muutokset sekä elatusavun käytön kyseenalaistamisen ja luontoissuoritusten käytön. Toisin kuin Kautila ynnä muut (2024), olen sisällyttänyt kategoriaan myös aktiivisia tekemuotoja. Ainoa havaitsemani passiivisesti toteutettavissa oleva tekemuoto on elatusavun kokonaan maksamatta jättäminen; kaikki muut tekemuodot vaativat elatusvelvolliselta aktiivista toimintaa.

Elatusavun kokonaan maksamatta jättämisen tekotavassa aineistossa painottuivat elatusvelvollisen selkeä kieltäytyminen elatusavun maksamisesta (Archer-Kuhn ym. 2020, Fernqvist ym. 2023, Kautila ym. 2024, Tegler ym. 2023) ja toisaalta elatusvelvollisen ja lapsen kanssa asuvan vanhemman yhteydenpito: elatusavun maksamattomuus voi olla elatusvelvollisen tapa saada lapsen kanssa asuva vanhempi kommunikoimaan kanssaan (Royal 2022, Fernqvist ym. 2023). Elatusvelvollinen voi myös käytöksellään tai suhteessa aiemmin ilmenneellä taloudellisella väkivallalla saada aikaan sen, että lapsen kanssa asuva vanhempi luopuu elatusavun hakemisesta, jolloin lopputulos on sama kuin maksamatta jättämisessä (Campo ym. 2020; Cook 2021; Douglas & Nagesh 2021; Tegler ym. 2023). Toinen toistuva tekemuoto aineistossa oli elatusavun maksuaikataulun ja suuruuden muutokset, joita elatusvelvollinen tekee ilman lapsen kanssa asuvan vanhemman suostumusta (Cook 2021; Douglas & Nagesh 2021; Dragiewicz ym. 2022; Fernqvist & Sépulchre 2022; Fernqvist ym. 2023; Jabbaz Churba 2021; Royal 2022; Tegler ym. 2023). Maksun viivästymiseen liittyi usein kommunikointia siitä, että maksu on tulossa.

Elatusvelvollisen lisäksi myös viranomaistahon maksut saattoivat olla myöhässä. Lopulta aineistossa ilmeni myös elatusavun käytön kyseenalaistamista, eli väitteitä siitä, että lapsen kanssa asuva vanhempi käyttää elatusapua omiin menoihinsa, sekä luontoissuoritusten käyttöä rahana maksettavan elatusavun sijasta (Archer-Kuhn ym. 2020; Douglas & Nagesh 2021; Fernqvist ym. 2023; Jabbaz Churba 2021; Keil & Elizabeth 2022; Royal 2022).

Suhteutettuna suomalaiseen elatusapu- ja -tukijärjestelmään, elatusavun kokonaan maksamatta jättäminen tai sen maksuaikataulun ja suuruuden muuttamien voivat johtaa siihen, että lapsen kanssa asuva vanhempi tai Kela vie elatusavun ulosottoon, kuten olen luvussa 3.3 kertonut. Elatusapu kuitenkin vanhenee viidessä vuodessa erääntymisestään, joten nähdäkseni Suomessa on mahdollista pakoilla elatusavun maksamista. On nähdäkseni myös aivan mahdollista saada puoliso hiljaisesti luopumaan elatusavusta, vaikka sopimus, jossa lapsen puolesta oikeudesta elatusapuun luovutaan, on mitätön (laki lapsen elatuksesta 5.9.1975/704). Luontoissuoritusten käyttö on sekkin Suomessa mahdollista, sillä laki määrää elatusapuvuolollisuudesta vain silloin, jos vanhempi ei muulla tavoin huolehdi lapsen elatuksesta.

Jatkotutkimusaiheeksi resurssien epäämisen teemassa ehdotan elatussopimusten tutkimusta. Haluan kiinnittää huomion kahteen asiaan: ensiksi aineistossa ilmenneisiin tapauksiin, joissa elatusvelvollinen oli kohdistanut taloudellista väkivaltaa lapsen kanssa asuvaan vanhempaan jo ennen eroa, ja saanut tämän suostumaan epäedulliseen sopimukseen; ja toiseksi mahdollisuuteen siitä, että sopimusta ei taloudellisen väkivallan vuoksi edes tehdä. Yli 60 prosenttia Suomen kunnissa vuonna 2022 vahvistetuista elatussopimuksista on ns. nollasopimuksia tai alle 67,28 euron suuruisia, kuten olen luvussa 3.2 selvittänyt. Pitäisin relevanttina tutkia, miten ja miksi näihin suuruuksiin päädytään, ja sisältävätkö ne oletuksia luontoissuoritusten käytöstä. Ehdotan lisäksi tutkimusta kokonaan sopimuksettomien vanhempien valinnoista: siinä voitaisiin ensin vertailla eronneiden vanhempien ja näiden tekemien elatussopimusten lukumääriä, ja sen jälkeen selvittää, miksi vanhemmat eivät vie sopimusta virallisesti vahvistettavaksi. Epäilen, että eräs vastauksista voi olla ajatus siitä, että lapsen kanssa asuva vanhempi pystyy omilla tuloillaan elättämään lapsen (ks. myös luku 3.1, kohta perhepolitiikka eri maissa). Toinen arvaukseni on, että vuoroviikkoasumisen leistyessä vanhemmat toteavat molempien maksavan lapsen kulut ”omalla” viikollaan.

Näen tässä kuitenkin mahdollisuuden taloudelliseen väkivaltaan, sillä mielestäni tämä järjestely vastaa luontoissuoritusten käyttöä. Sen problematiikasta olen kirjoittanut luvussa 5.1.

Taloudellisen häirinnän kategoriaan olen analyysissä sijoittanut tekoja, jotka liittyvät yhteydenpitoon ja tietoon. Näitä ovat yhteydenpitoon pakottaminen, viranomaisille valehtelu lapsen kanssa asuvan vanhemman tilanteesta, tiedon jakamiseen pakottaminen sekä oikein maksaminen. Kaikille näille on yhteistä Kaittilan ynnä muidenkin (2024) esiin tuoma näkökulma siitä, että taloudelliset asiat, tällä kertaa elatusmaksut, eivät ole yhteydenpidon syy vaan tekosyy: ne ovat väline, jolla valvoa ja kontrolloida entistä puolisoa. Kaikki taloudellisen häirinnän tekemuodot ovat aktiivisia, eli vaativat tekijältään toimia.

Yhteydenpitoon pakottamisen tekemuodossa tekijöitä oli aineiston perusteella kaksi: elatusvelvollinen, joka käyttää elatusapua tekosyynä yhteydenottoihin, ja viranomaistaho, joka voi velvoittaa lapsen kanssa asuvan vanhemman olemaan yhteydessä elatusvelvolliseen (Archer-Kuhn ym. 2020; Douglas & Nagesh 2021; Dragiewicz ym. 2022; Fernqvist & Sépulchre 2022; Fernqvist ym. 2023; Jabbaz Churba 2021; Royal 2022; Tegler ym. 2023). Yhteydenpidon ongelma on se, että se ei aina ole asiallista, vaan voi aiheuttaa ahdistusta lapsen kanssa asuvalle vanhemmalle. Tiedon jakamisen ilmiössä tekijöitä on samoin kaksi: toisaalta vanhempien on jaettava keskenään tietoja elatusavun laskemisen perusteeksi, ja toisaalta heidän on jaettava näitä tietoja myös viranomaisille. Elatusvelvollisen valehtelu lapsen kanssa asuvan vanhemman tiedoista viranomaisille ilmeni aineistossa vain vähän. Ruotsissa elatusapu- ja -tukijärjestelmän uudistus toi esiin uuden ilmiön, jossa elatusvelvollinen voi elatusavun puoli vuotta oikein maksamalla poistaa viranomaistahon maksujen välittäjän roolista, mahdollistaen taloudellisen väkivallan uusiutumisen (Fernqvist & Sépulchre 2022).

Suhteutettuna suomalaiseen elatusapu- ja tukijärjestelmään näen, että yhteydenpitoon pakottaminen on mahdollista myös Suomessa. Elatustuen hakeminen Kelalta nähdäkseni poistaa lapsen kanssa asuvan vanhemman tarpeen jakaa yhteystietonsa ja pankkitilinsä numeron elatusvelvollisen kanssa, mutta elatusavun oikein maksamalla elatusvelvollinen voi myös estää elatustuen maksamisen. Myönnetty elatustuki ei Suomessa kuitenkaan

automaattisesti lakkaa, kuten Ruotsissa uudistuksen jälkeen. Tietojen jakamiseen liittyvissä teoissa totean, että oikeusministeriön ohje lapsen elatusavun suuruuden arvioimiseksi (2007) erittelee, mikä on riittävä määrä tietoa toisen vanhemman kanssa jaettavaksi. Se sisältää vähennyksinä esimerkiksi vanhemman erityiset terveydenhoitokustannukset sekä tiedot avio- tai avopuolison elinkustannuksista, joista tiedon jakaminen voi nähdäkseni olla herkkä aihe.

Jatkotutkimusta taloudellisen häirinnän teemassa voisi mielestäni tehdä tiedon jakamisen vaikutuksista: aineistosta ilmenee, että oman elämän yksityiskohtien jakaminen aiheuttaa ahdistusta lapsen kanssa asuvissa vanhemmissa, ja toisaalta, että pelkän tilinumeronkin jakaminen tuottaa riskin epäasiallisesta viestinnästä. Tutkimusta aiheesta voisi tehdä aluksi ilmiön yleisyyden kartoittamiseksi.

Taloudellisen sabotaasin kategoriaan olen analyysiprosessissa asettanut tekoja, joiden katson liittyvän työnteen tai sen mahdollisuuksien sabotointiin, joko tietoisesti tai tiedostamatta. Tekomuotoja ovat lapsen kanssa asuvan vanhemman ajan ja energian tuhlaus, elatusvelvollisen oman työskentelyn muutokset ja työstä, tuloista ja omaisuudesta valehtelu, sekä lapsen asumiseen ja luonapitoon vaikuttaminen, kun tarkoituksena on pienentää maksettavan elatusavun suuruutta.

Lapsen kanssa asuvan vanhemman energian ja ajan tuhlaus on tekomuoto, jossa elatusvelvollinen tai viranomaistaho tuottaa tälle byrokraattista taakkaa elatusmaksujen varjolla joko viemällä tämän oikeuteen tai jättämällä maksamatta elatusavun, jolloin vanhempi joutuu hakemaan elatustukea viranomaistaholta (Archer-Kuhn ym. 2020, Cook 2021; Douglas & Nagesh 2021; Fernqvist & Sépulchre 2022; Fernqvist ym. 2023; Jabbaz Churba 2021; Kaittila ym. 2024; Royal 2022; Tegler ym. 2023). Huomattava ilmiö tässä on todistustaakka: lapsen kanssa asuva vanhempi joutuu usein todistamaan, että ei ole vastaanottanut elatusapua, sen sijaan että elatusvelvollinen joutuisi todistamaan maksaneensa. Elatusvelvollisen oman työskentelyn muutokset ja työstä, tuloista ja omaisuudesta valehtelu ovat muista tekemuodoista erilainen ilmiö, sillä niissä elatusvelvollinen voi sabotoida omaa talouttaan esimerkiksi irtisanoutumalla ty st  n (Campo ym. 2020; Cook 2021; Douglas & Nagesh 2021; Dragiewicz ym. 2022; Jabbaz

Churba 2021; Royal 2022; Tegler ym. 2023.) Lopulta elatusvelvollinen voi pyrkiä pienentämään maksamansa elatusavun suuruutta vaikuttamalla lapsen asumiseen ja luonapitoon (Cook 2021; Douglas & Nagesh 2021; Royal 2022).

Suhteutettuna suomalaiseen elatusapu- ja tukijärjestelmään, näen taloudellisen sabotaasin mahdollisuudet Suomessa muita tutkimuksen maita pienempinä. Esimerkiksi tuloista valehteleminen lienee hankalampaa Suomen viranomaisille, sillä hyvinvointialueen lastenvalvoja sekä Kela voivat tarkastaa palkansaajien tulot tulorekisteristä (Lapin hyvinvointialue 2023; Kansaneläkelaitos 2024b). On toki mahdollista, että vanhemmilla on tuloja esimerkiksi ulkomailta, jolloin tulorekisterin tiedot eivät välttämättä päivity.

Jatkotutkimusehdotukseni taloudellisen sabotaasin teemassa liittyy vanhempien yritystoimintaan ja elatussopimusten vahvistajien osaamiseen sen tulkinnessa. Kuten olen luvussa 3.3 kertonut, Suomessa elatusapulaskelmassa voidaan todellisten tulojen sijaan huomioida mahdollisuudet tuloihin, jolloin esimerkiksi luvussa 5.3 kerrottu tulojen piilottaminen yritystoiminnan avulla on teoriassa haastavaa. Pidän silti tarpeellisena tutkia, miten eri hyvinvointialueilla tulkitaan yritysten tulos- ja taselaskelmia, ja löydetäänkö niistä tulojen piilottamiseen viittaavia tietoja. Mikäli ongelma on todellinen eikä vain teoreettinen, pohdin, olisiko yrittäjän YEL-maksujen käyttäminen elatusavun suuruuden laskemisessa vaihtoehto yrityksen tietojen selvittämiseksi.

Varastamisen kategoriaan olen asettanut lapsen luonapitoon ja asumiseen vaikuttamisen niin, että elatusavun maksaja vaihtuu, ja aiemmasta maksajasta tuleekin maksun vastaanottaja (Cook 2021; Fernqvist ym. 2023; Tegler ym. 2023). Tekomuodossa elatusvelvollinen pyrkii muuttamaan lapsen vuoroasumista niin, että lapsi on virallisen sopimuksen mukaan hänen luonaan aiempaa enemmän, mutta todellisuudessa lapsen tilanteessa ei ole muutosta. Uusi sopimus voi tarkoittaa sitä, että aiemmin enemmän lapsen kanssa asunut vanhempi joutuu nyt maksamaan elatusapua vanhemmalle, jonka luona lapsi ei kuitenkaan todellisuudessa ole. Tekomuoto on aktiivinen, sillä sopimuksen muuttaminen vaatii elatusvelvolliselta aktiivista toimimista; toisaalta se on myös passiivinen, kun tämä ei huolehdiakaan lapsesta sovitusti.

Suhteutettuna suomalaiseen elatusapu- ja -tukijärjestelmään näen tämänkin tekemuodon mahdollisena, sillä molempien vanhempien elatuskyky huomioidaan myös vuoroasumistilanteessa (Elatusapu vuoroasumistilanteessa... 2023), eikä vuoroasuminen automaattisesti tarkoita elatusavun lakkauttamista.

Jatkotutkimusaiheena tässä kategoriassa ja tekemuodossa ehdotan tutkimusta siitä, miten lapsen kustannukset todellisuudessa jakautuvat vuoroasumistilanteissa: ohjeen mukaan lapsen yleiset kustannukset (ks. luku 3.2) voidaan jakaa vanhemmille puoliksi tai tosiasiallisen käytön mukaan. Ehdotan tutkimusta siitä, miten kustannukset todellisuudessa jakautuvat, ja miten vanhemmat asian kokevat.

Yhteenvedon lopuksi haluan nostaa esiin tutkimuksessani raportoidun jaon aktiiviseen ja passiiviseen taloudelliseen väkivaltaan elatusavun välityksellä. Ensimmäinen ajatus teemasta ”taloudellinen väkivalta ja elatusmaksut” voi monilla olla ajatus elatusvelvollisen elatusavun maksamisen laiminlyönnistä. Tämä ajatus on ilmaistu myös Kaittilan ynnä muiden (2024) tutkimuksessa eron jälkeisestä taloudellisesta väkivallasta, jossa tekemuoto on sijoitettu tekemisestä pidättäytymisestä ja kieltäytymisestä koostuvaan resurssien epäämisen teemaan. Elatusmaksujen käyttö taloudellisen väkivallan välineenä on kuitenkin tutkimukseni mukaan paljon muutakin, ja monet tekemuodot vaativat tekijältään aktiivista toimintaa. Tutkimuksessani olen löytänyt yksitoista eri tekemuotoa, ja niistä vain neljän olen katsonut olevan mahdollisia toteuttaa toimimisesta pidättäytymällä tai kieltäytymällä. Ilmiö ja sen tekemuodot ovat siis huomattavasti laajempia ja moninaisempia kuin ensivilkaisulla voisi olettaa, ja kaipaakin lisätutkimusta moninaisuudestaan ja esiintyvyydestään.

Haluan vielä huomauttaa oman tutkimukseni ja sen aineistona toimivien tutkimusten näkökulmasta. Tässä tutkimuksessa on selvitetty elatusmaksujen käyttöä taloudellisen väkivallan välineenä pääosin sen kokijoiden näkökulmasta, sillä monissa aineiston artikkeleissa haastatellut henkilöt ovat kokeneet olevansa väärin toimimisen uhreja. Myös artikkelien tutkijat ovat selvittäneet ilmiötään nimenomaan tästä näkökulmasta. On mielestäni kuitenkin huomautettava, että vaikka tämä voi olla todellinen kokemus, se ei välttämättä ole koko totuus. Tutkimukseeni ei sisältynyt yhtään ainoastaan koetun väkivallan tekijän näkökulman sisältävää artikkelia. Nähdäkseni on mahdollista, että elatusvelvollinen

esimerkiksi jättää elatusavun maksamatta todellisen rahanpuutteensa vuoksi, mutta lapsen kanssa asuva vanhempi pitää toimintaa tarkoituksellisenä. Myös yritystoiminnan tuotot voivat ulkopuolisen silmiin näyttäytyä suurempina kuin ne todellisuudessa ovat, jolloin kyseessä ei välttämättä ole tuloista valehtelu ja tarkoituksellinen taloudellinen väkivalta. Lapsen kanssa asuvan vanhemman kokemus on mielestäni silti yhtä validi, eikä sen, että jokaisen perheen tilanne on omanlaisensa, mielestäni saa estää meitä tutkijoina näkemästä suuria linjoja ja tutkimasta ilmiöitä, joiden rajat voivat olla hieman sumeat.

Tutkimukseni suurin anti taloudellisen väkivallan tutkimukselle on mielestäni sen ääneen toteaminen, että elatusmaksujen avulla tehtävä taloudellinen väkivalta ei ole vain elatusavun maksamatta jättämistä. Ajattelen, että kirjallisuuskatsaukseni ja sen analyysi tuovat suomalaisen sosiaalityön tutkimuksen kentälle uusia avauksia, joiden avulla voidaan luoda yhä kattavampi ja vivahteikkaampi kokonaiskuva ilmiöstä.

Suomalaiselle sosiaalityölle tutkimukseni suurin anti on mielestäni huomauttaa, että lastenvalvojan tai oikeusistuimen vahvistama elatussopimus ei takaa, etteikö elatusmaksuilla voisi tehdä taloudellista väkivaltaa. Väkivalta voi alkaa jo ennen sopimuksen vahvistamista, kun elatusvelvollinen voi piilottaa omaisuuttaan tai tulojaan, tai painostaa lapsen kanssa asuvan vanhemman suostumaan tälle epäedulliseen sopimukseen. Elatusavun maksamisen aikaan elatusvelvollinen voi päättää maksaa vähemmän, myöhässä tai käyttääkin luontaissuoritusta, ja on Suomessakin lapsen kanssa asuvan vanhemman tehtävä reagoida tähän.

Suomalaiselle yhteiskunnalle tutkimukseni voi toimia avauksena siitä, kannattaako Suomessa pyrkiä siirtymään Ruotsin malliin elatustuen automaattisessa lakkauttamisessa, tai Australian malliin elatusvelvollisen etsimisessä ja yhteydenpidossa. Vastaukseni molempiin on ei, sillä katson, että suomalaisen yhteiskunnan ei tule, kansainväliset esimerkit huomioiden, mahdollistaa meillä uudenlaista taloudellista väkivaltaa lasten vanhempien välillä.

Lähteet

- Adams, Adrienne E. & Greeson, Megan R. & Littwin, Angela K. & Javorcka, McKenzie (2020) The Revised Scale of Economic Abuse (SEA2): Development and Initial Psychometric Testing of an Updated Measure of Economic Abuse in Intimate Relationships. *Psychology of Violence* 10(3), 268–278.
- Adams, Adrienne E. & Sullivan, Cris M. & Bybee, Deborah & Greeson, Megan R. (2008) Development of the scale of economic abuse. *Violence Against Women*, 14(5), 563–588.
- Bildjuschkin, Katriina & Ewalds, Helena & Hietamäki, Johanna & Kettunen, Hanna & Koivula, Tanja & Mäkelä, Jukka & Nipuli, Suvi & October, Martta & Peltonen, Joonas & Siukola, Reetta 2020: Väki- ja seksiväkivaltakäsitteiden sanasto. Työpaperi 1/2020. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.
- Branigan, Elizabeth (2004). His Money or Our Money? Financial abuse of women in intimate partner relationships. The Coburg Brunswick Community Legal and Financial Counselling Centre Inc.
- Bruno, Linnéa (2018) Financial oppression and post-separation child positions in Sweden. *European journal of social work*, 21(2), 181–192. <https://doi.org/10.1080/13691457.2017.1286296>
- Bruno, Linnéa (2022) Economic Abuse From Child and Youth Perspectives: A Review of the Literature. *Social Inclusion*, 10(4), 29–38.
- Corden, Anne (2001) Comparing child maintenance systems: Conceptual and methodological issues, *International Journal of Social Research Methodology*, 4:4, 287–300, DOI: 10.1080/13645570110064575
- Elatusapu vuoroasumistilanteessa (2023) Oikeusministeriön julkaisu. Selvityksiä ja ohjeita. 2023:24. Oikeusministeriö. Helsinki. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-579-1>
- Elatusvelvollisten liitto 2024. Elatusvelvollisuus, elatusapu ja elatustuki. Elatusvelvollisten liitto ry. Saatavilla: <https://www.elatusvelvolliset.fi/lapsen-elatus/elatusapu/>. Luettu 1.4.2024.
- Fernqvist, Stina & Sépulchre, Marie 2022: Guaranteed or conditional child maintenance? Examining the 2016 reform in Sweden. *Critical Social Policy*, 42(3), 428–447.

- Garasky, S., Stewart, S. D., Gundersen, C., & Lohman, B. J. (2010). Toward a fuller understanding of nonresident father involvement: An examination of child support, in-kind support, and visitation. *Population Research and Policy Review*, 29(3), 363–393.
- Ha, Yonsook, Cancian, Maria, & Meyer, Daniel R. (2011). The regularity of child support and its contribution to the regularity of income. *Social Service Review*, 85(3), 401–419.
- Hakovirta, Mia & Eydal, Guony Bjork (2020) Shared care and child maintenance policies in Nordic countries. *International Journal of Law, Policy and the Family*, 34(1), 43–59.
- Hakovirta, Mia & Hiilamo, Heikki (2012) Children's Rights and Parents' Responsibilities: Child Maintenance Policies in Finland. *European Journal of Social Security*, 14(4), 286–303. <https://doi.org/10.1177/138826271201400405>
- Hakovirta, Mia & Meyer, Daniel. R. & Skinner, Christine (2022) Child Support in Shared Care Cases: Do Child Support Policies in Thirteen Countries Reflect Family Policy Models? *Social policy and society: a journal of the Social Policy Association*, 21(4), 542–559. <https://doi.org/10.1017/S1474746421000300>
- Hautanen, Teija (2017) Vain vanhempien parisuhdeasia? Väkivallan arviointi huoltoriidoissa. Teoksessa Niemi, Johanna; Kainulainen, Heini; Honkatukia, Päivi (toim.). *Sukupuolistunut väkivalta: Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma*. 99–112. Vastapaino.
- Huttunen, Raimo (2012) Tiedon intressit ja kommunikatiivisen toiminnan teoria. Teoksessa Aittola, Tapio (2012) *Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen vuosikokouskirja*. Helsinki: Gaudeamus.
- Juhila, Kirsi (n.d.) Koodaaminen. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavilla: <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/laadullinen-sisallanalyysi/>. Luettu 5.4.2024.
- Julkaisufoorumi (2024). JUFO portaali. Saatavilla: <https://jfp.csc.fi/>. Luettu 5.4.2024.
- Kaipainen, Anna (2022) Lapsiin ja nuoriin kohdistuva taloudellinen väkivalta - muodot ja tekijät. *Sosiaalityön kandidaatintutkielma*. Lapin yliopisto.

- Kaaitila, Anniina & Nyqvist, Leo (2014) Taloudellinen väkivalta parisuhteessa – kirjallisuuskatsaus. *Janus: sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 22(3), 262–278.
- Kaaitila, Anniina (2017) Rahakonfliktit ja taloudellinen väkivalta parisuhteissa. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C, *Scripta lingua Fennica edita*, 434. Väitöskirja, Turun yliopisto.
- Kaaitila, Anniina; Hakovirta, Mia & Kainulainen, Heini. (2024) Types of Economic Abuse in Postseparation Lives of Women Experiencing IPV: A Qualitative Study from Finland. *Violence against women*, 30(2), 426–444. <https://doi.org/10.1177/10778012221127727>
- Kansaneläkelaitos (2024) Elatustuki. Saatavilla: <https://www.kela.fi/elatustuki>. Luettu: 8.1.2024.
- Kansaneläkelaitos (2024b) Elatustuen määrä ja maksaminen. Saatavilla: <https://www.kela.fi/elatustuki-maara-ja-maksaminen>. Luettu 24.2.2024.
- Kansaneläkelaitos (2024c) Kuka voi saada perustoimeentulotukea. Saatavilla: <https://www.kela.fi/toimeentulotuki-kuka-voi-saada>. Luettu: 27.2.2024.
- Kansaneläkelaitos (2024d) Elatusapuvelan perintä. Saatavilla: <https://www.kela.fi/elatusapuvelan-perinta>. Luettu: 27.2.2024.
- Kelan lapsiperhe-etuustilasto 2022 (2023) Kelan lapsiperhe-etuustilasto 2022. Suomen virallinen tilasto. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2023052447578>
- Lapin hyvinvointialue (2023). Ohje elatusapulaskelmaa varten toimitettavista tiedoista. <https://lapha.fi/ohje-elatusapulaskelmaa-varten-toimitettavista-tiedoista>. Luettu 11.5.2024.
- Meyer, Daniel R., Cancian, Maria, & Chen, Yiyu. (2015). Why are child support orders becoming less likely after divorce?. *Social Service Review*, 89(2), 301–334.
- Natalier, Kristin 2018: State Facilitated Economic Abuse: A Structural Analysis of Men Deliberately Withholding Child Support. *Feminist Legal Studies*, 26(2), 121-140.
- Nepomnyaschy, Lenna & Garfinkel, Irwin (2010). Child support enforcement and fathers' contributions to their nonmarital children. *Social Service Review*, 84(3), 341–380.
- Nyman, Charlott; Evertsson, Lars & Henrikson, Ann-Sofie. (2023). Digitally facilitated economic abuse in the age of digital financial services – new risks for economic

- abuse in intimate partner violence. *Journal of gender-based violence*, 7(3), 368–382. <https://doi.org/10.1332/239868023X16909576356057>
- Ohje lapsen elatusavun suuruuden arvioimiseksi (2007) Julkaisu 2007:2. Oikeusministeriö. Helsinki. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-466-423-3>
- Patrick, Rebecca; Cook, Kay, & Mckenzie, Hayley. (2008). Domestic violence and the exemption from seeking child support: Providing safety or legitimizing ongoing poverty and fear. *Social Policy and Administration*, 42(7), 749–767. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9515.2008.00636.x>
- Perheoikeudelliset palvelut 2022 (2023). Perheoikeudellisten sopimusten määrä pienentynyt – syynä lakimuutokset ja lasten määrän väheneminen. Tilastoraportti 17/2023. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL.
- Postmus, Judith L. & Plummer, Sara-Beth & McMahon, Sarah & Murshid, N. Shaanta & Kim, Mi Sung (2012). Understanding Economic Abuse in the Lives of Survivors. *Journal of Interpersonal Violence*, 27(3), 411–430.
- Rissanen, Antti & Aaltonen, Mikko (2018) What influences the size of child maintenance payments? A register-based study of maintenance payments in Finland. *International Journal of Social Welfare* 28 (2), 128–137. <https://doi.org/10.1111/ijsw.12325>
- Ronkainen, Suvi (2017) Mitä väkivalta on? Teoksessa Niemi, Johanna; Kainulainen, Heini; Honkatukia, Päivi (toim.). Sukupuolistunut väkivalta: Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. 17–43. Vastapaino.
- Salminen, Ari (2011) Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopiston julkaisuja. Opetusjulkaisuja 52. Julkisjohtaminen 4. Vaasan yliopisto.
- Sanders, Cynthia K. (2015). Economic Abuse in the Lives of Women Abused by an Intimate Partner: A Qualitative Study. *Violence against women*, 21(1), 3–29. <https://doi.org/10.1177/1077801214564167>
- Skinner, Christine & Bradshaw, Jonathan & Davidson, Jacqueline (2007) Child support policy: An international perspective. Research Report No 405. Department for Work and Pensions.
- Skinner, Christine & Davidson, Jacqueline (2009) Recent Trends in Child Maintenance Schemes in 14 Countries. *International journal of law, policy, and the family*, 23(1), pp. 25–52. doi:10.1093/lawfam/ebn017

- Smyth, Bruce. M.; Vnuk, Maria; Rodgers, Bryan, & Son, Vu. (2014). Can child support compliance be improved by the introduction of a 'fairer' child support formula and more rigorous enforcement? The recent Australian experience. *Journal of family studies*, 20(3), 204–220.
<https://doi.org/10.1080/13229400.2014.11082007>
- Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2023. Ohje: Elatusapujen ja elatustukien määrät nousevat 1.1.2024. Julkaistu 22.12.2023. Saatavilla:
https://stm.fi/documents/1271139/150123656/2023_12_22_elatuslupa_ohje_STM.pdf/
- Statistiska centralbyrån (2014) Demografiska rapporter: Olika familjer lever på olika sätt – om barns boende och försörjning efter en separation. Demografiska rapporter. Rapport 2014:1. Saatavilla:
https://www.scb.se/contentassets/b5895a1274624766ae43eb14d3097854/be0701_2013a01_br_be51br1401.pdf. Luettu 12.5.2024.
- Takuusäätiö (n.d) Kysymyksiä ja vastauksia ulosotosta. Saatavilla:
<https://www.takuusaatio.fi/selviydy-veloistasi/perinnan-ja-ulosoton-eteneminen/kysymyksiä-ja-vastauksia-ulosotosta/>. Luettu: 27.2.2024.
- Taloudellinen väkivalta tutuksi (2024) Taloudellisesta väkivallasta. Saatavilla:
<https://taloudellinenvakivalta.fi/taloudellisesta-vakivallasta/>. Luettu: 25.5.2024
- Toews, Michelle L., & Bermea, Autumn M. (2017) “I Was Naive in Thinking, ‘I Divorced This Man, He Is Out of My Life’”: A Qualitative Exploration of Post-Separation Power and Control Tactics Experienced by Women. *Journal of interpersonal violence*, 32(14), 2166-2189.
<https://doi.org/10.1177/0886260515591278>
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2023) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa 2023. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 2/2023. Helsinki.
- Vilka, Hanna (2023) Kirjallisuuskatsaus metodina, opinnäytetyön osana ja tekstilajina. Helsinki: Art House.
- Vuolanto, Ville (2018) Children in Roman law. *Oxford Classical Dictionary*. Saatavilla:
<https://oxfordre.com/classics/view/10.1093/acrefore/9780199381135.001.0001/acrefore-9780199381135-e-8200>. Luettu 8.4.2024.

- Vuori, Jaana (n.d.) Laadullinen sisällönanalyysi. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavilla:
<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/laadullinen-sisallonanalyysi/>. Luettu 5.4.2024.
- Watson, Laurel B., & Ancis, Julie R. (2013). Power and Control in the Legal System: From Marriage/Relationship to Divorce and Custody. *Violence against women*, 19(2), 166-186. <https://doi.org/10.1177/1077801213478027>

Aineisto:

- Archer-Kuhn, Beth; Hughes, Judith; Saini, Michael; Tam, Dora; Beltrano, Natalie & Still, Marni (2024). A Balancing Act When Children Are Young: Women's Experiences in Shared Parenting Arrangements as Survivors of Domestic Violence. *Journal of Family Violence*, 39(2), 221–233.
- Campo, Monica; Fehlberg, Belina; Natalier, Kristin & Smyth, Bruce (2020). Mothers' understandings of 'home' after relationship separation and divorce. *Journal of Social Welfare and Family Law*, 42(4), 461–477.
- Carman, Mary Jean; Kay-Lambkin, Frances & Burgman, Imelda (2023). Long-Term Recovery from Intimate Partner Violence: Definitions by Australian Women. *Journal of Family Violence*, 38(4), 747–760.
- Cook, Kay (2021). Gender, malice, obligation and the state: Separated mothers' experiences of administrative burdens with Australia's child support program. *Australian Journal of Public Administration*, 80(4), 912–932.
- Douglas, Heather & Nagesh, Rachna (2021). Domestic and family violence, child support and 'the exemption.' *Journal of Family Studies*, 27(4), 540–555.
- Dragiewicz, Molly; Woodlock, Delanie; Salter, Michael & Harris, Bridget (2022). "What's Mum's Password?": Australian Mothers' Perceptions of Children's Involvement in Technology-Facilitated Coercive Control. *Journal of Family Violence*, 37(1), 137–149.
- Fernqvist, Stina & Sépulchre, Marie (2022). Guaranteed or conditional child maintenance? Examining the 2016 reform in Sweden. *Critical Social Policy*, 42(3), 428–447.

- Fernqvist, Stina; Flinkfeldt, Marie & Tegler, Helena (2023). "He Won't Pay": The Entanglement of Financial Abuse and Negligence in Swedish Child Maintenance Processes. *Violence against Women* (ahead of print)
- Jabbaz Churba, Marcela (2021). Custody and Care of Children in Spain: Can the Two Rights be Reconciled? *Feminist Legal Studies*, 29(3), 351–373.
- Kaaitila, Anniina; Hakovirta, Mia & Kainulainen, Heini (2024). Types of Economic Abuse in Postseparation Lives of Women Experiencing IPV: A Qualitative Study from Finland. *Violence Against Women*, 30(2), 426–444.
- Keil, Moeata & Elizabeth, Vivienne (2022). "It's not like I ever use the money for me to go out and live the café lifestyle": Pacific mothers talk about child support money. *Journal of Family Studies*, 28(1), 184–198.
- Royal, Kathryn (2022). 'Coronavirus has been the perfect excuse for him to just stop paying': child maintenance and economic abuse in the UK during the COVID-19 outbreak. *Journal of Gender-Based Violence*, 6(2), 261–277.
- Tegler, Helena; Fernqvist, Stina & Flinkfeldt, Marie (2023). "And All Hell Broke Loose": How Child Maintenance Regulations Contribute to Re-actualizing Intimate Partner Violence between Separated Parents in Sweden. *Journal of Family Violence*, 38(1), 127–138. <https://doi.org/10.1007/s10896-022-00365-x>

Liite

Kirjallisuuskatsauksen aineiston muodostavat artikkelit

Viite	tutkimuksen aihe tai tutkimuskysymys	tutkimusmenetelmä	tutkimusmaa	kuvaus haastatteluista (määrä, tapa)
Archer-Kuhn, B., Hughes, J., Saini, M., Tam, D., Beltrano, N., & Still, M. (2024). A Balancing Act When Children Are Young: Women's Experiences in Shared Parenting Arrangements as Survivors of Domestic Violence.	lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden äitien lasten vuoroviikkoasumisjärjestelyt	kvalitatiivinen; osa laajempaa monimenetelmätutkimusta	Kanada: Alberta, Manitoba ja Ontario	yksilöhaastattelu zoomissa, 20 naista
Campo, M., Fehlberg, B., Natalier, K., & Smyth, B. (2020). Mothers' understandings of 'home' after relationship separation and divorce.	äitien näkemyksiä kodista eron jälkeen	kvalitatiivinen; osa laajempaa tutkimusta	Australia	yksilöhaastattelu kasvokkain, 35 naista
Carman, M. J., Kay-Lambkin, F., & Burgman, I. (2023). Long-Term Recovery from Intimate Partner Violence: Definitions by Australian Women.	naisten kokemuksia lähisuhdeväkivallasta ja siitä toipumisesta	kvalitatiivinen	Australia	online-kysely, 665 naista
Cook, K. (2021). Gender, malice, obligation and the state: Separated mothers' experiences of administrative burdens with Australia's child support program.	hallinnollinen taakka elatusmaksujen hakemisessa	kvalitatiivinen	Australia	yksilöhaastattelu puhelimesta, 41 naista
Douglas, H., & Nagesh, R. (2021). Domestic and family violence, child support and 'the exemption.'	vaihtoehtoisia näkökulmia elatusmaksuun ja etenkin siihen liittyvään poikkeukseen	kvalitatiivinen; osa laajempaa tutkimusta	Australia: Brisbane	haastattelu, 26 naista

Dragiewicz, M., Woodlock, D., Salter, M., & Harris, B. (2022). "What's Mum's Password?": Australian Mothers' Perceptions of Children's Involvement in Technology-Facilitated Coercive Control.	"Kuinka äidit kuvaavat lastensa osallistumista teknologia-avusteiseen pakottavaan valtaan?"	kvalitatiivinen	Australia: Queensland, New South Wales	yksilöhaastattelu kasvokkain tai puhelimitse, 12 naista
Fernqvist, S., & Sépulchre, M. (2022). Guaranteed or conditional child maintenance? Examining the 2016 reform in Sweden.	elatuskuiudistuksen vaikutukset	kvalitatiivinen; osa laajempaa tutkimusta	Ruotsi	haastattelu, kymmenen sosiaalialan työntekijää ja 9 lapsen kanssa asuvaa vanhempaa
Fernqvist, S., Flinkfeldt, M., & Tegler, H. (2023). "He Won't Pay": The Entanglement of Financial Abuse and Negligence in Swedish Child Maintenance Processes.	elatusavun maksamattomuuden syyt	kvalitatiivinen	Ruotsi	nauhoitettuja puhelinoittoja sosiaaliviranomaisen asiakaspalveluun, 132 soittoa
Jabbaz Churba, M. (2021). Custody and Care of Children in Spain: Can the Two Rights be Reconciled?	riitaisten avioerojen oikeudellinen päätöksentekoprosessi	monimenetelmätutkimus	Espanja: Valencia	1) yksilöhaastattelut, yht 30 henkeä, 2) kyselylomake asiantuntijoille, 17 henkeä; 3) oikeuden asiakirjojen tarkastelu; 4) suora havainnointi julkisissa palveluissa

Kaittä, A., Hakovirta, M., & Kainulainen, H. (2024). Types of Economic Abuse in Postseparation Lives of Women Experiencing IPV: A Qualitative Study from Finland.	eron jälkeisen taloudellisen väkivallan muodot	kvalitatiivinen, kaksi eri tutkimusta	Suomi	yksilöhaastattelut kasvokkain tai online, 11 naista
Keil, M., & Elizabeth, V. (2022). “It’s not like I ever use the money for me to go out and live the café lifestyle”: Pacific mothers talk about child support money.	etnisiä vähemmistöjä edustavien äitien elatusmaksujen käyttö	kvalitatiivinen	Uusi-Seelanti	haastattelut, 9 naista
Royal, K. (2022). ‘Coronavirus has been the perfect excuse for him to just stop paying’: child maintenance and economic abuse in the UK during the COVID-19 outbreak.	taloudellisen väkivallan uhrien/selviytyjien kokemukset pandemian vaikutuksesta	monimenetelmätutkimus	UK	1) online-kysely, 360 uhria/selviytyjää ja 200 asiantuntijaa; 2) haastattelut puhelimitse tai videosoitolla, 47 uhria/selviytyjää ja 9 asiantuntijaa
Tegler, H., Fernqvist, S., & Flinkfeldt, M. (2023). “And all Hell Broke Loose”: How Child Maintenance Regulations Contribute to Re-actualizing Intimate Partner Violence between Separated Parents in Sweden. <i>Journal of Family Violence</i> , 38(1), 127–138.	elatusapujärjestelmän muutoksen tuomat vaikutukset läheissuhdeväkivaltaa kokeneissa perheissä	kvalitatiivinen	Ruotsi	nauhoitettuja puhelinsittoja sosiaaliviranomaisen asiakaspalveluun, 132 soittoa